

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

YENİ AHİT'TE SADAKA KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan BULUT

KOCAELİ 2025

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

YENİ AHİT'TE SADAKA KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan BULUT

Doç. Dr. Nihat DURAK

KOCAELİ 2025

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

YENİ AHİT'TE SADAKA KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Furkan BULUT

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 27.06.2025/26

Jüri Başkanı (Danışman): Doç. Dr. Nihat DURAK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ahmet Canan KARAKAŞ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mürsel ÖZALP

YENİ AHİT’TE SADAKA KAVRAMI

(The Concept of Charity in the New Testament)

ÖNSÖZ

Toplumsal dayanışma, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsan, varoluşundan itibaren yalnız yaşamamış, birlikte yaşamının getirdiği sorumlulukları ve yükümlülükleri daima omuzlamıştır. Bu sorumlulukların başında ise; yoksula, ihtiyaç sahibine el uzatmak, ona maddi ve manevi desteğini sunmak gelmektedir. Sadaka kavramı, tam da bu noktada, bireysel iyiliğin toplumsal adalete katkı sunduğu bir davranış biçimi olarak öne çıkmaktadır.

Bu tez çalışmasında, sadaka kavramı Yeni Ahit metinleri ve Hristiyan teologların görüşleri çerçevesinde ele alınmış, sadakanın birey, toplum ve inanç sistemi üzerindeki yansımaları incelenmiştir. Bu süreçte hem teolojik hem tarihsel hem de etik boyutlarıyla sadaka anlayışının nasıl şekillendiği araştırılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında desteğini ve rehberliğini esirgemeyen, bilgi ve birikimiyle bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Nihat DURAK hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte bana desteklerini esirgemeyen pek değerli aileme ve dostlarıma da minnettarım.

Bu çalışmanın, Yeni Ahit’te sadaka anlayışına dair literatüre mütevazı bir katkı sağlamasını temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Problemi	3
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırmanın Önemi	4
Araştırmanın Yöntemi	4
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAYIRSEVERLİK.....	5
1.1. Geleneksel Hayırseverlik	8
1.2. Stratejik Hayırseverlik	10
1.3. Kurumsal Hayırseverlik	11
2. SADAKA.....	12
2.1. Etimolojik Köken ve Semantik Çerçeve.....	13
2.2. Zengin, Yoksul ve Sadaka İlişkisi	15
3. DİĞER DİNLERDE SADAKA	18
3.1. Hinduizm’de Sadaka.....	20
3.2. Budizm’de Sadaka.....	20
3.3. Yahudilikte Sadaka	21
3.4. İslam’da Sadaka	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. HRİSTİYANLIKTA İNSAN.....	32
2.1. Hristiyanlığa Göre İnsanın Yaratılış Amacı	37
2.2. Hristiyanlığa Göre Ödül ve Ceza	38
2.3. Hz. İsa ve Mesajı.....	39
3. HRİSTİYANLIKTA SADAKA	42
3.1. Ötekine Yaklaşım	46
3.2. Komşuluk	50
4. YENİ AHİT’TE SADAKA KAVRAMI	55
4.1. İman, İtaat, İcraat ve Lütuf.....	56
4.2. Maddiyat ve Hristiyan Mümin Tavrı	58
4.3. Krallığa Giden Yol: Sadaka	61
5. HRİSTİYAN SADAKA ANLAYIŞINDA ETİK DEĞERLER	66

5.1. Sevgi.....	67
5.2. Gönüllülük	73
5.3. Tevazu ve Alçakgönüllülük	75
5.4. Gizlilik	77
5.5. Evrensellik.....	78
5.6. Dünyevi Karşılık Beklememek.....	79
5.7. Dünya Malından Yüz Çevirmek	81
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	85
ÖZGEÇMİŞ	88

ÖZET

“Yeni Ahit’te Sadaka Kavramı” adlı araştırma; Yeni Ahit metinlerinde kastedilen “Sadaka ve yardımlaşma mefhumu”, “Hristiyan sadaka anlayışı” ve “Hristiyan sadaka anlayışının etik değerleri”ni anlama çabasıdır. Bu çabaya Hristiyan teologların görüşleri de dâhil edilerek anlam arayışına ivme kazandırılmıştır.

Bu çalışma, iki bölümden teşekkül etmektedir. İlk bölümde hayırseverliğin tanımı ve çeşitleri, sadakanın kökeni ve bulunduğu zemini tahlil edilip açıklandıktan sonra sadakanın diğer dinlerdeki yansımalarına bakılmıştır. İkinci yani son bölümde; Hristiyanlığın insana bakış açısına, ödül ve ceza anlayışına ve Hz. İsa’nın görüşlerine değinildikten sonra Hristiyanlıkta sadaka anlayışı, Yeni Ahit’te sadaka ve Hristiyan sadaka anlayışında etik değerlere kapsamlı bir şekilde değinilerek çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Yeni Ahit, Hayırseverlik, Sadaka

ABSTRACT

The research titled "The Concept of Charity in the New Testament" is an attempt to understand the "concept of charity and charity", "Christian understanding of charity" and "ethical values of Christian understanding of charity" meant in the New Testament texts. By including the views of Christian theologians in this endeavour, the search for meaning has been accelerated.

This study consists of two parts. In the first part, after analysing and explaining the definition and types of charity, the origin and ground of charity, the reflections of charity in other religions are examined. In the second, the last part; after mentioning the Christianity's perspective on humanity, the understanding of reward and punishment and the views of Jesus Christ, the understanding of charity in Christianity, charity in the New Testament and ethical values in the Christian understanding of charity are comprehensively discussed and the study is completed.

Keywords: Christianity, New Testament, Benevolence, Charity

KISALTMALAR

Arap.: Arapça

bkz.: Bakınız

Çık.: Çıkış

Çev.: Çeviren

d. Doğum

Ed.: Editör

Elç.: Elçilerin İşleri

Eyü.: Eyüp

Hız.: Hazreti

Lev.: Levililer

Luk.: Luka

Mar.: Markos

Mat.: Matta

Mez.: Mezmurlar

öl.: Ölüm

Rom.: Romalılar

s.: Sayfa

Say.: Sayılar

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TDK: Türk Dil Kurumu

Yas.: Yasa'nın Tekrarı

Yşu.: Yeşu

Yu.: Yuhanna

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca bireyler birbirine ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç kimi zaman maddi kimi zaman manevi olmuştur. Toplumu toplum yapan temel dinamiklerden biri de insanın insana olan bu muhtaçlığıdır. İnsan topluluğunda komşunun külüne muhtaç olma halinin bile tezahür etmesi, insanın insana olan muhtaçlığının ne denli köklü ve derin olduğunun bir göstergesidir.

Sadaka, ötekine karşı duyulan sorumlulukların en temel ve en somut tezahürlerinden biridir. Zira gerek Tanrı'nın insan için murat ettiği kaderde gerekse insanlık tarihindeki ekseri toplulukların şekillenen sosyoekonomik yapılarında çeşitlilikler olduğu gözlemlenmiştir. Bu çeşitlilikler neticesinde ortaya çıkan eşitsizlikler toplumsal dayanışmayı zorunlu kılmıştır. Sadaka bu noktada toplumsal dayanışmanın sağlanmasına önemli katkılar sunmuştur. Sadaka, toplumda sosyoekonomik dayanışmaya katkı sunmanın yanı sıra duygusal destek, sosyal dayanışma, kültürel paylaşım ve eğitimsel fırsatların yaygınlaştırılması gibi sosyokültürel sorunların çözümüne de katkı sağlamış ve böylece faaliyet alanını genişletmiştir. Bu noktada sadaka, sadece maddi destek sağlamakla sınırlı kalmamış kimi zaman insanların geçeceği yoldaki engelleri kaldırmak kimi zaman bir başkasına küçük bir tebessümle yaklaşmak kimi zaman da güzel bir sözle gönül almak şeklinde tezahür etmiştir.

Dinler, bireyin ve toplumun yaşamını şekillendiren en güçlü kurumlardan biri olarak sadaka ve yoksulluk olgusuna kayıtsız kalmamıştır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi ilahi kaynaklı dinler başta olmak üzere pek çok dinde sadaka kimi zaman zorunlu kimi zaman da gönüllülük esasına bağlı bir ibadet biçimi olarak yer almıştır. Hinduizm ve Budizm dinlerinde de özellikle din adamlarına yapılan yardımlar üzerinden sadaka anlayışının izleri görülmektedir.

Hristiyan teolojisine göre Tanrı, asli günahla doğan insanoğlunun kurtuluşu için kendi Oğlunu (İsa Mesih) feda etmiş ve bu fedakârlık aracılığıyla insanlara olan ilahi sevgisini göstermiştir. Böyle bir lütufla insanoğluna yüce sevgisini gösteren Tanrı, insanoğlunun derdinden, sıkıntısından, yoksulluğundan hâsılı ihtiyaçlarından duyarsız kalmayarak dini bir zorunluluk olmasa bile Tanrı'nın sevgisini yansıtan önemli bir dini vecibe olarak sadakayı, yoksullara yardım edilmesini tavsiye etmiştir.

Yeni Ahit'in sadaka vurgusunu ve Hristiyan sadaka anlayışını anlayabilmek için evvela Tanrı-insan sonrasında insan-insan ilişkisine değinmek gerekir. Zira sadaka, öncelikli olarak Tanrı'nın fedakârlığına temsilen katılmanın göstergesi ve Tanrı'ya olan muhabbetin tasdikinin

en önemli tezahürlerindendir. Bu mana ile sadaka, imanın bir tasdikidir. Bu sebepten ötürü Yeni Ahit'te sadaka anlayışını açıklarken konunun daha iyi anlaşılabilmesi için evvela insanın yaratılışı, ilk günah, dünyaya gönderiliş ve Hz. İsa'nın dünyaya gönderilişi konuları işlenmiştir. Sadaka konusunun insani ilişkilerle de sıkı sıkıya bağlı olduğundan ötürü ötekine yaklaşım ve komşuluk konuları işlenmiştir. Yapılanların Tanrı katında karşılığın ne olduğu konusunu da aydınlatmak için ödül ve ceza konusu işlenmiştir.

Yeni Ahit'te hem Hz. İsa'ya hem de havarilere atfedilen metinlerde sadaka anlayışına yönelik sıkça vurgular yapıldığı görülmektedir. Örneğin Luka 3:8-11'de Hz. Yahya'ya “Ne yapalım” diye soranlara iki tane iç gömleği olanın hiç olmayana verilmesini ve yiyecekler için de böyle yapılması gerektiğini, Luka 6:38'de vermeyi alışkanlık edinmek gerektiği, Matta 5:40-42'de isteyene verilmesi gerektiği gibi pek çok örnekte sadakayı görmekteyiz. Bunun yanında özellikle Matta 19:19 gibi pek çok Yeni Ahit metninde bahsedildiği üzere “komşuya karşı duyarlılık” Yeni Ahit'te önemli bir yer edinmiştir. Bu bağlamda, Eski Ahit'teki komşuluk anlayışı, Hristiyanlıkta daha da genişletilerek tüm insanlığı kapsayan bir komşuluk ahlakı oluşturulmuştur.

Hristiyan öğretilerde sadaka, gönülden ve dünyevi bir karşılık beklenmeden, gösterişten uzak ve alçakgönüllü bir biçimde verilmesi gereken bir davranış olarak öğütlenmiştir.

Hristiyan ahlakına Yeni Ahit öğretileri çerçevesinden bakıldığında ve özellikle Eski Ahit öğretileriyle kıyaslandığında, sevgi anlayışı çerçevesinde şekillendiği ve bu anlayışın sınırlarının tüm insanlık olarak revize edildiği görülmektedir. Ancak böyle bir ahlakın Hristiyan toplumlarındaki yansımasının aynı minvalde olduğu tartışmalıdır. Zira “Düşmanını bile sev, yoksula yardım et” düsturu, herhangi bir tehdit unsuru oluşturmeyen insanları dahi “düşman belle” ve “topraklarında bulunan zenginlikleri ne uğurda olursa olsun al” anlayışına evrildiği görülebilmektedir. Bu sebepten ötürü bu çalışmada Yeni Ahit metinleri bağlamında Hristiyan sadaka anlayışının anlaşılması çerçevesinde Hristiyan etiğinin nasılı, nedeni ve yönünün de işlenmesine gayret gösterilmiştir.

Bu çalışmada yer alan Kur'an-ı Kerim ayetlerinin meali, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan çevrimiçi *Kur'an-ı Kerim Meali*'nden¹, İncil metinleri ise *Yeni Dünya Çevirisi*² kaynağından yararlanılarak araştırmada kullanılmıştır.

¹ *Kur'ân Yolu* (Erişim 22 Ekim 2024).

² *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society of New York- Yeni Dünya Çevirisi, 2011).

Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemlerini “Yeni Ahit’te sadaka kavramı nasıl yer almaktadır?” ve “Hristiyan sadaka anlayışı nasıldır?” sorunları oluşturmaktadır. Bu temel problemlerden sonra aşağıda yer verilen alt problemlere cevaplar aranmaktadır.

Alt Problemler:

- Yeni Ahit’te sadaka kavramına nasıl yaklaşılmaktadır?
- Yeni Ahit’te sadakaya dair hangi etik değerler öne çıkmaktadır?
- Hz. İsa’nın mesajı nedir?
- Hristiyanlığın insana bakışı nasıldır?
- Sadakanın diğer dinlerdeki yansımaları ne şekildedir?
- Sadaka nedir?
- Hayırseverlik nedir?
- Hayırseverliğin çeşitleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Hristiyanlık özelinde sadaka kavramını, Yeni Ahit metinleri çerçevesinde ele alınması, sadakanın teolojik ve etik bağlamda nasıl bir zeminde bulunduğu tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca Hristiyanlığın insana bakışını, sadakanın diğer dinlerdeki yansımalarını, sadaka ile ne kastedildiğini, hayırseverliğin ne demek olduğunu ve çeşitlerinin neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır.

Belirlenen bu amaçlar ile Hristiyan teolojisi ve Yeni Ahit metinleri çerçevesinde, sadaka mefhumunun anlaşılmasına katkı sağlanacaktır. Aynı zamanda Hristiyan sadaka anlayışı ile diğer dinlerdeki sadaka anlayışının mukayese edilebilmesine katkı sağlanacaktır. Bunun yanında, Yeni Ahit-Hristiyan teolojisi, Yeni Ahit– Diğer dinler ve Hristiyan teolojisi– Diğer dinlerde sadaka anlayışlarının mukayeseesi yapılabilecektir.

Araştırmanın Önemi

Literatür taraması neticesinde “Yeni Ahit’te Sadaka Kavramı”nı doğrudan inceleyen akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yapılan çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yeni Ahit’te Sadaka Kavramı’nın literatürde araştırma konusu olmaması, araştırmaya özgünlük katmıştır. Bu çalışmada Yeni Ahit’te sadaka, Hristiyan teolojisinde sadaka, Hristiyan teolojisinde insan ve sadaka kavramının diğer dinlerdeki yaklaşımlarına yer verilmesi, araştırmanın önemini arttırmakta ve alanında özgün bir çalışma olmasını sağlamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, Yeni Ahit’te sadaka kavramını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına, mevcut verilerin derinlemesine analizine ve anlamlı bir yapıya kavuşturulmasına olanak tanımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın temel sınırlılıkları, veri kaynağı olarak internet veri tabanında bulunan açık ve izinli Yüksek Lisans Tezi ve doktora tezleri, akademik makaleler ve bildiriler ile yayınevleri tarafından temin edilmiş kitaplarla sınırlı kalmasıdır. Ayrıca “Diğer Dinlerde Sadaka” başlığı altında yalnızca “Budizm, Hinduizm, Yahudilik, İslam” dinlerinin sadaka anlayışlarına yer verilmiş olması, çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAYIRSEVERLİK

Hayırseverlik kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “*Hayırsever olma durumu; yardımseverlik, hayırhahlık, hayırperverlik*”³ Olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama iki farklı şekilde ifade edilmektedir: “1. *Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever, hayırperver. 2. Halkın yararı için okul, çeşme, hastane vb. yaptıranlar.*”⁴ Hayırseverlik; iyi olmak, iyilik etmek, üstün olmak, üstün kılmak gibi anlamlara gelen Arapça hayr kökünden türeyip şerrin karşıtı olarak “iyi” veya “iyilik” anlamlarında kullanılmaktadır.⁵ Oryantal literatürde kelimenin kökeni İbranicede *sedaka*, Arapça’da ise *sadaka*’dır.⁶ Genel olarak bakıldığında hayırseverlik, karşılıksız ve gönülden yapılan desteği ifade etmektedir. Bu yardımlaşma şekli, kişi merkezli gerçekleştirilmesinin yanında modern dönemin etkisiyle kurumsal olarak da gerçekleştirilmektedir.. Hayırseverlik, bütüncül olarak değerlendirildiğinde ise kişisel veya kurumsal olarak ortak faydanın desteklenmesi amacıyla yapılan gönüllü bağış demektir.⁷

Birçok dilde hayırseverlik tanımı yer almaktadır. Bu tanım yer yer farklı anlam içerikleriyle de olsa bahsedilen hayırseverlik tanımına uygun şekilde ifade edilmektedir. Örneğin Latince’de *caritas, amor, amicitia, beneficia*, kelimeleri, Grekçe’de merhamet, doğruluk ve sevgi gibi anlamlara gelen *Eleos*, insan sevgisi anlamına gelen *Philantropia*, Hristiyanlar tarafından sevgi ve hayırseverliği ifade etmek ve çıkar gözetmeksizin, karşılıksız bir şekilde sevmek anlamlarına gelen *Agape* kullanılmaktadır. İbranice’de Adalet, doğruluk, dürüstlük, hayırseverlik anlamlarına gelen *Tsedakah* kelimesi, ihtiyaç sahiplerine merhamet göstermek anlamına gelen *Hesed* kelimesi mevcuttur. Ünlü devlet adamı Cicero tarafından insanlık sevgisi anlamına gelen ve parasal yardımı ifade eden *Caritas* de hayırseverlik anlamında kullanılmaktadır.⁸ İngilizce’de ise hayırseverlik ve sadaka anlamında *Charity* ve *Almsgiving* kelimeleri kullanılmaktadır. Latince *Caritas* ve Yunanca *Agapē* kavramlarıyla

³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "Hayırseverlik" (Erişim 30 Ekim 2024).

⁴ Gültekin Eroğlu-Ömer Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik: Geleneksel Hayırseverlikten Stratejik/Kurumsal Hayırseverliğe”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2020), 214.

⁵ Mustafa Çağrı, “Hayır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 29 Ekim 2024).

⁶ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 213.

⁷ Betül Balıkcıoğlu-Korhan Karacaoğlu, “Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik: Stratejik Hayırseverlik”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/2 (01 Aralık 2007), 123-124.

⁸ Mücahid Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8-11.

ilişkili olan *Charity* kelimesi ile hayırseverliğin hem maddi hem de manevi yönleri kastedilmektedir. Yani bu kavramla maddi yardım yapılmasının kastedilmesinin yanında yardım yapan kişinin sevgi, merhamet ve cömertliği de ifade edilmektedir. *Almsgiving* terimi ise Latince *Eleemosya* ve Yunanca *eleēmosynē* kökeninin karşılığıdır. Bu terim ile hayırseverliğin özellikle dini bir yükümlülük olarak yerine getirilen maddi yardım boyutu vurgulanmaktadır.

Gündelik kullanımda hayırseverlik, bireylerin gönüllü olarak dini, vicdani veya duygusal saikle ve toplum refahını yükseltmek maksadıyla, bireysel veya kurumsal olarak, maddi ve aynı şekilde yapılan yardımlardır. Hayırseverlik kavramının temelinde gönüllü bağış, gönüllü hizmet ve gönüllü birlikler yatmaktadır. Hayırseverlik, yardım eylemine aktif katılımı esas alan sosyal bir eylemdir. Bunun yanında hastane, müze, tapınak, kilise ve cami gibi sosyal hizmet kurumlarına, yoksul durumda olan hastalara kısacası toplumda ihtiyacı bulunan bütün kesimlere yönelik yapılan bağış ve yardımlar hayırseverlik kategorisi içerisine girmektedir.⁹ Özellikle İslam dünyasında hayırseverlik, dayanışmanın bir göstergesi olarak görülmüş ve bu amaca yönelik çeşitli vakıf müesseseleri inşa edilmiştir. Bunlardan özellikle darüşşifa, darüleytam, darülaceze, darüşşafaka gibi kurumların yanında imaret, sebil, köprü, cami, mektep, medrese gibi kamuya hizmet için pek çok kurum ve yapı inşa ve imar edilmiştir. Bunların haricinde modern dönemde Kızılay, Yeşilay, çocuk esirgeme kurumları tesis edilmiş ve sivil toplum anlayışı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁰

Hayırseverliğin oluşum temeline bakacak olursak bunlardan ilki sosyal temeldir. Bu temel, hayırseverliğin iyilik yapma çatısı altında birleşen bireylerin ferdi vicdanın yansıması ile oluşturulan içtimai sosyal ahlak faaliyetidir. İyilik yapma düşüncesi ise kişinin kendisini bir başkasıyla aynileştirip onun yerine koyması gibi bir dizi psikolojik süreci ifade etmektedir. Bu psikolojik süreçse ferdin yalnızca kendisinde sınırlı kalamayacak kadar şiddetli ve sirayet edici olduğundan bu psikolojik süreç kişiyi daha üst bir şuur haline yani kolektif şuura, *kurban kahraman* motifine dönüştürmektedir.¹¹

Bireylerin birbirlerine iyilik yapma anlayışını şekillendiren bir diğer önemli unsur ise ekonomik örgütlenmeye ilişkin duyarlılık ve bu alandaki denge arayışdır. Ekonomik örgütlenme, hayır işleminin fazilet olarak görüldüğü ve ahlaki bir çıktının tezahür ettiği toplumsal yapının yansımasıdır. Bu örgütlenmenin yaptığı iyilik, toplumsal iş birliğini güçlendiren bir iyilik olarak algılanmış ve böylelikle de fazilet anlayışı ortaya çıkarmıştır.

⁹ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 214.

¹⁰ Çağrı, “Hayır”.

¹¹ Kürşat Demirci, “Diğer Dinlerde Hayır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 14 Ekim 2024).

Toplumlarda bu ekonomik dayanışma ve iyiliğin yansıması, sadaka kavramı üzerinde temellendirilmiştir. Bir başka açıdan bakıldığında, hayır kavramının vicdanî yönü ağırlıklı olarak bireye yönelikken, ekonomik boyutu daha çok topluluğun yaşatılmasına hizmet etmektedir. Sosyal açıdan hayır yapmanın birincisi ferdi, ikincisi içtimai kaynakları neredeyse bütün toplumlarda genel ahlaki yapı içinde kaynaştırılmış ve bu anlayışla müeyyideler oluşturulmuştur. Din fenomenolojisi açısından bakıldığında ise ekonomik dayanışma genel itibari ile kişinin öteki âlemde daha iyi bir şekilde yaşama fikri ile bağlantılanmıştır.¹²

Felsefi açıdan bakıldığında konunun hayır ve şerrin menşei problemine dayandığı görülmektedir. Bu noktada hayır kavramının *teodise* meselesi çerçevesince ele alınması gerekmektedir. Bu sebeple hayır kavramını şer kavramıyla ilişkilendirip teodisenin esasını oluşturacak bir formülasyona gidilmektedir. Esasen burada en mühim nokta prensiplerin birbirlerine olan zıtlıkları değil birbirlerine yönelik olan şekillendirmedeki becerileridir. Çünkü kötülüğün iyiliği ortaya çıkardığı şeklindeki düşünce, iptidai düşüncenin bu süreci özellikle ve önemle vurgulamasının bir sonucudur. Bununla birlikte bu kısımda birbirlerini sürekli dengeleyen ilahi güçlere inanan ilkeller arasında iyi ve kötü gibi keskin bir düalizmin olduğu söylenmemektedir. Söylenmek istenen şey daha ziyade iptidai zihniyetin, iyinin olabilmesi için kötünün de mevcut bulunmasının icap ettiği şeklindeki teodiseye dayalı formülasyonun kabul edilmiş olmasıdır.¹³ İyilik ve doğruluk gibi bir karşıtlığın beraberliği ile oluşan düalist yapının, hayır probleminin çözümü noktasında mutlak bir hale gelmesi ise önemlidir.

Mutlak düalizmin gelişimi için medeniyetin gelişeceği sürecin beklenmesi daha doğru olacaktır. Teodisenin gerçek formülasyonu ise ancak bu noktadan sonra başarılabilir. Öte yandan hayır ve şer zıtlığı birçok dinde kozmolojik düşünce ile ilişkilendirilmiştir. Bu birleşme modeli ise üç gruba ayrılabilir: Görünen âlemin hayal olduğunu düşünen dosetik model, Zerdüşti model ve Yahudi-Hristiyan modeli. Gnostik öğretilerden Budizm, Jainizm, kısmen Hinduizm ve monistik olmayan bütün Hindistan felsefelerine kadar uzanan dosetik görüş, maddi varlığı bir görüntü olarak kabul etmekle birlikte aynı şekilde şerrin kaynağı olarak da görmüştür. Bunun yanında dosetizm, asıl olanın madde ötesi olduğunu kabul edip düalizme düşmekten kurtulmuş hatta eski Yunan'daki *demiurgos* veya Hinduizm'deki fikri de düalizm fikrine yol açmamıştır. Zerdüşti modelde ise gnostisizmin bir adım ötesine geçilmiş olmasının yanında dosetizm neredeyse hiç görülmez, maddi âlemin esasta reel ve iyi olduğu düşünülür. Ayrıca maddi âlemin aynı reelliğe haiz kötü bir tarafı da bulunmaktadır ve bunlar

¹² Demirci, "Diğer Dinlerde Hayır".

¹³ Demirci, "Diğer Dinlerde Hayır".

devamlı olarak çatışma halindedir. Mutlak hayrın zaferini tarihin ötesine attığı noktada Zerdüştilik, monist bir yapıya kavuşuyorsa da bu bölümde artık kozmolojik yapının haricindedir. Netice olarak Zerdüştiliğin hayır ve şer konusunda düalist, Yahudi ve Hristiyan modelliğinin de monist bir yapıda bulunduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca iptidai zihniyette mutlak anlamda bir düalizm yoktur ve bunlar bütün olarak göz önüne alındığında hayat, fert için iyi bir öze sahiptir. İlk defa iptidai topluluklarda meydana gelen hayır ve şer ayrımı geleneksel kültürlerin tamamında düalizme varacak kadar billurlaşmamıştır; bu billurlaşmanın oranı ise tek tanrılı dinlere doğru gidildikçe hızlı bir şekilde artmıştır. Hayır ve şerrin kaynağı mevzubahis olduğunda tek tanrılı dinlerde bile kısmi bir düalizm fark edilmekte ve dolayısıyla düalizm ile monoteizm birbirine tamamen zıt öğretiler olarak görülmemektedir.¹⁴

Ben duygusunun ve sosyal tabakalaşmanın gelişmişliğinin belirgin olmadığı iptidai topluluklarda, topluluk bireylerinin sosyal yardımlaşma kurgusunun yalnızca cüzlerinden bir kısmını oluşturan iyilik yapmak, hayır işlemek gibi faaliyetleri ahlaki fikirlerle kaynaşmış bulunmaktadır. Ancak ben duygusunun ve sosyal tabakalaşmanın geliştiği topluluklarda, standart bir ekonomik örgütlenme merkeze alındığı için bütün insanların ihtiyaçları kendiliğinden ve dengeli bir şekilde karşılanmıştır. Bu topluluklarda herhangi bir kimsenin darlığa düşmesi sık sık karşılaşılan bir durum olmadığından iptidai topluluklardaki gibi hayır yapma anlayışının vurgulandığı görülmemektedir.¹⁵

Bu tanımlamaların pek çoğu geleneksel hayırseverlik anlamını ifade etmesiyle birlikte modern dünyada hayırseverliğin değişen, farklılaşan çehresinin olduğunu belirtmek gerekir. Bu manada hayırseverlik; Geleneksel, Stratejik ve Kurumsal olarak üç başlıkta incelenecektir:

1.1. Geleneksel Hayırseverlik

Geleneksel hayırseverlik anlayışı, bireysel alaka ile dini ve vicdani duygularla ani ve plansız ve nakdi olarak herhangi bir karşılık beklemeden ve gizli bir şekilde yapılan sosyal yardım faaliyetleridir. Bu tarz sosyal yardım faaliyetleri ise tarih boyunca birey, aile, devlet ve kimi cemiyetlerce bölüşülmüştür. Ancak değişmeyen tek şey herhangi bir karşılık beklemeden yapılması olmuştur.¹⁶ Bu yardımlaşma şeklini Arapçada *“kişinin kendi imkânlarını başka bir ihtiyaç sahibi için kullanması, yani onu kendisine tercih etmesi”*

¹⁴ Demirci, “Diğer Dinlerde Hayır”.

¹⁵ Demirci, “Diğer Dinlerde Hayır”.

¹⁶ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 214.

anlamında kullanılan *îsâr* kelimesi ile de ifade edilmektedir. Ayrıca İslam âlimi Cürcani (1340-1413) *îsârı* “*Kişinin başkasının yarar ve çıkarlarını kendi çıkarlarına tercih etmesi veya bir zarardan öncelikle onu korumasıdır*” şeklinde ifade etmiştir. Türkçede bu ifade *diğerkâmlık* ve *özgecilik* terimleriyle de ifade edilmektedir.¹⁷ Pek çok toplulukta bahsedilen bu yardım faaliyetleri gelenek ve göreneklerin din ile yoğurulması neticesiyle tezahür etmiştir. Örneğin kimi Hristiyan topluluklarında yapılan yardımlar neticesinde manastırlar kurulmuş ve toplumun ihtiyaç sahibi kimselere buralardan destek olunmuştur. Türk-İslam devletlerinde Türk kültür yapısının etkisi, sevap ve Tanrı’nın takdirini kazanma maksadıyla yardımseverlik faaliyetinde bulunulmuştur. Geleneksel kültürde bireysellik ön planda olmasıyla birlikte İslam toplumlarında Yaratıcı tarafından farz kılınan zekât gibi yardımlar aracılığıyla kurumsal yapılar da zamanla ortaya çıkmıştır. Bu kurumsal yapılara Selçuklu döneminde, ahilik teşkilatı ve oluşturulan vakıf müesseseleri örnek olarak gösterilebilir. Osmanlı döneminde de yardım faaliyetleri bireysel yardımların yanında loncalar ve vakıf müessesesi ile devam etmiştir.¹⁸

Monoteist inançlarda hayır işlemek bizatihi Tanrı’nın insanlara emri gibidir. Örneğin Yahudi inancında fakirlere yardım edenler Tanrı’nın suretini görmekle ödüllendirileceklerdir. Hristiyanlıkta Hz. İsa, iman edenleri hayırseverliğe teşvik etmiştir. Büyük İslam âlimi Gazzâlî (öl. 1111), fakirin elinin Tanrı’nın eli gibi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Antik Mezopotamya ve Mısır halkları da yardım faaliyetlerini Tanrı’nın bir emri olarak görüp dini gerekçelerle gerçekleştirmişlerdir. Örneğin Kral Urukagina, ihtiyaç sahiplerini güçlülerin elinden kurtardığı sebebiyle antik metinlerde övülmektedir. Antik Mısır’da fakirlere yardımda bulunmanın ölümsüzlüğü kazanabilmek yolunda Tanrıları ikna edebilecek önemli bir yöntem olduğu inancı yer almaktadır. Bunun yanında Antik Grek toplumunda kimi araştırmacılara göre ihtiyaç sahibi kimselerin, Tanrı’nın koruması altında olduğu belirtilmektedir.¹⁹

Bu kısımdan da anlaşılacağı üzere hayırseverlik, geleneksel anlayışta dini ve kültürel bağlamla ile uygulanmış ve her ne kadar kurumsallaşma yer yer görülmüş olsa da daha çok ferdi olarak tezahür etmiştir. Ancak değişen dünya şartları ve çeşitlenen sorunlar nedeniyle daha farklı ve kolektif hayırseverlik anlayışları ortaya çıkmıştır.

¹⁷ Mustafa Çağrı, “İsâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 15 Ekim 2024).

¹⁸ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 215.

¹⁹ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 12-14.

1.2. Stratejik Hayırseverlik

21. yüzyılda sanayileşme, modernleşme, küreselleşme ve kentleşme gibi sebeplerle değişen toplumsal, kültürel ve ekonomik şartlar neticesinde nüfusun yoğunlaşması, kentleşme ile beraberinde getirdiği toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, savaşlar, yoksulluklar gibi beşerî ve sosyal sorunlar, hayırseverliğin boyutunu değiştirmiş ve yeni fikri yönelimlere itmiştir. Ayrıca buna modernizmin ve kapitalizmin otoriter gücü de eklenince zenginlik ile yoksulluk arasındaki makas giderek artmış ve gelir dağılımında adaletsizlik kendini iyice göstermeye başlamıştır. Bu durumlar neticesinde hayırseverliğin iyileştirici yanına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Ancak bu sorunlar bireysel hayırseverliğin gücünü aşmış ve yetersiz kılmış ve daha kolektif bir emeğin oluşmasına gereksinim duyulmuştur. Bu sebeple daha ortaklaşa ve koordineli bir hayırseverlik birlikteliği oluşturulmuş ve vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşları, gönüllü yardım kuruluşları gibi örgütlenmelerle hayırseverliğe daha stratejik bir yaklaşım getirilmiştir.²⁰

Stratejik hayırseverlik, 1980’lerde özellikle ABD’deki toplumsal kurumların sosyal sorumluluğa katkı sağlamak maksadıyla geliştirdiği bir yönetim ve pazarlama uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. 1990’ların evvelinde hayırseverlik faaliyetleri “iyi görünmek için mümkün olduğunca kolay hayır işlenmeli” düşüncesiyle hareket ediliyordu. Bu düşünce yapısı 1990’lardan günümüze “en fazla hayır için elimizden gelenin tamamını yapmak” şeklinde değişmiştir. Ancak bu hayırseverlik anlayışında işletmeler, geleneksel hayırseverlikte bahsedilen îsârın zıddı ve özgeciliğinden uzak olarak muhtaç kişiye hayır sağlamanın yanında kendisi için de kâr sağlama maksadıyla hareket etmeye başlamıştır. Şirketler, yapılacak hayırda özellikle hedeflerini, kurumsal stratejilerini destekleyecek şekilde sosyal konuları ve faaliyetleri tercih etmiştir. İşletmeler, bu faaliyetleri yürütmek maksadıyla büyük bütçelerle örgütsel yapılar kurmuştur. Stratejik hayırseverlikte bağışlar, direkt olarak şirketlerin çıkarlarına ve kâr amacı gütmeyen yapılarına hizmet edecek biçimde gerçekleştirilmiştir. Bu yardım faaliyetleri ayrıca işletmenin bilinirliğini arttırma, kurumsal imajını geliştirme ve topluma karşı olumsuz olan imajı olumluya çevirme maksatları ile taşınır olmaktadır. Bu yönleriyle hayırseverliğin stratejik boyutu çıkar gruplarının yararını ve refahını koruyan/sağlayan uzun vadeli bir vizyon olarak görülmüştür.²¹

Stratejik hayırseverlik anlayışında, bağışların çıkar ya da fayda sağlamak düşüncesi ile yahut da birilerini etkileme, gösterişte bulunma maksadıyla yapıldığı için kimilerince gerçek

²⁰ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 212-216.

²¹ Balıkcıoğlu-Karacaoğlu, “Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik”, 125-126.

manada hayırseverlik faaliyeti olarak görülmemiştir. Zira kimi sosyal bilimciler, stratejik hayırseverliğin topluma fayda sağlamasının yanında en az onun kadar hatta belki de ondan daha fazla bir şekilde işletmeye fayda sağlanmaya yönelik bulunduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca geleneksel hayırseverlikte önemli bir yerde bulunan gizlilik esası, stratejik hayırseverlikte bulunmamaktadır. Hatta öyle ki basın yayın organları vasıtasıyla dernek, vakıf, şirket gibi çeşitli kurumların yardım faaliyetlerinin tanıtımı da yapılmaktadır. Stratejik hayırseverlikte bir başka nokta ise online bağışçılıktır. Bu hususu burada zikretmemizin nedeni, online bağışın hem günümüzde birçok kurum tarafından yaygın şekilde kullanılan bir yöntem olması hem de geçmişinin oldukça yakın bir döneme dayanmasıdır.²²

Netice itibari ile stratejik hayırseverlik “*ortak faydanın desteklenmesi maksadıyla yapılan gönüllü, hayır hedefi taşıyan bağış*”²³ şeklinde tarif edilebilir.

1.3. Kurumsal Hayırseverlik

Geleneksel ve modern hayırseverlik anlayışını birbirinden ayıran en önemli özellik, yardım faaliyetlerinin geleneksel anlayışta bulunan bireysel yardımın zaman içerisinde toplumsal ve ekonomik sorunlar neticesinde kurumsal boyuta evrilmesi olarak söylenebilir. Modernitenin ve küreselliğin etkisiyle birlikte oluşan sivil toplum anlayışı, bireyleri toplumsal sorunlara duyarlı olmaya, sosyal sorumluluk ve sosyal adalet bilincinin gelişmesine yol açmıştır. Ayrıca derinlik ve uzunlukları artan, kapasitesi genişleyen genel toplumsal problemler, kolektif içtimaiyatı ve içtimai problem çözümünü mecbur hale getirmiştir. Daha müreffeh bir yaşam sürme arzusu, ekonomik ve sosyal güvenliğin tesisine yönelik çabalar ile maddi sınıfsal farklılıklar arasındaki uçurumun büyümesini engelleme isteği, bireylerin birlik içinde hareket etmelerini ve dolayısıyla hayırseverlik nitelikleriyle donanmış bir şekilde güçlü olmalarını zorunlu kılmıştır.²⁴

Kurumsal hayırseverlik kavramı özgeciliğe dayanan, işletmenin herhangi bir çıkar gözetmeden nakdi veya buna benzer şekilde yaptığı katkıları ifade eden bir kavramdır. Bu ifadeye göre kurumsal hayırseverlik anlayışının maksadı, işletmenin kârının bir bölümünü topluma geri döndürmesidir. İşletmeler bu bağış fonlarını da iyi bir kurumsal vatandaş olma gayesiyle yapmaktadırlar. Bu yardımlar genelde bir işletme veya hayır kurumunun aracılığıyla

²² Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 216-218.

²³ Topçu, *Hristiyanlık'ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 11.

²⁴ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 220-221.

ve genellikle nakdi bağışlar, hibeler ve/veya aynı hizmetler şekliyle yapılmaktadır. Ayrıca işletmeler nakdi bağıştan ziyade donanım kullanımı sunma, dağıtım kanalları ve olanaklarının kullanımına izin vermek, teknik bilirkişilik sağlama ve ürün bağışı gibi yolları da tercih etmektedirler. Bunun yanında kurumsal hayırseverlik *“işletmenin amaçlarına ulaşmasında ve toplumun gereksinimlerini karşılamada etkili bir pazarlama süreci”* şeklinde de tanımlanmaktadır. Kurumsal hayırseverlikte faydacılık ön plandadır yani yapılacak yardımın daha çok kişiye fayda sağlaması önemlidir. Ayrıca kurumsal hayırseverlikte bencillikten ziyade yardım yapan kişinin kendisini en son sıraya alıp diğerlerinin çıkarlarını ön plana alma durumu da mevcuttur.²⁵

Hayırseverliğin kurumsal yönünden maksat; genel itibarı ile STK’lar, gönüllü yardım kurumları, vakıflar, dernekler gibi yardım faaliyetlerinde bulunan kurumlar kastedilmektedir. Bu manada ulusal ve uluslararası alanda hayır işleriyle meşgul olan pek çok resmi ve özel vakıf ve yardım kurumları mevcuttur. Bu kurumsallaşmanın en büyük kaynağı ise zenginlerdir. Zenginler neredeyse dünya genelinde hem aile vakıfları, şirket vakıfları ve özel vakıflar şeklindeki kurumsal birliktelikleri hem de diğer yardım kuruluşlarıyla olan ilişkileri sebebiyle hayırseverliğin kurumsallaşmasına en önemli katkıyı sağlamaktadır. Sonuç olarak hayırseverlik, modern dönemde yalnızca gönüllülüğü esas alan hareket tarzından ziyade ortak menfaat ve çıkarın elde edilmesine yönelik bir hareket tarzı haline dönüşebilmektedir. Fakat stratejik ve kurumsal hayırseverliğin daha geniş topluluklara ulaşması açısından sağlayacağı olumlu katkı da göz ardı edilmemelidir.²⁶

2. SADAKA

Sadaka kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından *“karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine, fakirlere verilen para, mal vb. dilenciye verilen para”*²⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlüklerde bu tanımın haricinde farklı tanımlar da bulunmaktadır. Bu tanımlar şu şekildedir:

*“Fakirlere verilen şey”*²⁸

*“sıdk (doğruluk, arınmışlık)-tan sadaka (dilenciye verilen nesne). Tanrı’ya karşı içinin arınmışlığını, doğruluğunu, bağlılığını gösterme.”*²⁹

²⁵ Balıkçıoğlu-Karacaoğlu, “Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik”, 132-133.

²⁶ Eroğlu-Aytaç, “Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik”, 221-223.

²⁷ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, "Sadaka" (Erişim 16 Ekim 2024).

²⁸ Mehmet Bahaettin Toven-Abdülkadir Hayber, *Yeni Türkçe Lügat* (Ankara: Türk dil kurumu, 2004), "Sadaka", 626.

“sadaka, yoksula verilen para vs.”³⁰

“Fisebilillah gönül hoşluğuyla fukaraya verilen şey. Cem’i: sadakat.”³¹

“Sevap kastiyle fakire hibe olarak verilen mal hakkında kullanılır bir tabirdir. Arapça bir kelime olan sadaka’nın (Kamus-ı Osmani) deki tarifi şöyledir: Sıdk ve ihlas ile livechillah-i Teâla (Allah rızası için) verilen para, şey, mesubat’a sıdk’ı rağbeti izhar eylediği için o yoldaki atıyyeye (sadaka) denilmiştir. Cem’i: (sadakat) tır.”³²

“Allah rızası için fakirlere verilen mal, para, ilim gibi insanın muhtaç olduğu her hangi bir şey. (Asr-ı Saadette fukara-i müslimin için toplanan zekâta dahi bu nam verilirdi.)”³³

“1. Karşılık beklemeden sadece Allah rızası için fakirlere verilen para, mal vb.

2. Özellikle dilencilere verilen para”³⁴

Sadaka kelimesi “gerçek olmak; doğruluk” anlamlarına gelen Arapça sıdk kökünden türemiştir. Yaraticının hoşnutluğunu kazanmak için muhtaç durumda olanlara yönelik icra edilen gönüllü veya dinen zorunlu maddi yardımları ve bu manada verilen para yahut eşyayı ifade etmektedir. Sadaka vermeye *tasadduk* denir. İnsanın tabiatında mevcut bulunan yardımlaşma ve muhtaç durumda olana yardım etme güdüsünün yanında dinlerin ve ahlaki öğretilerin yönlendirmesiyle, devlet tarafından vergilerden ayrı olarak zorunlu bir şekilde toplanan, başkalarına maddi destek sağlamak için özveride bulunma uygulamaları farklı tezahürler altında gelişerek, sosyal sorunların giderilmesine ve toplumsal barışın sağlanmasına önemli katkılar sağlamıştır.³⁵

2.1. Etimolojik Köken ve Semantik Çerçeve

Sadaka kelimesinin kökeninin ne olduğu konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bunlardan ilk değineceğimiz İslam âlimleri ve dilbilimcilerinin savları olacaktır. Sadaka, sözlükte *kizb*’in yani *yalanın* zıddı olan (s-d-k) sıdk (doğruluk) kökünden türetilmiştir. Bununla beraber sıdk köküne “*mükemmellik, söz ve davranış vb. alanlarında sağlam ve güçlü*

²⁹ İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü* (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995), "Sadaka", 570.

³⁰ Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (İstanbul: Say, 2009), "Sadaka", 2./2882.

³¹ Ali Nazımâ-Faik Reşad, *Mükemmel Osmanlı Lügati* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2001), "Sadaka", 442.

³² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), "Sadaka", 3./77.

³³ Abdullah Yeğin vd., *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat* (İstanbul: TÜRDAV Basım Yayım Limited Şirketi, 1978), "Sadaka", 2./1307.

³⁴ İlhan Ayverdi-Ahmet Topaloğlu, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük: Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde* (İstanbul: Kubbealtı yay, 2005), "Sadaka", 3./2656.

³⁵ Ali Duman, "Sadaka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 14 Ekim 2024).

olmak” gibi anlamlar da yakıştırılmıştır. Bu kelimeyi ünlü İslam alimi İbn. Faris (941-1004) “herhangi bir şeyde mevcut olan kuvvetin, söz veya başka şekillerde görünümünü ifade eden” şeklinde ifade etmiştir. Halil b. Ahmed el-Ferahidi (öl.170/786) ise sıdk kökünden türeyen sadk kelimesini “her şeyde mükemmel olan” şeklinde açıklamıştır. M. Hamdi Yazır (1878-1942) ise bu kelimeyle alakalı olarak “Sadakanın aslı bulunan “s-d-k” maddesi, bu tertip üzere bir sıhhat ve kemal manasına mevzudur. Bu maddenin sıdk, sadîk, sâdık gibi bütün müştaklarında bu anlam vardır. Hattâ mehîre sadâk denilmesi de nikâhın bununla tekemmül etmesindendir. Zekâta sadaka denilmesi de iki yönüyledir: Birisi malın temizlenmesi ile sıhhat-ü kemaline sebep olması, diğeri de imanda sıdk-u kemale delâlet etmesidir. Her sadakada bu anlamlar vardır.” İfadeleri ile açıklama getirmiştir. Bir başka Müslüman âlim Ebû Bekir İbnü’l-Arabî (öl. 543/1148) “Sadaka, davranışla söz ve itikadın paralel olmasını ifade eden sıdk kelimesinden türemiştir... “s-d-k” maddesi, bir şeyi başka bir şeyle tahakkuk ettirmek, desteklemek/ güçlendirmek anlamlarına dayanmaktadır. Kadına verilen mehir de (sadâk) aynı manadadır. Zira kadının helal oluşu, mehir ve nikâhla birlikte yasal bir şekilde gerçekleşmiş ve onaylanmış (tasdik) olmaktadır...”³⁶ diye ifade etmiştir.

Müslüman dilbilimcilerinin sadaka kelimesinin Arapça kökenli olduğunu ileri sürmelerine karşın kimi dilbilimcilerine göre ise İbranice “doğru olmak, doğru bir hareket/ dürüstlük yahut da hayırseverlik” anlamında “charity” kelimesiyle paralel olarak kullanılan “tsedaka” kavramı, sadaka kelimesinin kökenini oluşturmaktadır. Ayrıca bu kelime Yahudi Kutsal Kitabı’nda “dürüstlük, adalet, birisinin iddiasının doğruluğu, çoğul olarak da doğru faaliyetler” anlamlarında kullanılmaktadır. Buna mukabil sonraki dönemlerde İbranicede bu kelime genellikle hayırseverlik anlamlarında kullanılmıştır.³⁷ Sadaka, bazı İngilizce İncil metinlerinde almsgiving terimi ile “ihtiyaç sahiplerine para dağıtımı, yiyecek, giyecek ve barınak da dâhil olmak üzere maddi yardımın şefkatli bir şekilde sunulması”³⁸ anlamında ifade edilmiştir.

T. H. Weir (1865-1928) ve Arthur Jeffrey (1892-1959) gibi kimi şarkiyatçılar, Sadaka kelimesinin kökeninin İbranice olduğu belirtmişler. Weir bu konu hakkında şöyle bir yorumda bulunmuştur: “Sadaka, Arap yazarlarına göre s-d-k kökünden türetilmiştir ve “doğruyu söylemek” anlamına gelir. Bir Müslümanın sadaka vermesi, onun dininin doğruluğunu (sıdk) gösterir. Bu kelime ise İbrânice sadâqâ kelimesinin ancak Arap harfleri ile yazılmış şekli

³⁶ Mustafa Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (01 Nisan 2001), 460.

³⁷ Cihat Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2014), 87-88.

³⁸ David J. Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity* (Waco, Teksas: Baylor University Press, 2016), 6.

olup, aslında, “sıdk ve hulûs” anlamını ifade eder. Lâkin bu ifade dindar isrâilîlerin esas vazifeleri için kullanılmıştır ki, bu anlam, kelimenin daha İslâm’ın zuhurunda meydana gelen ve daha sonraları da muhafaza edilen manâsını teşkil etmektedir (...)” Jeffrey bu iddiaya paralel olarak, kelimenin teknik bir terim olarak Yahudi ve Hristiyan kaynaklı olduğuna dair hiçbir şüphenin bulunmadığını söylemiştir ve sadaka kelimesinin büyük bir ihtimalle Yahudi kökenli olduğunu belirtmiştir.³⁹

Netice olarak bahsi geçen iddiaların doğru veya yanlış olduğunu söylemek pek de mümkün gözükmemekle birlikte canlı bir organizmaya benzeyen bu farklı dillerin, birbirleri ile olan akrabalıkları ve bununla birlikte oluşan sözcük ve anlam transferlerinin vaki olması reddedilemez tarihsel bir gerçekliktir. Konuya bu minvalden bakıldığında, kelimenin hangi lisana ait olup olmadığı mevzuu uygulamada pek fazla kıymet ifade etmemektedir. Şu şekilde de konuyu özetleyebiliriz: Kelime, fiiliyatla ifade ve inancın paralel olması, lisanda sahlilik ve her minvalde mükemmellik ve dirençlilik manalarına haiz olan sıdk kökünden türemiş olması münasebetiyle, semantik açıdan bahsedilen neredeyse bütün hepsiyle aynı anlam bağlamı içinde yer almakta ve belirli ölçülerde bu anlamların tamamını yapısında barındırmaktadır.⁴⁰

2.2. Zengin, Yoksul ve Sadaka İlişkisi

Sözlükte zengin, “varlıklı olma, fakir ve muhtaç olmama”⁴¹ ve “parası, malı çok olan; varlıklı, yokluksuz, varyetli, fakir, yoksul karşıtı. Yararlı veya kendisinden beklenen, istenilen nitelikleri çok olan”⁴² anlamında olduğu ifade edilmektedir.

Fakir kelimesi Arapçada “delmek, kazmak, kırmak” anlamlarına gelen fakr kökünden sıfat olmasıyla birlikte temel olarak “omurgası (fekar) kırılmış kimse” anlamında kullanılmaktadır. Bu hal üzere olan kişi herhangi bir işe gücü yetiremediği için başkasına muhtaç olması münasebetiyle maddi darlık içerisinde bulunmasından dolayı fakir denilmiştir.⁴³ Sözlükte fakir, “yoksul, zengin karşıtı”⁴⁴ anlamında kullanılmaktadır.

³⁹ Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 461-462.

⁴⁰ Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 462.

⁴¹ Mehmet Erkal, “Zenginlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 13 Kasım 2024).

⁴² *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Zengin” (Erişim 13 Kasım 2024).

⁴³ Osman Eskicioğlu, “Fakir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 13 Kasım 2024).

⁴⁴ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Fakir” (Erişim 13 Kasım 2024).

Sanayileşmekte olan ülkelerde milli ekonomik gelişme, nüfusun pek çok kesiminin ekonomik etkinliklerden uzak tutulmasını gerektirmiştir. Çünkü gelişmede kapitale önem verilmiş ve dışardan ithal edilmiş sistemlerle mümkün olduğu savunulmuştur. Geleneksel tarım aktivitelerinin önemsizleşmesi ve bu düzende herkese oluşturulacak iş imkânının bulunmaması neticesinde, şehirde ya da kırsalda yaşayan belli bir kesim bu sistem nedeniyle kenara itilip önemsizleştirilmiş ve fakirliğe terk edilmiştir. Fakirlik, kapitali iş gücüne tercih eden politik-ekonomik sistemin bir neticesidir. Toplumda kargaşaya neden olan eşitsizliğin kurbanıdır fakir. Bu sistemde fakirin kolektif kişiliği fark edilir ancak mücadelecî yanı bilinmek istenmez. Bununla birlikte geleneksel anlayış fakiri görür ancak kolektif özelliğini anlamaz. Bununla birlikte fakirliği sosyal bir mesele olarak tanımlar. Ayrıca fakir kişi, potansiyeli bulunduğu halde bu potansiyelini kullanmayan kişidir. O, geri kalmıştır ve bu sebeple okul ve mesleki eğitimle üreten duruma geçirilmelidir. Herhangi bir şeyi bulunmayan kişi olduğu için de bu kişilere zenginlerce yardım yapılmalıdır. Ayrıca toplumda ortaya çıkan bu *fakirlik kültürü*, sosyal değişimin ve şehirleşmenin hızlı olduğu toplumlarda çok daha fazla görülür. Bunun sebebi ekonomik, sosyal ve sosyo-psikolojik pek çok sebepten ötürü olmaktadır. Böyle bir toplumda yaşayan fakir kişinin aile hayatı, toplumun diğer kesimlerinden farklıdır. Bu durumda olan kişi, sosyal faaliyetlere pek katılmaz hatta öyle ki içinde bulunduğu bu duruma patolojik reaksiyon gösterir. İşin bir de şöyle bir tarafı vardır ki fakirlik toplumda bir kez neşet etti mi sonrasında yerleşik bir özellik olarak nesilden nesile aktarılmaktadır.⁴⁵

Zengin ve fakir arasında oluşan bu ekonomik farklılığın olumsuz yansımalarını en aza indirmek için devreye sadaka gibi toplumsal yardımlaşma araçları girmektedir. Sadaka kültürünün nasıl oluştuğuna kısaca değinelim.

İnsan, bencillik etmeden başkalarıyla empati kurabilme, kendisi için istediği olumlu şeyleri başkaları için de isteme ve bunu sağlama olgunluk ve yeterliliğine sahiptir.⁴⁶ Burada bahsedilen empati kelimesi üzerine biraz duralım. TDK'ya göre empati "*duygudaşlık*"⁴⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Empati, kişinin karşıdaki kişiyi anladığı ve onun bakış açısıyla olayı değerlendirmesi olarak ifade edilebilir. Yardım etme ise empatinin ifade şeklidir. Bu sebeple yardım etme ile empatik eğilim arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Yapılan araştırmalara göre empati kuranlar, kurmayanlara oranla daha fazla yardım etme eğiliminde olduğu

⁴⁵ Ali Murat Yel, "Geleneğin bozulması: Kurtuluş teolojisi ve Cizvitler", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 5 (01 Aralık 1998), 44-45.

⁴⁶ Ali Ayten, *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2010), 49.

⁴⁷ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, "Empati" (Erişim 16 Nisan 2025).

görülmüştür. Ayrıca empati, kişiye diğergam bir motivasyon sağlamaktadır. Bu motivasyonla kişi, kendisinden ziyade başkalarını düşünme eğilimi içerisinde olmaktadır. Buradaki teoriler ise çeşitli bulgularla desteklenmektedir.⁴⁸

Yardım etme yöneliminin nasıl öğrenildiği sorusuna bakılacak olursa bu soruya çeşitli cevaplar verildiği görülmüştür. Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre kişi, çocukluktan itibaren gözlemleyerek veya model alarak bu davranışı öğrenir ve tatbik eder yahut da reddeder. Hümanist yaklaşıma göre birey, başkalarını anlama, başkalarının sorunlarıyla ilgilenme ve onlara yardımcı olma gibi özelliklerini kendini geliştirme sürecinde kazanmaktadır. Dini inanç ve ibadetler de bu hasletlere birer vasıtaadır.⁴⁹

Bireyin yardım etme davranışında pek çok faktör etkili olabilmektedir. Bunlar kişinin durumsal ve durumsal olmayan özellikleri ile bağlantılıdır. Örneğin yardım edecek kişinin yardıma muhtaç kişi ile benzerliklerinin olması önemlidir. Çünkü insanlar, kendilerine benzeyen kişilerle daha çok empati kurmakta ve onlara daha çok yardım etme eğilimi içerisinde olmaktadır. Mesela yardım faaliyeti külfetinin az olması da bir diğer etkidir. Çünkü insanlar az zaman ve az enerji harcayacakları yardım türlerini daha fazla tercih etmektedirler. Bir diğeri de belirliliktir. Çünkü belirsizlikler ve soru işaretleri kişilerin, yardımın neye mal olacağı gibi kendisini ilgilendiren cevapları da boş bıraktığı için bireylerde yardım etmeme tercih edilebilmektedir. Ayrıca yardım edilecek başka birinin bulunmaması da yardım etme olasılığını arttırmaktadır. Bunun haricinde kişinin inanç ve tutumları, kişilik özellikleri, empatik eğilimi, yaşadığı/yetiştği sosyal alan, cinsiyeti, gelir durumu, aileden bu davranışı görüp görmediği, o an ki ruh hali, o an işinin olup olmaması gibi değişkenler/şartlar yardım faaliyetlerine etki etmektedir. Bunun haricinde yardım edilen kişinin çeşitli durumları da yardımın yapılıp yapılmamasında etkisi vardır. Örneğin bireyin toplumdaki statüsü, popülerliği, fiziksel çekiciliği yardım etme oranıyla aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Yardım isterken girilen göz teması, ses tonu, ifade biçimi gibi değişkenler de yardım etme davranışında etkili olmaktadır.⁵⁰

Sadaka, kimi zaman merhamet ve şefkatle karıştırılmaktadır. Bu sebeple bu üç kavram arasındaki farkları ortaya koymak yerinde olacaktır. Merhamet, belirli bir eksiklik, acı veya insani yoksunluk karşısında hissedilen derin bir duyarlılıkla ilişkilidir. Bu duygu, yalnızca gözyaşına sebep olmakla kalmaz aynı zamanda somut yardımı teşvik eden, insanı harekete geçiren duygusal bir sarsıntı niteliği taşır. Yani merhamet, yoksullukla karşılaşmanın

⁴⁸ Ayten, *Empati ve Din*, 90-93.

⁴⁹ Ayten, *Empati ve Din*, 47-49.

⁵⁰ Ayten, *Empati ve Din*, 58-65.

doğrudan bir sonucudur. Kişi, bu merhametini somut bir yardıma dönüştürürse o vakit o acıya, ıstıraba ve yoksulluğa dahil olur ve bunları ortadan kaldırmak yahut hafifletmek için en kısa ve etkili yolu izler. Şefkat ise merhametten farklı olarak, yalnızca sıkıntılı durumlara değil aynı zamanda sevinçli durumlara karşı da hissedilen bir duygudur. Bu yönüyle şefkat, insan yaşamının daha geniş bir yelpazesine hitap eder. Bu bağlamda, merhamet şefkate, şefkat ise hayırseverliğe dönüşmesi ideal bir gelişim çizgisi olarak değerlendirilir. Zira hayırseverlik, sevginin taçlandığı bir erdemdir ve onun tohumları, merhamet ile şefkatin iç içe geçtiği duygusal zeminde filizlenir.⁵¹

3. DİĞER DİNLERDE SADAKA

Dünyanın başlangıcından günümüze kadar varlıklı kimselerin yanında muhtaç kimseler de var olmuştur. Bunun neticesi olarak sosyo-ekonomik farklılıklar meydana gelmiştir. Servetin farklı dağılımı nedeniyle ekonomik dengesizlik oluşmuş ve bu durum toplumda huzursuzluk ve karışıklığa neden olmuştur. Bu huzursuzluk ve karışıklığın önlenmesi noktasında ise dinler başat rol oynamaktadır. Zira dinler, bireyler arasında aşılmaz duvarların oluşturulması taraftarı değildir. Dinler, sosyo-ekonomik katmanlar arası yaşanan bu sorunlara çözüm sunmakta ve bunu zenginleri fakir kimselere yardım yapmaya yönlendirerek yapmaktadır. Özellikle vahiy merkezli dinler, bahsedilen bu ekonomik kaynaklı sorunların çözümü için etkin bir görev üstlenmektedir. Dinler, bahsedilen yardımlaşma ve dayanışma olgusunu genel itibari ile gönüllülük esasıyla gerçekleştirilmesini vaz ederken kimi dinler bunu ferdi inisiyative bırakmamış, tarımsal ve ticari alanlar gibi kazanç kaynağı yerlerin gelirlerinin belli bir kısmını belirli ölçülerle fakir kimselere paylaştırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu manada dinler, zenginle fakir arasında köprü görevi görüp maddi yardımlaşma duygusunu sürekli teşvik edip canlı tutmaya çalışmıştır.⁵²

Neredeyse bütün dinlerde “muhtaçlara yardım et, başkalarını sev, iyilik yap, kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davran” gibi toplum yanlısı öğütleri görmek mümkündür. Bununla birlikte dünyanın çeşitli yerlerindeki dindarlar ve dini kurumlar; yoksullara, muhtaçlara, zor durumda olanlara; giyecek, yiyecek gibi yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu tür yardım faaliyetleri, toplum yararına davranışlar olarak değerlendirilmekte ve diğergamlık gibi hasletler, dini inanç ve pratiklerle

⁵¹ Robert Necek, “Charity as an Expression of Creative Love” 4/1 (2013), 86.

⁵² Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 84-85.

ilişkilendirilmektedir. Dünyadaki dinlerin büyük bir kısmı, özellikle de vahye dayalı dinler; muhtaçlara yardım etme, yoksulları doyurma ve zor durumda olanların sıkıntılarını giderme gibi konular üzerinde önemle durmakta ve müntesiplerine bu doğrultuda çeşitli motivasyonlar sunmaktadır. Örneğin İslam'da zekât, sadaka, infak gibi ibadetlerin olması, Tevrat'ta yardımlaşma ve komşuya iyiliğin emredilmesi, Hz. İsa'nın yardım edenleri övmesi, Budizm'de iyilik (metta), merhamet (karuna) ve verme (dana) gibi ahlaki değerlerin olması dinlerde yardımlaşma anlayışına dair verilecek örneklerden bazılarıdır. Netice itibari ile diğergamlık ve yardımlaşma bütün dinlerin üzerinde durduğu en önemli erdemlerdendir.⁵³

Yardım etme davranışı incelendiğinde, bu tutumun dinlerin evren tasavvuru (kozmozolojisi) ve varlık anlayışı (ontolojisi) ile derin bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Örneğin İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinin mensupları, âlemi tek bir yüce yaratıcının var ettiğine inanmakta ve toplumda oluşan ekonomik farklılığı Tanrı'nın bir takdiri olarak görmektedir. Bu sebeple sadaka yani sahip olduğunu başkasıyla paylaşma durumu Tanrı'ya olan sadakat ve sevginin göstergesi olarak görülmüştür. Hint kökenli dinlerde sadaka, kişinin dünyaya olan bağlılığını azaltmasının yanı sıra manastırlarda yaşayan keşişlerin ruhsal mükemmelliğe ulaşma yolculuklarına destek olma aracı olarak değerlendirilir. Bu yardımın neticesinde kazanılan fazilet ise yardımlaşma duygusunun önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir.⁵⁴

Pek çok evrensel dinde “kendisi için istediğini başkası için de istemek” yahut da “kendisi için istemediğini başkası için de istememek” var olan temel bir özelliştir. Temel dini kaynaklarda da bu öğretiyeye ulaşılmaktadır. Örneğin İslam peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.) “*kendisi için istediğini kardeşi (bir diğeri) için de istemeyen bizden değildir*” sözü, Yeni Ahit'te Hz. İsa'nın “*komşunu kendin gibi seveceksin*” öğretisi bu hususa verilebilecek örneklerdendir. Ayrıca diğer dinlerde de benzer yaklaşımları görmek mümkündür. Bu ilke ile dinlerde sadakadan maksadın bireylerin gereğince bencil tavırlardan uzak kalmasının, bireyin kendisini düşündüğü kadar başkasını da düşünmesinin, başkalarının da hakkına ve değerlerine saygı duyulması gerekliliğinin tesis edilmesi istenmektedir.⁵⁵

Bu bölümün devam eden kısmında, insanın sosyo-ekonomik sorunlarından müstağni kalmayarak inananlarına sadakanın icra edilmesini emir veya öneri ile işaret eden Hinduizm, Budizm, Yahudilik ve İslam dinlerinin sadaka anlayışları incelenecektir.

⁵³ Ayten, *Empati ve Din*, 94-95.

⁵⁴ Mahmut Salihoglu, “Diğer Dinlerde Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 14 Ekim 2024).

⁵⁵ Şinasi Gündüz, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hristiyanlık* (İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2006), 18.

3.1. Hinduizm’de Sadaka

Sadaka, hayırseverlik ve yardımlaşma gibi toplumsal olguları Hinduizm bağlamında değerlendirebilmek için, öncelikle bu dinin inanç sistemi ve ahlak anlayışının temel dinamiklerine bakmak gerekmektedir. Zira Hindu teolojisine göre tekrar tekrar dünyaya gelen kişi (*samsara*) yaptıkları ile gelecek hayatını belirleyecek (*karma*) ve bu döngüden kurtulması (*mokşa/ nirvana*) da buna bağlı olacaktır.⁵⁶ Bu sisteme göre kişi, iyilik yaptığı vakit yeniden doğuş çarkı olan *samsara*’dan azat edilecektir.⁵⁷

Hindu inanç sisteminde sadaka vermek, önemli bir yardımlaşma kanalı olarak görülmektedir. Ayrıca yerinde kullanmak ve doğru davranışlar geliştirmek maksadıyla kişilerin servet biriktirmesi ise yasaklanan bir tavır değildir ancak kişi, bu mal varlığıyla ailesine ve topluma karşı sorumluluklarından kaçınmamalıdır. Burada bahsedilen doğru davranışlardan maksat *Mokşa*’ya ulaştıran ilkelerin oluşturduğu sistemdir. *Mokşa*’ya ulaştıran bu inanç sisteminde *dana*, sadaka ve hayırseverlik anlamında kullanılmakta ve ruhani süreçlerde temizlenme ve saflaşmanın aracı olarak görülmektedir. Ayrıca *dana*, sosyal hayatın temel bir unsuru olarak kabul edilip teşvik edilmektedir. Hinduizm’de durumu iyi olan kişinin *dana* yapmaması kınanacak bir davranış olarak görülmüştür. Bu düşüncenin sebebi paraya ve servete olan zaafın önlenmek istenmesi ve servetin tedavülde olmasının sağlanmak istenmesidir. Hindu inanç sisteminde sadakanın dağıtımındaki sıraya önem verilmiştir: İlk olarak aile bireylerine, ardından yardıma muhtaç öğrencilere, çevredeki ihtiyaç sahiplerine ve nihayetinde diğer muhtaçlara olacak şekilde sadaka verilmelidir. Bununla birlikte sadaka, Hindu inanç sisteminde zorunlu değil gönüllü bir ilkedir.⁵⁸

3.2. Budizm’de Sadaka

Budizm’in dört temel hak öğretiminde, karma düşüncesi düzleminde dünyadaki acı ve sıkıntıları bitirmenin arzu ve isteklerden vazgeçmeyle bağlantılı olduğu ve kişinin kurtuluşunun ancak dünyaya olan bağlılığın azaltılmasıyla mümkün olabileceği belirtilmektedir. Bundan dolayı Budizm’de manastırda uzlet halinde dünyaya bağlılık

⁵⁶ Salihoğlu, “Diğer Dinlerde Zekât”.

⁵⁷ Demirci, “Diğer Dinlerde Hayır”.

⁵⁸ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 85.

duymadan devam ettirilen hayat, ideal bir yaşam tarzı olarak öğretilmektedir.⁵⁹ Ancak bunun yanında zenginlik, ahlaklı yaşamın devam ettirilmesi için zorunlu olarak görülmüş ve olumlu bakılmıştır. Nitekim Karma düşüncesine göre sahip olunan servetin tedavülde olması, kişiyi ruh göçü(*reenkarnasyon*) süreci ile mutlak aydınlanma (*Nirvana*) hedefine ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Ancak servetin ve zenginliğin iyi bir şey olarak kabul edilmesinin şartı, bu servete körü körüne bağlanmamak ve aile, arkadaş, toplum ve Budist keşişlerine (*Sangha*) olan sorumlulukların ihmal edilmemesidir.⁶⁰ Bunun dışında Budist keşişlerine yapılan yardım ile hem sadaka veren kişi bu davranışından ötürü sevap kazanmakta hem de manastır hayatının devamlılığı sağlanmaktadır. Budist öğretilerde sadakayı alanın da verenin de fazilet kazandığı düşünülmektedir. Bundan ötürü sadaka verirken saygılı davranılmakta ve sadakayı kabul eden kişiye minnet duyulmaktadır.⁶¹ Servetin dağıtım şekli Budda'nın öğretilerine göre yapılmaktadır: Öncelikli olarak kişi kendisinin ve ailesinin ihtiyacını karşılamalı, diğer sorumluluklarını yerine getirmeli ve acil durumlar için para ayırmalıdır. Sadakanın dağıtım şekli de Hinduizm'de olduğu gibi sırasıyla; önce aile sonra arkadaş çevresi daha sonra toplumun ileri gelenleri ve en son yabancıya olacak şekilde dağıtılmalıdır.⁶²

3.3. Yahudilikte Sadaka

Yahudilikte sadaka, İbranice doğru olmak anlamı taşıyan “*tsdk*” kökünden türetilen *tsedaka* kelimesi ile ifade edilmektedir.⁶³ Yahudilikte, sadaka kelimesinin yanı sıra yardım ve bağış anlamlarına gelen farklı kelimeler de kullanılmaktadır. Mesela bunlar, *me'aser*, *leket*, *pe'a*, *şihhiha*, *gemilut hasadim*, *hesed* ve *Terumah* gibi terimlerdir. *Me'aser* ile verilmesi icap eden ondalık vergisi kastedilmektedir. *Leket*, tarla ekilirken yere düşen ekin tanesine denilmektedir. Bu kelime ile tarlanın biçimi esnasında ekin demetinden düşen başakların fakirin hakkı olduğu için toplanmaması gerektiği kastedilmektedir. *Şihhiha*, çiftçinin tarlada unuttuğu bir veya iki destenin ve meyve toplama sırasında gözden kaçan bir veya iki ağaç için kullanılmaktadır. Bu ifadeyle unutulmuş hasadın Tesniye 24:19 gereğince yabancılar, yetim ve dulların hakkı olduğu beyan edilmektedir. *Pea* ise çiftçinin köşelerde bıraktığı ürünleri için

⁵⁹ Mehmet Erkal, “Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 16 Ekim 2024).

⁶⁰ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 85.

⁶¹ Erkal, “Zekât”.

⁶² Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 85-86.

⁶³ Salihoğlu, “Diğer Dinlerde Zekât”.

kullanılmaktadır. Ayrıca *Pea* 'ya hahamlar, ağaçta bırakılan meyveleri de dâhil etmişlerdir. Bu hayır türü de *Pea* kelimeyle ifade edilmektedir.⁶⁴

Rabbînik literatürde sadaka kavramına yakın “faizsiz *borç verme*” anlamına gelen *gemilut hasadim* kavramı kullanılmaktadır. Yahudi sosyal değerlerinin en kapsamlı ve en temel davranış şekli olan *gemilut hasadim*, bir kimsenin dostuna yapabileceği en samimi davranış olarak görülmüştür. Ayrıca bu davranış Yahudiliğin üç temel esasından biri olarak kabul edilmiştir. Bu davranış biçiminde hem para yardımının olması hem de fiziksel yardımın kastedilmesinden dolayı sadakadan daha kapsamlı bir yardım türü olarak görülmüştür. Ayrıca bu yardım faaliyetinin muhatabı sadece fakirler değil hem fakir hem de zenginlerdir. Bunun yanında sadaka, yalnızca yaşayanlara yönelik iken *gemilut hasadim* hem yaşayanlara hem de ölü defin işlemlerine yardımcı olduğundan dolayı ölüleri de kapsamaktadır.⁶⁵ Ayrıca *faizsiz borç verme*, *maddi yardım*, *iyilik*, *sevgi* ve *dürüstlük* gibi benzer anlamlara gelen *hesed* kavramı, *sadaka* literatürüne yakın anlamlarda kullanılmaktadır.⁶⁶

Tora'da yardım anlamı taşıyan bir başka ifade *Terumah* 'tır. *Terumah*, zirai ürünlerin hasadının ve hayvan sürülerinin onda birlik bölümünün Levili, öksüz, yetim ve dullara verilmesi görevidir.⁶⁷ Bu yardım, ürünü hasat ettikten yedi gün sonra yapılmalıdır.⁶⁸ Yardımın dağıtımında, onda birlik kısmın ilk onda biri dini hizmetlerinin karşılığı olarak Levililer'e verilirdi. Bu payı hak eden Levililer de aldıkları miktarın onda birini kohenlere verirlerdi. *Terumah* 'ın ikinci onda birlik kısmı ise Kudüs'te yenilmesi yahut bu miktarın ederince olanının sadaka verilmesi için ayrılırdı. Kalan yardım miktarı ise ihtiyaç sahiplerine dağıtılırdı.⁶⁹

Sadaka, Yahudi inanişında “*Tanrı'nın buyruklarını tutmakla yükümlü kişi*” anlamında kullanılan her bireyin *mitzva* 'sıdır, yani Tanrı'nın inananlara buyruğudur. Bu görevin önemi ise Rabbînik kaynaklara göre şöyle ifade edilmektedir: “*Sadaka vermek, Tevrat'taki bütün emirleri yerine getirmek ile eşdeğerdir.*”⁷⁰ Ayrıca Tesniye'de “*aranızda yoksul kimse olmayacak*”⁷¹ ifadesi ve “*o(yoksul) ne isterse ver, sen ve sahip oldukların O'nundur.*”⁷² şeklindeki metin, sadakanın önemini göstermektedir. Bununla birlikte Tora'da geçen: “*Çünkü*

⁶⁴ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 88.

⁶⁵ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 89.

⁶⁶ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 91.

⁶⁷ *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society of New York- Yeni Dünya Çevirisi, 2011), Yas. 14:29, 26:12.

⁶⁸ Yas. 16:9.

⁶⁹ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 89.

⁷⁰ Topçu, *Hristiyanlık'ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 16-17.

⁷¹ Yas. 15:4-5.

⁷² Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 91.

memleketinde her zaman yoksullar olacaktır. Sana bu yüzden ‘Memleketindeki düşkün ve yoksul kardeşine karşı elin açık olsun’ diye emrediyorum”⁷³ ifadesi ile Yahudiler’e sadakanın açık bir şekilde emredildiği görülmektedir.

Eski Ahit’te Tanrı, halkından üç ayrı ondalık istemektedir. Birincisi Levililer’e ödenen genel ondalıktır. Bu ondalık türü ile Levililer’den bütün tapınak görevlilerine dağıtılmaktadır. İkinci ondalık kutsal yiyecek olarak sunulan ondalıktır. Bu sunuya hem sunuyu yapan kişi hem de Levililer katılmaktadır. Üçüncü ondalık ise her üç yılda bir ödenen ondalıktır. Bu ondalık özellikle yoksullar için toplanmaktadır. Eski Ahit sadaka öğretisinde, yardımın kime yapıldığına bakılmaksızın herkesle paylaşılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanında Yahudi bir birey, gelirin onda birini verdiğinde sorumluluktan kurtulmuş olmamaktadır. Zira öğreti yalnızca maddi geliri kapsamamakta, sahip olunan şeylerin sürekli paylaşılması gerekmektedir. Kısacası kişi sahip olduğu her şeyin sahibinin Tanrı olduğu bilinciyle sahip olduklarını muhtaç olanlara ve Tanrı hizmetlileriyle devamlı olarak paylaşmalıdır. Bu ondalık sistemiyle de kişi, sahip olduğu şeylerin asıl sahibinin kim olduğunu daha iyi bir şekilde hatırlayabilmekte ve diğer insanların ihtiyaçlarına ilgi gösterebilmektedir.⁷⁴

Tora’da Yahudilerin ailelerinin yanında kölelerle, yabancılarla, yetim ve dullarla sevinç içinde bulunmaları ve bayram günlerinde bu kişilerin unutulmaması gerektiği emredilmiştir.⁷⁵ Bununla birlikte yoksula iyilik yapan kişinin Rabbe ödünç vermiş gibi olacağı ve bu iyiliğin karşılığının ise ancak O’ndan alınacağı belirtilmiştir.⁷⁶ Ayrıca sadaka, kimi hahamlara göre Allah’a sunulan diğer bütün sunulardan daha makbul ve diğer dini emirlerin bütünü kadar değerli görülmüştür.⁷⁷ Geleneksel Yahudi inanışında sadaka vermek teşvik edilirken diğer yandan da muhtaç olmamak tavsiye edilmiş ve muhtaçlığı Şabat gününe ait kuralları ihlal ederek o günü sıradan kabul etmek kadar kabul edilemez bir durum olarak nitelendirilmiştir.⁷⁸

Sadaka, Yahudi Kutsal Kitabı’nın en temel ilkelerinden biri ve müminler için dini bir vazifedir. Yahudi inananlara yüklenen bu sorumluluk, bireysel bir görev olmanın yanı sıra kolektif bir boyuta da sahiptir. Sadaka vesile ile toplumsal yoksulluğun giderilmesi ve sosyal sorumluluğun arttırılması amaçlanmaktadır.⁷⁹

⁷³ Yas. 15:11.

⁷⁴ Derek Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’ a Göre Etik*, çev. Turgay Üçal (İstanbul: Ön Asya Basım Yayın Dağıtım, 2000), 312-313.

⁷⁵ Yas. 16:11-15.

⁷⁶ Özd. 19:17.

⁷⁷ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 91.

⁷⁸ Salihoğlu, “Diğer Dinlerde Zekât”.

⁷⁹ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 87.

Kutsal Kitap'ta yirmi ve üzeri yaşta olanların Yehova'ya yarım şekel (miskal) bağış yapması emredilmiştir.⁸⁰ Yahudi inananların toprak mahsullerinin ve sığır sürülerinin onda bir oranınca sadaka vermeleri gerektiği belirtilmiştir.⁸¹ Hasat dönemi için sadaka vermeyi Tanrı, onlara (İsrailliler) şu şekilde emretmiştir:

*“Topraklarınızda ekin biçtiğinizde, tarlanızın kenarını tamamen biçmeyeceksiniz; kalan başakları toplamayacaksınız. Bağında artakalanı da toplamayacaksınız; yere düşmüş üzümleri almayacaksınız. Onları düşkünler ve yabancılar için bırakacaksınız. Ben Tanrınız Yehova'yım”*⁸²

*“Tarlanda ekini biçtiğinde yerde bir demet unutursan onu almak için geri dönmeyeceksin. O demeti aranızda yaşayan yabancıya, dul ve yetime bırakacaksın ki elini attığın her işte Tanrın Yehova'dan bereket göresin. Zeytin ağaçlarını dövdükten sonra dallarda kalanı toplamak üzere geri dönmeyeceksin. Aranızda yaşayan yabancıya, dul ve yetime kalacak. Bağbozumu yaptıktan sonra kalan üzümleri toplamak üzere geri dönmeyeceksin. Aranızda yaşayan, dul ve yetime kalacak. Bir zamanlar Mısır diyarında olduğunu hatırlayacaksın. Bu yüzden sana bunu yapmanı emrediyorum.”*⁸³

*“Toprağını altı yıl ekip ürününü toplayacaksın. Fakat yedinci yıl ekmeyeceksin, toprağını nadasa bırakacaksın ve halkının arasındaki yoksullar da tarlandan yiyecek; onların bıraktıklarını da yaban hayvanları yiyecek. Bağında ve zeytinliğinde de böyle yapacaksın.”*⁸⁴

Ayrıca Eski Ahit'te yıllık öşrün verilmesi gereği şu şekilde emredilmiştir:

*“Her yıl ektiğin tohumdan tarlanda yetişen tüm ürünün onda birini vereceksin. Tahılının, yeni şarabının, zeytinyağının onda birini, sığırların ve davarların arasındaki ilk doğanları, Tanrın Yehova'nın önünde, Kendi adını taşıması için seçeceği yerde yiyeceksin; böylece her zaman Tanrın Yehova'dan korkmayı öğreneceksin.”*⁸⁵

Yıllık öşrün yanında üçüncü yıl öşrü de emredilmiştir:

*“Üçüncü yılda, ondalık yılında, ondalığının tümünü ayırdıktan sonra, onu Levioğullarına, aranızda yaşayan yabancıya, dul ve yetimlere vereceksin; şehrinizin içinde yiyecek ve doyacaklar.”*⁸⁶

Tarımsal yolla yapılacak sadakanın kime ve ne kadar verileceği hususunda Kutsal Kitap'ta geçen *“Topraklarınızda ekin biçtiğiniz zaman”*⁸⁷ ifadesinden dolayı yalnızca İsrail'deki fakirlere verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmıştır. Ancak İbn. Meymun (1138-

⁸⁰ Çık. 30:13-15.

⁸¹ Lev. 27:30-32.

⁸² Lev. 19: 9-10.

⁸³ Yas. 24:19-22.

⁸⁴ Çık. 23:10-11.

⁸⁵ Yas. 14:22-23.

⁸⁶ Yas. 26:12.

⁸⁷ Lev. 19:9, 23:22.

1204) ve hahamlar bu emrin, İsrail dışında olanları da kapsadığını belirtmişlerdir. Ancak bu yardımseverlik davranışı genel itibarı ile Yahudi fakirler için uygulanmıştır. Fakat bununla birlikte barışın yaygın olduğu zamanlarda Yahudi olmayan fakirler için de uygulanmıştır. Kutsal Kitap'ta *pe'a* için asgari bir tutar belirlenmemiştir ve hahamlar hasadın altmışta birinin verilmesinin yeterli olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca bir fakirin sabah, öğle ve öğle sonrası olmak üzere günde üç sefer *pe'a* almasına izin verilmiş ve başka bir vakit gelip isteğinde diğer fakirler de alabilsin diye buna izin verilmemiştir. Bunun yanında Kutsal Kitap'ta geçen sen vereceksin yerine “*sen bırakacaksın*” ifadesinden dolayı çiftçiye fakiri seçme özgürlüğü verilmemiş ve bu vesile ile her fakir özgürce gelip hakkını alabilmiştir.⁸⁸ Ayrıca tarımsal ve hayvansal olarak yapılması gereken bu yardımların dışında düzenli olarak da sadaka verilmesi istenmiştir.⁸⁹

Bir kişinin fakir olarak nitelendirilebilmesi için mal varlığının tavan tutarı bulunmaktadır. Bu tutar sahip olunan mal miktarının en fazla iki yüz *zuz* (gümüş madeni para) olacak şekildedir. Bu değer kullanılmayan bir para için geçerli olmakla birlikte değerlendirilen bir para miktarında bu tutar elli *zuz*'a kadar düşmektedir.⁹⁰

Fakire verilecek sadaka miktarında zengin, malının yirmide birini yahut da daha azını verdiğinde “*cimri*” onda birini verdiğinde ise “*dengeli*” olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca malının beşte bir oranından fazlasını vermek, kişiyi muhtaç hale düşürebileceğinden dolayı da doğru bulunmamıştır. Yardımlaşma dengeli bir şekilde olmalıdır. Sadaka, fakirin psikolojik dengesini bozacak ya da onu zengin edecek kadar değil, ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar verilmelidir. Bunun yanında sadaka verirken fakiri utanç içerisine düşürmekten kaçınılmalıdır. Fakirin utandırılmaması maksadıyla başkalarının göremeyeceği şekilde verilmenin daha doğru olabileceği belirtilmiştir. Zengin kişi sadaka verirken yoksulun halinden anlayarak, ona şefkatle yaklaşmalı ve kesinlikle onun kalbini kırmamalıdır. Bunun yanında sadaka veren kimse emanetçi olarak görülmekte ve sadakanın verildiği kimsenin minnet altında bırakılmaması istenmektedir. Bu noktada sadaka vermenin en ideal şekli, alanın da verenin de birbirlerini bilmedikleri yardımlaşma şeklidir. Hatta öyle ki kişiyi ölümden kurtaracak yegâne sadakanın verenin de alanın da bilinmediği sadaka şekli olduğu ve bu şekilde sadaka verenin kimi hahamlara göre Musa'nın verdiği sadakadan daha büyük bir sadaka vermiş olacağı belirtilmiştir.⁹¹

⁸⁸ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 88-89.

⁸⁹ Abdus Samed-Lowell M. Glenn, “Zekatın Gelişimi ve Monoteist Dinlerde Zekatın Kapsamı”, çev. Faruk Özdemir, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (01 Aralık 2013), 255.

⁹⁰ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 92.

⁹¹ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 91-93.

Yahudi âlim İbn Meymun'a göre sadakanın sekiz farklı derecesi bulunmaktadır. Bu derecelerin en üstünü Yahudi din kardeşini bir başkasına muhtaç olmayacak kadar desteklemek, en alt derecesi ise sadakayı istemeden vermektir.⁹² İbn. Meymun'a göre verilen sadakanın değer sıralaması şu şekildedir:

1. En ideali fakire bağış veya borç vermek ya da onunla ortak olmak yahut da ona iş bulmak sebebiyle başkalarından yardım almayacak konuma getirmek.
2. Sadakayı verenin de alanın da kim olduğunun bilinmemesi, gizliliğin korunması.
3. Alıcının sadaka vereni tanımadan alması.
4. Sadaka veren kişinin alıcıyı bilmeyerek sadaka vermesi.
5. Sadakayı kendisinden istenmeden vermesi.
6. Sadakayı kendisinden istendikten sonra vermesi.
7. Sadakayı istenilecek şekilde olmasa da en azından şeklen gülümseyerek vermek.
8. Gönülsüz ve istemeyerek sadaka vermek.⁹³

Yahudilikte sadaka; kişinin kurtuluşunu sağlamakta, günahlarına kefarettir. Bilge, zengin ve oğul sahibi olmasına, Rabbin yolunda yürümesine vesile olmakta ve kişiyi ölümden kurtarmaktadır. Sadaka vermek, kişiyi fakirleştirmemekte, aksine vermemek kişinin parayı çok sevip vazgeçemediğinden dolayı paraya olan bu aşırı bağıllığının putperestlikle denk olduğu ifade edilmektedir. Sadaka vermeyen kişide teolojik problemler oluşabilmektedir. Böyle bir durumda Yahudilerin kötü bir duruma düşecekleri ve bu durum da Sodom örneğiyle gösterilmektedir. Öyle ki metinlerde, gururlu olup ekmeğe doyduğu için yoksulu umursamadığından dolayı Rabbin onu cezalandırıp yok ettiği anlatılmaktadır. Aynı şekilde Eyüp Kitabı'nda yorguna su içirmediği, aç olanı doyurmamış, dul kadınları eli boş çevirdiği ve öksüz durumda olanların kolunu kanadını kırdığından dolayı bu yaptıklarının kötülüğünün büyük ve günahlarının sonsuz olacağından bahsedilmiştir. Yine benzer şekilde Eyüp kitabının 31. Bölümünde Eyüp'ün yoksul, öksüz, dul ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmemesi durumunda *"kolum omzumdan düşsün, kol kemiğim kırılsın"* minvalindeki ifadesi dikkate haizdir. Bunun yanında yoksula yardım edilmesi, desteği olmayan öksüzün kurtarılması, dul kadının gönlünün mutlulukla coşturulması da metinlerde övülmektedir.⁹⁴

⁹² Salihoğlu, "Diğer Dinlerde Zekât".

⁹³ Şeker, "Yahudilikte Sadaka", 96.

⁹⁴ Şeker, "Yahudilikte Sadaka", 90-92.

3.4. İslam'da Sadaka

Müslümanlar, yeryüzünde bulunan bütün zenginliğin, lütuf ve mülkiyetin asıl sahibinin ve kaynağının Allah olduğunu ve O'nun dilediğine bu mülkiyetinden, zenginliğinden pay sahibi kılacağını kabul etmektedirler. Bu zenginlikten pay sahibi olan müminler ise Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve O'na karşı şükranlığını sunmak maksadıyla sahibi oldukları zenginliğe başkalarını da ortak etmektedirler. Zira Allah'ın ikramı olan bu zenginliğe sahip olma hakkı herkese aittir.⁹⁵

İslam'da muhtaç kişiye yardımdan yoldaki engeli kaldırmaya ve insanlara karşı gülümsemeye kadar yapılan tüm yardımlar *sadaka* olarak değerlendirilmiştir. Hz. Peygamber, fedakâr, cömert, îsâr sahibi, yardımsever ve samimi bireylerin olduğu bir toplumu hedeflemiştir. Nitekim hadislerde de yardımlaşmak, cömertlik, diğergamlık ve empati gibi hasletler teşvik edilmiştir. Bunların zıddı olan bencillik ve cimrilik ise olumsuz karakter özellikleri olarak görülmüştür. İslam, inananlara infak etmeyi öğütlemiştir. Gerek malından gerek zamanından gerekse faydalı olunabilecek tüm çalışmalarla muhtaç kişiye yardım yapılması istenmiştir. Başka bir ifade ile sahip olunan potansiyellerin toplumsal üretkenliğe dönüştürülmesi istenmiştir.⁹⁶

İslam'da yoksula ve ihtiyaç sahiplerine yardım etme anlayışı zorunlu ve gönüllü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁹⁷ Zorunluluk esaslı yardımlaşmaya *zekât*, gönüllülük esaslı yardımlaşmaya ise *sadaka* denilmektedir.⁹⁸ Ancak sadaka, Kur'an'da yer yer zekât anlamında da kullanılmıştır.⁹⁹ Bu konuda ünlü İslam âlimi Râğıb el-İsfehânî (öl. 502/1108) sadaka ve zekât kelimelerini şöyle tanımlamaktadır:

*“Sadaka, tıpkı zekât gibi, insanın Allah'a yakınlaşmak maksadıyla malından yapmış olduğu harcamadır. Ancak şu da var ki sadaka, esas itibariyle gönüllü olarak yapılan harcamalardır. Farz olan harcamalara ise zekât adı verilir. Bununla birlikte, sadaka veren kimsenin doğruluğu gözetmesi (taharrî-i sıdk) durumunda, Tevbe 9/60 ve 103. ayetlerde olduğu gibi, farz olan harcamaya da sadaka denilmesi söz konusudur.”*¹⁰⁰

Sadaka için diğer İslam âlimleri de çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. Örneğin Cürcânî (öl. 816/1413) *“Sadaka, Allah'tan sevap beklentisi ile yapmış olduğumuz bağıştır (atiyye).”*

⁹⁵ Samed-Glenn, “Zekatın Gelişimi ve Monoteist Dinlerde Zekatın Kapsamı”, 253.

⁹⁶ Ayten, *Empati ve Din*, 96-97.

⁹⁷ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 87.

⁹⁸ Topçu, *Hristiyanlık'ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 17.

⁹⁹ Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur'an'daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 457.

¹⁰⁰ Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur'an'daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 462-463.

diye ifade etmiştir. İbn Manzûr (öl. 711/1311) ve Fîrûzâbâdî (öl. 817/1415) ise “*Allah rızası için fakirlere verdiği şey*” olarak tanımlamışlardır. İbn Fâris (öl. 395/1004) de aynı minvalde sadakanın “*kişinin canından ve malından sarfettiği şeydir*” şeklinde tanımlamıştır. Bununla birlikte sadaka kelimesine yönelik klasik sözlüklerde cahiliye dönemine işaret eden herhangi bir atfın bulunmadığı görülmektedir. Bu demek oluyor ki sadaka, Arap toplumunda Kur’an’la birlikte hayatiyet kazanmıştır. Zira cahiliye döneminde Kur’ani anlamda Allah tasavvuru bulunmadığı ve cahiliye toplumunun Allah’a karşı taahhüt ve inançlarında mali bir bağış yapma veya harcamada bulunma amacı veya kaygısı içerisinde olmadığı görülebilmektedir. Bu toplumda yapılan yardımlar genel itibari ile veren kişinin ikramı olarak görülmekte ve bu yapılan yardım da kişisel övgü, kabilenin şan ve şöhretini sağlamak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Zaten cahiliye toplumunda sadaka kelimesinden ziyade “cûd” “sehâ” ve “kerem” gibi kelimeler kullanılmıştır.¹⁰¹

Kaynaklarda sadaka kelimesine bakıldığında geniş bir anlam aralığı olduğu görülmektedir. Örneğin peygamberin hadislerinde her teşbih, tekbir, tahmid ve tehlilin ve dahi her güzel söz ve iyiliğin sadaka olduğu bildirilmektedir. Bunun yanında başka hadislerde namaz için atılan her adımın, yol güzergâhından kaldırılan her türlü engelin, darda kalana yapılan yardımın, iki kişi arasında adaletli hüküm vermenin ve gûnahtan uzak durmanın sadaka olduğu bildirilmektedir.¹⁰²

Kur’an’da sadakanın açık bir şekilde verilebileceği gibi gizli bir şekilde verilmesinin daha doğru olacağı ve bu davranış sayesinde de günahların silineceği bildirilmektedir.¹⁰³ Başka bir ayette; servetin gösteriş ve övgü almak için harcanmaması gerektiği, muhtaç kişiye yardım yaparken bunun başa kakarak ve o kişinin duygularını inciterek yapılmaması gerektiği, aksi halde böyle sadaka veren kişinin sadakasının geçersiz kılınacağı ve bu davranışından ötürü de hiçbir kazanç elde edemeyeceği bildirilmektedir.¹⁰⁴

İslam’da yoksullara yönelik yapılan yardımlardan bir diğeri de *Zekât*’ tır. Zekât, dinen zengin sayılan kişilerin yılda bir kere malının belli bir kısmını yoksul ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmasının zorunlu olduğu bir ibadet şeklidir.¹⁰⁵ Bununla birlikte zorunlu olan bu zekât ibadetinin gönüllü olarak ifa edilmesi ise daha hayırlı olmaktadır.¹⁰⁶

Zekâtın iki farklı kelime anlamı bulunmaktadır. Birincisi “*temizlik, saflık*” anlamıdır. Bu anlamla, zekâtın zengin kişinin malının ve kalbinin kirini arındırıp temizlediğine işaret

¹⁰¹ Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 463-464.

¹⁰² Öztürk, “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”, 466.

¹⁰³ Kur’ân Yolu (Erişim 22 Ekim 2024), el-Bakara 2/271.

¹⁰⁴ el-Bakara 2/264.

¹⁰⁵ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 87.

¹⁰⁶ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 17.

ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Zekâtın bir diğer anlamı da “*artma, çoğalma*”dır. Bu manayla da zekâtın, muhtaç sahibinin mal ve ruh bakımından gelişme göstermesine imkân sağlayacak potansiyelde olduğuna işaret edilmiştir.¹⁰⁷

Takva ve ihsan sahibi müminler, zekâtın Allah katındaki ve sosyal hayattaki değerini bilir ve dünyada safa sürmek için değil Allah’ın dostluğunu kazanmak ve kurtuluşa ermek için çalışıp zengin olup zekât verir.¹⁰⁸

İslam’ın emri olan zekâtın toplumsal anlamda pek çok faydası bulunmaktadır. Örneğin toplumdaki yoksulluğun önlenmesi, gelir adaletsizliğinin azalması, zenginin malının fakirin kıskançlığından korunması, toplumdaki yardımlaşma ve dayanışmanın tesis edilmesi gibi olumlu etkileri vardır.¹⁰⁹ Bunun yanında bireyde ve toplumda dini ve ahlaki değerlerin yükselmesine, sosyal hayatın güçlenmesine ve ekonomik hayatın canlılık kazanmasına vesile olmaktadır. Zekât, zengini cimrilik hastalığından ve aşırı mal hırsından korur ve ona cömertlik, paylaşma, verilen nimete şükretme gibi özellikleri kazandırır. Zekât, toplumda sosyal dayanışmayı, ihtiyaç sahipleri ile kardeşlik duygularını güçlendirmeyi ve sermayenin âtıl vaziyetten yatırıma geçmesini sağlar.¹¹⁰

Zekâtla mükellef olmanın birtakım şartları vardır, bunlar:

1. *Müslüman olmak*
2. *Hür olmak*
3. *Akıl bâliğ olmak*

Kur’an’da ve Hz. Peygamber’in hadislerinde, zekât gibi malî ibadetlerin Müslümanlara yönelik bir yükümlülük olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında köle ve cariyelerin ellerinde yeterli mal varlığı bulunmadığından dolayı zekatla mükellef tutulmamış, bu sorumluluk ancak hür bireyler için geçerli kılınmıştır. Dolayısıyla hür olmak, zekât sorumluluğunun şartlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte çocuğun zekâtla mükellef tutulmadığı ancak akıl baliğ olduğunda mükellef olacağı bildirilmiştir.¹¹¹

Verilecek olan zekât malının birtakım gereklilikleri bulunmaktadır, bunlar:

1. *Tam mülkiyet*
2. *Nema*
3. *Havaic-i Asliyye*
4. *Nisap*

¹⁰⁷ Samed-Glenn, “Zekatın Gelişimi ve Monoteist Dinlerde Zekatın Kapsamı”, 253.

¹⁰⁸ Erkal, “Zekât”.

¹⁰⁹ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 87.

¹¹⁰ Erkal, “Zekât”.

¹¹¹ Erkal, “Zekât”.

5. *Havelanü'l havl*

6. *Borç karşılığı olmama*

Zekâtla mükellef olabilmek için kişinin zekâta konu olan mal üzerinde tam tasarruf yetkisine sahip olması ve bu mala başkalarının herhangi bir hak iddia etmemesi gerekir. Bu duruma fıkıh literatüründe *tam mülkiyet* denilmektedir. Bununla birlikte İslam dininde haram yollarla kazılan malların, malın mülkiyet ve tasarruf hakkının elde eden kişinin hakkı olarak kabul edilmediğinden dolayı, bu yolla kazanılan mallar zekâta tabi kabul edilmemiştir. Bir diğer şart bir malın artma, çoğalma özelliğine sahip olması anlamına gelen *Nema*’dır. Başka bir şart olan *Havaic-i Asliyye* ise zekâtı verecek kişinin elinde bulunan malının kendi asli ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktardan fazla olmasıdır. Zira peygamber, zekâtın varlıktan verileceğini ifade etmiştir. Bu sebeple zorunlu ihtiyaçların dışında olan mallardan zekât verilmektedir. Zekâtın bir diğer şartı olan *Nisap* ise bahsedilen diğer tüm şartların oluşmasıyla birlikte elde bulunan malın belirli bir miktara ulaşması gerektiğini ifade etmektedir. Bu miktar 200 dirhem (595 gr.) gümüş, 20 miskal(85gr.) altın, 5 koyun, 5 deve ve 30 sığır olacak şekilde belirlenmiştir. Bahsedilen bu malların dışında olan altın ve gümüş de nisap miktarınca hesaplanmaktadır. Ayrıca bu bahsedilen ölçüler, İslam’da bir bireyin zengin olup olmadığının ölçütüdür. *Havelanü'l havl* ise elde edilen bir malın zekâta tabi olabilmesi için elde edildikten sonra bir kameri yılın geçmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu şart; altın, gümüş, ticaret mallar ve hayvanlar için geçerliken; ticaret malı, toprak mahsulleri ve madenler için geçerli değildir. *Borç karşılığı olmama* şartı ise bir malın zekâta tabi olabilmesinin aranan şartı olan tam mülkiyetin bir sonucudur. Yani elde bulunan malın herhangi bir borca karşılık olmaması gerekliliğidir.¹¹²

Verilen bir zekâtın geçerli sayılabilmesi için de niyet ve ehline temlik şartları bulunmaktadır. Yani zekâtla mükellef kişinin öncelikli olarak zekât vermeye niyetinin olması, sonra da bu niyet neticesinde, zekâtını muhataba vermesi gerekmektedir. Bahse konu olan zekât malları ise şunlardır:

1. Altın ve gümüş
2. Ticaret malları
3. Hayvanlar
4. Tarım ürünleri
5. Madenler
6. Rikaz

¹¹² Erkal, “Zekât”.

7. Sanayi sektörü
8. Hisse senetleri
9. Gelir getiren bina ve nakil vasıtaları
10. Maaş, ücret ve serbest meslek kazançları¹¹³

Zekât sekiz sınıf insan için sarf edilmektedir. Bu sınıflar Tevbe suresinde açık bir şekilde ifade edilmiştir:

*“Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*¹¹⁴

Netice itibari ile sadaka, özellikle monoteist ve ilahi kaynaklı olan dinler yani Yahudilik ve İslam'da önemli bir yer edinmiştir. Hinduizm ve Budizm dinleri ise bu hasletten azade kalmamış ve sadakanın tatbikini hoş karşılamıştır. İlerleyen bölümlerde Hristiyanlık dininin ve Yeni Ahit öğretisinin insana bakışına, sadaka anlayışına ve sadaka anlayışındaki etik değerlerin neler olduğuna değinilecektir.

¹¹³ Erkal, “Zekât”.

¹¹⁴ et-Tevbe 9/60.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HRİSTİYANLIKTAKİ İNSAN

İnsanı anlamak evvela yaratılışına bakmaktan geçmektedir. Hristiyanlık, yaratılış konusunda Eski Ahit'te geçen Şabat günü haricinde farklı hiçbir şey söylememektedir.¹¹⁵ Hristiyanlığa göre yaratılışın zirvesi olarak görülen insanın; tabiatını, dünyaya gönderilme sebebini anlamak için öncelikle insanlığın ilk atası olan Hz. Âdem'den bahsetmek gerekir. Allah, Hz. Âdem'i mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Onu toprak gibi maddi, ruh gibi manevi bir bileşimle meydana getirmiştir.¹¹⁶

Kutsal Kitap'ta insanın yaratılışı şu şekilde anlatılmaktadır: *“Ve Tanrı şöyle dedi: ‘Bizi yansıtan, bize benzeyen insan yapalım. Denizin balıklarına, gökte uçan kanatlılara, evcil hayvanlara, tüm yeryüzündeki diğer tüm canlılara hâkim olsun.’”*¹¹⁷ Diyerek Tanrı; sağ eliyle yeryüzünden aldığı bir avuç toprağı, bir damla suyu, havadan aldığı can ve ruh ile ateşten aldığı sıcaklığı birbirine katıp Hz. Âdem'i yaratmıştır. Bu halde Hz. Âdem sıcaklık, soğukluk, rutubet ve kuraklık gibi dört temel unsurdan oluşan bir varlık olmuştur. Rab, insanı kendisine itaat eden toprak, su, hava ve ateş gibi güçsüz maddelerden; mükemmel ve dirayetli bir varlık olarak halk etmiştir. Tanrı insanı, balçık halindeki topraktan meydana getirmiştir.¹¹⁸ *“Sonra Yehova Tanrı yerin toprağından adamı yarattı, onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan bir can oldu. Yehova Tanrı doğuda, Aden'de bir bahçe yaptı ve yarattığı adamı oraya yerleştirdi.”*¹¹⁹ Tanrı daha önce yarattığı hiçbir varlık için hayat nefesini üfleme ifadesini kullanmamış ve bunu ilk defa insan için bunu kullanmıştır. Bu da insanın evrende farklı bir statüye sahip olduğunun bir göstergesidir.¹²⁰ Hz. Âdem'i Tanrı, ortasında hayat ağacı bulunan Aden bahçesine bakması ve işlemesi için görevlendirmiştir.¹²¹ Ancak sonrasında Tanrı şöyle bir uyarıda bulunur: *“...iyiyi kötüyü bilme ağacının meyvesinden kesinlikle yemeyeceksin, çünkü ondan yediğin gün mutlaka ölersün.”*¹²² Buradaki ölersün

¹¹⁵ Mustafa Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 39.

¹¹⁶ Şevket Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 57.

¹¹⁷ Yar. 1:26.

¹¹⁸ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 58.

¹¹⁹ Yar. 2:7-8.

¹²⁰ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 41.

¹²¹ Yar. 2:9-15.

¹²² Yar. 2:17.

ifadesi kimi yorumculara göre “ölümlü olacaksın” anlamı taşımaktadır.¹²³ Sonrasında Tanrı, Hz. Âdem’in tek kalmaması ve kendisini tamamlaması için kaburga kemiği ve etinden bir kadın yaratmıştır.¹²⁴ Eski Ahit’te bu husus şöyle ifade edilmektedir: “*Ve Yehova Tanrı adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yarattı ve adama getirdi.*”¹²⁵ Buradaki kadın, *yaşam* anlamı taşıyan *Hay* kökünden türemiş olan Hz. Havva’dır.¹²⁶ Burada şu bilgiyi de vermek gerekir ki Yeni Ahit’te İlk insan olan Hz. Âdem yerden (toprakten), ikinci insan olan Hz. İsa gökten yaratılmıştır.¹²⁷

İnsanın yaratılışına değinirken insanın dünyaya gönderiliş sebebine de bakmak gerekir. Zira Hristiyanlığa göre dünya hayatı asli günah ile kirlenmiş insan için bir cezadır. Dünya hayatı bir çeşit illet ve hastalık durumudur.¹²⁸ Burada bahsettiğimiz asli günah (ilk günah) Hristiyanlıkta, Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın Tanrı’nın emrine biat etmeyip karşı gelerek cennetteki “*yasak ağacın meyvesinden*” yemek sureti ile işledikleri ve bunun neticesinde nesilden nesile bütün insanlığa kalıtsal suç/günah şeklinde tevarüs eden, insanın ilahi âlemden kovuluşuna neden olan ilk günahdır. Bu günah insanın kurtuluşu, Tanrı’nın kendi oğlunu dünyaya gönderişi ve oğlunun çarmıhta can vermesiyle bire bir bağlantılıdır.¹²⁹

Tanrı insanı yarattıktan sonra insana iyiyi ve kötüyü bilme ağacından kesinlikle yememesi gerektiğini tembih etmişti.¹³⁰ Bu emir sonrasında Hz. Havva ile yılan arasında yasaklı meyvenin yenilmemesi gerektiği hususunda bir diyalog yaşanmıştır. Bu husus Kutsal Kitap’ta şöyle geçer:

“*Yehova Tanrı’nın yarattığı tüm yaban hayvanları içinde en temkinlisi yilandır. Kadına şöyle dedi: ‘Tanrı gerçekten bahçedeki her ağacın meyvesinden yemeyeceksiniz mi dedi?’ Kadın yılanı şu cevabı verdi: ‘Bahçedeki ağaçların meyvesinden yiyebiliriz. Fakat bahçenin ortasındaki ağacın meyvesi hakkında Tanrı, ‘Ondan yemeyeceksiniz, ona asla dokunmayacaksınız, yoksa ölürsünüz’ dedi.’ O zaman yılan, kadına şöyle dedi: ‘Kesinlikle ölmezsiniz. Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesinden yediğiniz gün gözleriniz açılır, iyiyi kötüyü bilerek Tanrı gibi olursunuz.’ O zaman kadın baktı, ağacın meyvesi yenilebilir, göz alıcı bir meyveydi gerçekten de hoş görünüyordu. Böylece kadın ağacın meyvesinden alıp yedi. Sonra*

¹²³ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 42.

¹²⁴ Yar. 2:18-22.

¹²⁵ Yar. 2:22.

¹²⁶ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 43.

¹²⁷ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 84.

¹²⁸ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 83.

¹²⁹ Merve Sucu, *Hristiyan Mezheplerinde Günah Algısı ve Yorum Farklılıklarının Dini Pratiklere Etkisi (Katolik-Ortodoks ve Protestan Mezhepleri)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 14-15.

¹³⁰ Yar. 2:17.

kocasıyla beraberken ona da verdi, o da yedi. O zaman ikisinin de gözleri açıldı ve çıplak olduklarını fark ettiler. İncir yapraklarını birbirine dikip edep yerlerini örttüler. Daha sonra, günün serinliğinde bahçede dolaşan Yehova Tanrı'nın sesini işittiler. Adam ve karısı, Yehova Tanrı'dan gizlenmek için bahçedeki ağaçların arasına girdiler. Yehova Tanrı adama 'Neredesin?' diye tekrar tekrar seslendi. Sonunda adam 'Bahçede sesini işittim, fakat çıplak olduğumdan korkup gizlendim' diye cevap verdi. Tanrı 'Çıplak olduğunu sana kim söyledi? Yememeni emrettiğim ağacın meyvesinden mi yedin?' diye sordu. Adam, 'Yanıma verdiği kadın, o bana ağacın meyvesini verdi, ben de yedim' dedi. Bunun üzerine Yehova Tanrı kadına, 'Ne yaptın?' diye sordu. Kadın 'Yılan, beni o kandırdı, ben de yedim' cevabını verdi.'¹³¹

Günahsız olarak yaratılan Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yaşamı ölümsüzdü. Ancak bu ölümsüzlük imtiyazı bedeni ölümsüzlükle kısıtlı idi. Hz. Âdem ve Hz. Havva bu imtiyaza karşı yapacağı tek şey Tanrıya itaat idi. Tanrı, cennette iki özel ağaç (Yaşam Ağacı, İyilik – Kötülükü bilme ağacı) dâhil olmak üzere her türlü ağacın büyümesine izin vermiştir. Tanrı, Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya bu iki ağaç dışındaki bütün ağaçların meyvesini yiyebileceğini belirtmiştir. Burada şunu belirtmek gerekir ki bu iki ağacın meyvesi Tanrı'nın kurallarının ve yasalarının bir sembolüydü. Hz. Âdem ve Hz. Havva da bu emre bir süre itaat etmişlerdi. Ancak yılan, Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı yoldan çıkarmıştır. Yaşamlarında ilk defa günahla tanışan Hz. Âdem ve Hz. Havva mükemmelliklerini ve masumiyetlerini kaybetmişlerdir. Masumluklarının kalkmasıyla çıplaklıklarını fark etmişler ve kendilerine yabancı olan utanç duygusuyla karşı karşıya gelmişlerdir. Ancak bu utanç duygusu bedeni çıplaklıktan ziyade vicdani kirlenme ve içsel boşluk nedeniyle gerçekleşmiştir. Tanrı, onları yüceliği ile örterken artık bu gücünü üzerlerinden kaldırmış ve çırılçıplak kalmışlardır. Kendilerini kirlenmiş ve savunmasız hisseden Hz. Âdem ve Hz. Havva hayatlarında ilk defa korku ile tanışmışlardır.¹³²

Sonrasında Tanrı; Hz. Âdem, Hz. Havva ve Yılan hakkında şöyle hüküm vermiştir:

"Yehova Tanrı yılanı şunları söyledi: 'Bunu yaptığın için, tüm evcil hayvanlar ve tüm yaban hayvanları içinde sen lanetli oldun. Karnın üzerinde sürüneceksin ve ömrün boyunca toprak yiyeceksin. Seninle kadın arasına, senin soyunla onun soyu arasına düşmanlık koyacağım. O senin başını ezecek, sen onun topuğunu yaralayacaksın.' Kadına da şunu dedi: 'Gebelikte çekeceğin sıkıntıları çok arttıracam; sancılar içinde çocuk doğuracaksın. Kocana aşırı düşkün olacaksın, o da sana hâkim olacak.' Ve Âdem'e şunları dedi: 'Karının

¹³¹ Yar. 3:1-13.

¹³² Sucu, Hristiyan Mezheplerinde Günah Algısı ve Yorum Farklılıklarının Dini Pratiklere Etkisi (Katolik-Ortodoks ve Protestan Mezhepleri), 7-9.

sözünü dinleyip ‘Yemeyeceksin’ diye emrettiğim ağacın meyvesinden yediğin için, toprak senin yüzünden lanetli oldu. Toprağın ürününü yemek için ömür boyu zahmet çekeceksin. Sana diken ve çalı verecek, yaban otu yiyeceksin, çünkü ondan alındın. Topraksın, yine toprağa döneceksin.’”¹³³

“Böylece Yehova Tanrı, onu Aden bahçesinin dışına, kendisinin alınmış olduğu toprağı işlemesi için çıkardı. Onu Aden bahçesinden kovdu ve hayat ağacına giden yolu korumak üzere bahçenin doğu tarafına, sürekli dönen alevli bir kılıç ve kerubiler yerleştirdi.”¹³⁴

Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın cennetten çıkarıldıktan sonraki durumları ile alakalı apokrif kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Hz. Âdem ile Hz. Havva cennetten çıkarıldıktan sonra ne yapacaklarını bilememişler, pek çok zorlukla karşılaşmışlar, cennetteki yiyeceklere benzer bir şeyler bulamadıkları için aç kalmışlar ve tövbe etmişlerdir. Ancak yapılan bu günah karşılıksız kalmamış ve bu günahın bedeli ise ölüm olmuştur. Zira Hz. Âdem ve Hz. Havva bu günahı hiç işlememiş olsalardı ölümsüz olacaktı. Ancak bu hatadan sonra hem kendileri hem de bütün nesilleri ölümle pençeleşecektir. Hristiyanlığa göre bu günah sebebiyle insan, kötülüğün içinde rehbersiz ve günahı ile baş başa bırakılmıştır. Ayrıca bu günah, bütün günahların kökü kabul edilmiş ve bu günahın yok edilmeden diğer günahların tamamen yok edilmesinin mümkün olmayacağı kabul edilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki her ne kadar Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın işlemiş olduğu bu günah kişisel olsa da insanlığı etkileyen, nesillerden nesillere aktarılabilecek kalıcı bir günah olmuştur.¹³⁵ Çünkü Hristiyan inancına göre bütün insanlığın bireysel doğasını kapsayan evrensel ve ortak insan doğası Hz. Âdem’de bulunmaktadır. Bu sebeple bütün insanlık onun yapmış olduğu bu eyleme katılmış kabul edilmektedir. Tanrı ile insan arasında olan özel ilişki, bu günah sebebiyle artık sadece Tanrı’nın özel olarak seçtiği kulları arasında mümkün olmaktadır.¹³⁶ Ayrıca bu günah sebebiyle insanoğlunun ömrü gün geçtikçe kısalmaktadır. Her birey hem Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın işlediği asli günahı hem de kendi anne-babasının işlemiş olduğu günahları kalıtım yolu ile aldığı için ilk insanlara göre ömrü daha kısadır. Saint Augustin (354-430)’e göre insanın tabiatında olmayan cinsi şehvet arzusu, asli günah sebebiyle insanın tabiatına yerleştirilmiştir. Bu sebeple her insan şehvetten yani suçun ürünü olarak dünyaya gelmektedir.¹³⁷ Pavlus bu konuya dair bütün insanlığın suçlu olduğunu ancak kadının daha da suçlu olduğunu belirtir. İlk yaratılanın Hz. Âdem olması, yılan tarafından aldatılanın ise kadın

¹³³ Yar. 3:14-19.

¹³⁴ Yar. 3:23-24.

¹³⁵ Sucu, *Hristiyan Mezheplerinde Günah Algısı ve Yorum Farklılıklarının Dini Pratiklere Etkisi* (Katolik-Ortodoks ve Protestan Mezhepleri), 11-17.

¹³⁶ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 58-59.

¹³⁷ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 58-59.

olması bunun sebebidir. Bu sebeple kadının erkeğe egemen olması yasaklanmıştır. St. Augustin'e göre bu suçun bütün insanlığın suçu olduğunu ve kefaretinin ödenmesi gerektiğini bu kefaretin ise İsa Mesih'in çarmıha gerilmesiyle ödendiğini savunmuştur.¹³⁸

Hristiyan teolojisine göre Hz. İsa, asli günahla doğan insanoğlunun esenliği, günahtan kurtulması ve bu günahın kefareti olması için gökten inip insan oldu ve kendisini kurban etti. Zira o, kendisini feda etmeseydi insanoğlu ebediyen kurtuluşa eremeyecekti. Hz. İsa'nın yeniden dirilip kefareti ödemesi, ölüm ve günah üzerindeki zaferidir.¹³⁹ Ayrıca bazı kaynaklara göre Hz. İsa'yı çarmıhta gerip öldüren kişi şeytandır. Hz. İsa'nın ölümüyle de kötülük güçleri zafer kazandıklarını düşünmüşler ancak Hz. İsa'nın yeniden dirilmesiyle Tanrı şeytana karşı zafer elde etmiştir. Tanrı, çarmıh hadisesiyle yeryüzüne ve insanlığa olan sevgisini ifşa etmiştir. Bununla birlikte yeni bir ahit dönemi başlamıştır. Nitekim öldükten sonra dirilen İsa Mesih, dirilişin ve ebediliğin kapısını açmıştır.¹⁴⁰

Hristiyanlığa göre insanlığın kurtuluşu; Hz. İsa'ya iman edip, vaftiz olup, Hz. İsa'nın inayetine iştirak edip, pay almakla gerçekleşebilir. Asli suç ile diğer suçlardan da bu şekilde kurtulabilir.¹⁴¹

Romalılar bölümünde bu husus şöyle zikredilmektedir:

*“Evet, Tanrının belirlediği ve İsa Mesih'e iman yoluyla elde edilen bu doğruluk, iman eden herkese açıktır, hiçbir ayırım yoktur. Çünkü hepsi günah işledi ve hiç kimse Tanrı'nın yüceliğini yansıtamadı. Mesih İsa'nın ödediği fidyeyle kurtularak Tanrı'nın lütfuyla aklanıyor olmaları karşılıksız bir armağan gibidir. Tanrı onu bir kurban olarak verdi ki, kanının değerine iman sayesinde bizi Kendisiyle barıştırsın ve Kendi doğruluğunu gösterebilir. Tanrı geçmişte de, sabır gösterip işlenen günahları bağışlarken, bunu şimdiki dönemde Kendi doğruluğunu göstermek üzere yapmıştı; böylece İsa'ya iman edeni aklarken de doğruluğu görülecekti.”*¹⁴²

*“O, bizim suçlarımız için ölüme teslim edildi ve bizim aklanmamız için diriltildi. O halde, iman sonucu amlandığımıza göre, Efendimiz İsa Mesih aracılığıyla Tanrı'yla barışta kalalım. Şimdi içinde bulunduğumuz bu lütfada onun aracılığıyla ve imanla erişebildik...”*¹⁴³

Netice itibari ile Hristiyanlar; insanların vaftiz sayesinde Hristiyanlığa girip asli günahtan kurtulacaklarını, Hz. İsa ile bütünleşip nimetlere kavuşacaklarını ve sonuç itibari ile dünya ve ahiret mutluluğuna erişeceklerini düşünmektedirler.¹⁴⁴

¹³⁸ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 59.

¹³⁹ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 59-83.

¹⁴⁰ Gündüz, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hristiyanlık*, 60-61.

¹⁴¹ Mehmet Katar, “Kefâret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 17 Aralık 2024).

¹⁴² Rom. 3:22-26.

¹⁴³ Rom. 4:25, 5:1-2.

2.1. Hristiyanlığa Göre İnsanın Yaratılış Amacı

Eski Ahit'te Tanrı'nın insana dair amacı şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bizi yansıtan, bize benzeyen insan yapalım...”*¹⁴⁵ ve *“Sonra Tanrı onları kutsadı: ‘Çocuklar sahibi olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun ve onu denetiminiz altına alın. Denizin balıklarına, gökte uçan kanatlılara ve yeryüzündeki tüm canlılara hâkim olun’ dedi.”*¹⁴⁶ Bu ifadeler Tanrı'nın insandan ne beklediğini ortaya koymakta ve insana hem Tanrı'yı yansıtan bir varlık olma hem de yaratılış üzerinde sorumluluk taşıma görevi yüklemektedir. Bunun yanında insanın konumunun evrenden daha üstün olduğunu, insana egemenlik ve üstün bir statü verildiğine de işaret edilmiştir.¹⁴⁷ Ayriyeten bütün varlıklardan ayrı olarak Tanrı'yla anlamlı bir ilişki kurabilme potansiyelinin yalnızca insana verildiği de kastedilmektedir. Bu anlamlı ilişkinin kaynağı ise insanın bedeni özellikleri değil ruhi özellikleridir. Tanrı, insana hayvanlardan farklı olarak düşünme, düşündüğünü ifade etme, tapınma, yaratıcılık özellikleri bahşetmiştir. İnsan bu özellikleriyle Tanrıya benzemiştir. İnsanın Tanrıyla olan bu benzerliği, diğer varlıklar üzerinde otoriter olmasını ve bilgi, doğruluk ve kutsallık gibi sıfatlara sahip olmasını da beraberinde getirmiştir. Ünlü Hristiyan İlahiyatçı Saint Augustin de insanın Tanrı'yla olan benzerliğinin kendisinde mevcut bulunan akıllı sebebiyle olduğunu belirtmiştir. Bu benzerlik insana Tanrı'yı hatırlatmaktadır. Bunun yanı sıra Tanrı, insana akıl sahibi bir ruh ve bu ruha kendi ölümsüzlüğü içerisinde bir ölümsüzlük lütfetmiştir. Kaldı ki ilk insan Hz. Âdem'e bakıldığında da onun doğal olgunluğunun içerisinde en önemli unsurun akıl olduğu görülmektedir. İnsanın Tanrı ile olan bu benzerliği de kimi Hristiyanlarca “teslis” akidesiyle ilişkilendirilmiştir.¹⁴⁸

İnsanın Tanrı'yla olan benzer yaratılışı onun bizatihi varlık amacını da göstermektedir. Özgür bir varlığa, ruh, akıl ve irade gibi özelliklere sahip olan insan; Tanrı, ebedi yaşam ve ebedi mutluluk için yaratılmıştır. Ruh, akıl, irade gibi tinsel güçleri olan insan, özgürlükle donatılmıştır. İnsan, Tanrı ile duygu ve düşünce beraberliği için yaratılmıştır. İyiyi ve gerçeği kendi mükemmelliği sayesinde arayarak ve severek bulur. Ancak kişinin insanca yaşayabilmesi için Tanrı ile olan bu bağın özgür bir şekilde yaşanıyor olması gerekmektedir. Thomas Aquinas (1225-1274)'e göre Âdemoğlunun nihai amacı dünyevi bir mutluluk değil, bu dünyada geçirilecek ebedi hayatı izleyen ahiret hayatında, Tanrı'ya erişmekle

¹⁴⁴ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 83.

¹⁴⁵ Yar. 1:26.

¹⁴⁶ Yar. 1:28.

¹⁴⁷ Tural, *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*, 41.

¹⁴⁸ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 60-61.

gerçekleşecek olan ebedi mutluluktur. Saint Augustin'e göre ebedi mutluluk, Hristiyanlığın emirlerine inanıp bu emirlere göre yaşayan insanlar tarafınca ulaşılabilir.¹⁴⁹

Görüldüğü üzere Hristiyanlıkta insan, ebedi yaşam ve Tanrı için yaratılmıştır. İnsanın gerçek anlamdaki mutluluğa erişmesi de Tanrı'nın emirlerini yerine getirmesi ile gerçekleşecektir. İnsanın davranışlarının karşılığı da Tanrı katında verilecektir. Zira bu dünyanın sonu gelecek, ahiret mahkemesi kurulacak ve ebedi mutluluk için yaratılan insan, hesaba çekilecektir. Adil olan Tanrı; iyileri mükâfatlandırarak, kötülerini cezalandıracaktır. İyiler karşılık olarak Tanrı ile birlikte ebedi ve mutlu bir şekilde her dileğin gerçekleştiği cennette yaşayacak, kötüler ise sonsuz bir şekilde cehennemde azap göreceklerdir.¹⁵⁰

Hristiyan teolojisinde Tanrı ve ebedi mutluluk için yaratılan insanın yaptıklarının karşılığının ahirette görüleceğine ve Hz. İsa'nın tüm insanlığın kurtuluşu için gönderildiğine iman edilmektedir. Bu inanç ise sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Ancak Hristiyanların bu sorumluluğu yerine getirebildiğini söylemek zordur. Çünkü Hz. İsa'nın tüm insanlığa gönderilme vizyonuna iman eden Hristiyanlar, yüzyıllar boyunca kendileri dışındakilere yaşama hakkı bile tanımayacak faaliyetler içerisinde olmuştur ve olmaktadır. Tanrı, Hz. İsa'yı tüm insanlığın mutluluğa erişebilmesi için göndermiştir. Yeni Ahit inancının da Eski Ahit'e kıyasla en önemli farklarından birisi budur. Öyleyse Yeni Ahit'e iman eden Hristiyanlar, tüm insanlığın mutluluğunu düşünmelidir. Yaşananlar ise imanın bir tezahürüdür. Hristiyan inancında da evrensel mutluluk anlayışı vardır. Öyleyse Hristiyan müminlerde herkes için hürriyet ve mutluluk düşüncesi hâkim olmalıdır.

2.2. Hristiyanlığa Göre Ödül ve Ceza

Yeni Ahit metinleri ve Hristiyan teolojisi açısından ödül ve cezanın yeri ahirettir. Ahiret denilen yerde iyiler için cennet, kötüler için cehennem vardır. Yapılan şeylerin hesabının verileceği Matta İncili'nde şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bilin ki, insanlar söyledikleri her boş söz için Hüküm Gününde hesap verecekler.”*¹⁵¹ Yeni Ahit'e göre bu dünyada yapılanlar bir kitaba kaydedilmekte ve yargılama da bu kitaba göre yapılmaktadır. Bu yargılamanın neticesinde iyiler Tanrı'yla birlikte ebedi mutluluk içerisinde yaşayacağı cennete sahip

¹⁴⁹ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 81-82.

¹⁵⁰ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 83-86.

¹⁵¹ Mat. 12:36.

olurken, kötüler sonsuz azap görecekleri cehennemde olacaklardır.¹⁵² Matta İncili'nde bu durumla alakalı olarak, başkasına yardım etmeyen kişilere karşı: “*Bunlar sonsuz ölüme, fakat doğru kişiler sonsuz yaşama gidecekler.*”¹⁵³ Denilmektedir.

Hristiyanlıkta cennet; Mesih’le birlikte ebedi yaşam, Tanrı’yı olduğu şekliyle yüz yüze görme, ebedi sevgi ve yaşam birliği şeklinde ifade edilmektedir. İnananların Praousia (İsa Mesih’in ikinci gelişi sonrası ölüleri ve dirileri yargıladığı saadet dönemi) sonrasında, yeryüzü yok edildikten sonra Mesih’le birlikte cennete yükseleceklerine inanılır.¹⁵⁴ Pavlus, cennet için şunları söylemiştir: “*Tıpkı yazıldığı gibi: ‘Gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve insanın hayal bile edemediği şeyleri Tanrı Kendisini sevenler için hazırladı.*”¹⁵⁵ Bazı simgesel yorumlamalara göre cennet, bir mekânın ismi değil, Hz. İsa ile paylaşılan bir yaşama biçimidir.¹⁵⁶

Kötülerin gideceği yer olan cehennem ise Yeni Ahit metinlerinde şu şekilde tasvir edilmiştir: “*İnsanoğlu meleklerini gönderecek, onun krallığında günaha yol açan her şeyi ve kötülük yapan herkesi toplayacaklar. Onları ateşli fırına atacaklar. Orada ağlayacak, acı içinde diş gıcırdatacaklar.*”¹⁵⁷ Başka bir bölümde “*... Siz ey lanetliler, benden uzak durun, İblis ve melekleri için hazırlanmış sonsuz ateşe gidin.*”¹⁵⁸ şeklinde beyan edilmiştir. Matta İncili'nde geçen bir başka bölümde cehennem için *Hinnom Vadisi* ifadesi geçmektedir.¹⁵⁹ Hristiyan düşüncesine göre cehennem hem somut hem de soyut olarak mevcuttur. Soyut olarak ebediyen Tanrı’dan uzak kalmayı, somut olarak; İblis, yardımcılarının ve inanmayanların atılacakları yer olduğu ifade edilmiştir.¹⁶⁰

Görüldüğü üzere Hristiyan teolojisine göre ödül ve cezanın yeri ahirettir. Ahirette iyilik yapanları mükafatlar, kötülük yapanları ise cezalar beklemektedir.

2.3. Hz. İsa ve Mesajı

Hz. İsa, Hristiyanlığın merkez şahsiyetidir. Onun hakkındaki bilgiler yalnızca dini kaynaklardan elde edilmektedir. Çünkü dönemin tarihi kitapları Hz. İsa’dan

¹⁵² Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 84.

¹⁵³ Mat. 25:42-46.

¹⁵⁴ Şinasi Gündüz, *Hristiyanlık* (İstanbul: İSAM, 2021), 101.

¹⁵⁵ 1Ko. 2:9.

¹⁵⁶ Özcan, *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*, 85.

¹⁵⁷ Mat. 13:41-42.

¹⁵⁸ Mat. 25:41.

¹⁵⁹ Mat. 18:9.

¹⁶⁰ Gündüz, *Hristiyanlık*, 101.

bahsetmemektedir. Dini kaynaklara bakıldığında ise örneğin Talmud'da Hz. İsa hakkında olumsuz ifadeler yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa ve Hristiyanlar hakkında “düzeltme” bilgileri mevcuttur. Onun hakkında bilgi veren en önemli kaynaklar ise İncillerdir. Hristiyanlara göre kanonik sayılan (Kilisece onaylanmış, tasdik edilmiş) 4 İncil'de yani Matta, Markos, Luka, Yuhanna metinlerinde Hz. İsa'dan bahsedilmektedir.¹⁶¹

İncillere göre Hz. İsa, mucizevi bir şekilde dünyaya gelmiştir. Annesi Hz. Meryem, Kutsal Ruh vasıtasıyla gebe kalmış ve oğlu Hz. İsa'yı doğurmuştur. Hz. İsa, çocukluğunda iken Yahudi dini ritüellerine göre muamele görmüştür. 12 yaşındayken Fısıh bayramında Kudüs'te tapınakta, din bilginleri ile sohbet etmiş ve bu bilginler onun anlayışı ve cevapları karşısında hayran kalmışlardır. Hz. İsa, daha sonraları Vaftizci Yahya tarafından vaftiz olmuş ve bu sırada gökler açılmış, Kutsal Ruh güvercin gibi Hz. İsa'nın üzerine konmuştur. Bu esnada göklerden “Sevgili oğlum budur. Ondan hoşnudum.” Sesi duyulmuştur. Bu hadiseden sonra çölde kırk gün sınıandıktan sonra Hz. İsa, dolaşmaya ve öğretisini açıklamaya başlamıştır.¹⁶²

Hz. İsa'nın kimliği hususuna bakılacak olursa çevresindekiler bu konuda farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Kimileri onun peygamber olduğunu, kimileri mesih ya da yeniden dirilen Yahya yahut da İlyas olduğunu ileri sürmüşlerdir. Markos, Hz. İsa'nın ölümünden sonra halkın onun kimliğiyle ilgili Eski Ahit peygamberleri gibi bir peygamber olduğu şeklinde değerlendirmiştir. Tomas İncili'nde Petrus, onun bir filozof olduğunu, Ebionitler İncili'nde ise onun bir melek olduğu anlatılmaktadır.¹⁶³

Hristiyanlara göre Hz. İsa, bedeni insan, ruhu Tanrı'dır. Kendisi Tanrı'nın oğludur. Tanrı, insanoğlunu Hz. Âdem'den beri süregelen asli günahı kurtarmak için oğlunu göndermiş ve onu çarmıhta feda ederek tüm insanlığı kurtarmıştır. Tanrı, sevgi ve merhametini göstermek için İsa Mesih suretinde insanların arasında yaşamıştır. Hz. İsa'ya tapınmak, ona kul olmak Tanrı ile temas kurmak olarak görülmüştür. Çünkü Hristiyan teolojisine göre Mesih, Tanrı ile aynı özendir. O gerçek Tanrı'dır ve insanlara mucizeleri, ölmesi ve sonra dirilmesi ile Tanrı olduğunu ispat etmiştir.¹⁶⁴ Bununla beraber Yeni Ahit'te İsa; rab, kurtarıcı, Allah'ın oğlu gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹⁶⁵

Hz. İsa, insanlara Tanrı'nın egemenliğinin yaklaştığını duyurmuş, onları mala mülke bağlanmamaları konusunda uyarmış, tövbeye çağırmıştır. Ayrıca o, çeşitli mucizeler

¹⁶¹ Mustafa Alıcı-Süleyman Turan (ed.), *Dinler Tarihi I-II* (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 429.

¹⁶² Alıcı-Turan, *Dinler Tarihi I-II*, 429-431.

¹⁶³ Gündüz, *Hristiyanlık*, 24-26.

¹⁶⁴ Niaz Çavgalov, *İnciller'e ve Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Mesajı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 6.

¹⁶⁵ Ömer Faruk Harman, “İsâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 14 Ekim 2024).

göstermiştir: Musallat olmuş cinleri kovmuş, hastaları iyileştirmiş; cüzzamlıyı, felçliyi, eli sakat bir adamı iyileştirmiştir. Ölüyü diriltmiş, fırtınayı dindirmiştir. Bununla beraber o, peygamberlerin sözlerini, Kutsal Yasa'yı geçersiz kılmaya değil bilakis tamamlayıcı olarak gönderildiğini söylemiştir. Ancak Yahudi din adamları Hz. İsa'dan rahatsız olmuş ve halkın isteği üzerine onu çarmıha gerip öldürmüşlerdir. Sonrasında defnedilmiş ancak ertesi gün dirilmiş ve Babası'nın sağına oturmuştur.¹⁶⁶

Kur'an-ı Kerim, İncillerin aksine Hz. İsa'nın beşeriyetine vurgu yapmış ve onun bir peygamber olarak görevlerinin neler olduğunu anlatmıştır.¹⁶⁷ Kur'an'a göre Hz. İsa, annesi Hz. Meryem tarafından babasız olarak Allah'ın ol demesiyle dünyaya gelmiştir.¹⁶⁸ O, beşikteyken konuşmuş,¹⁶⁹ Allah'ın kulu olduğunu, kendisine kitap verildiğini, peygamber yapıldığını, namaz ve zekâtla mükellef kılındığını söylemiştir.¹⁷⁰ Hz. İsa, Kur'an'ın diliyle: Kendisinden önce gönderilen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderildiğini ve takva sahiplerine yol gösterici bir öğüt olması için kendisine İncil'in verildiğini ifade etmiştir.¹⁷¹ Hz. İsa beşikte iken konuşmasının dışında çeşitli mucizeler de göstermiştir. Örneğin, Allah'ın izni ile çamurdan kuş yapmış, cüzzamlıları iyileştirmiş ve ölüleri diriltmiştir.¹⁷² Bunun yanında Kur'an-ı Kerim, Hz. İsa'nın kul¹⁷³ ve Mesih bir peygamber olduğunu haber vermiştir.¹⁷⁴ O, toplumu Allah'a kul olmaya çağırmıştır.¹⁷⁵ Sonrasında ise Yahudiler, Hz. İsa'ya tuzak kurmuş, Allah da onların tuzaklarını bozmuş ve onu kendi katına yükseltmiştir.¹⁷⁶

Kendisini ısrarla “insanoğlu” olarak niteleyen Hz. İsa, Hz. Musa hukukuna ve inancına sıkı sıkıya bağlı bir şahsiyettir. Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmiş ve onun ölümünden sonra sinagoglarda ve diğer mekânlarda halka irşat ve tebliğ faaliyetlerine başlamıştır. Hz. İsa'nın halka yönelik temel mesajlarını şu üç ana noktada gösterebiliriz: Birincisi; Tanrı'ya iman etme, emir ve yasaklarına bağlanma, hesap gününe hazırlıklı olmayı ifade eden Tanrı'nın krallığına davet. İkincisi, Musa hukukuna bağlanmak, Üçüncüsü ise, toplumda özellikle din adamları ve yöneticilerde görülen ahlaksızlıklarla mücadele etmektir.¹⁷⁷

¹⁶⁶ Alıcı-Turan, *Dinler Tarihi I-II*, 432.

¹⁶⁷ Çavgalov, *İnciller'e ve Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Mesajı*, 36.

¹⁶⁸ Âl-i İmrân 3/45-47.

¹⁶⁹ Âl-i İmrân 3/46.

¹⁷⁰ Meryem 19/30.

¹⁷¹ Âl-i İmrân 3/50, el-Mâide 5/46.

¹⁷² Âl-i İmrân 3/49.

¹⁷³ Ez-Zuhruf 43/59.

¹⁷⁴ El-Mâide 5/75.

¹⁷⁵ Âl-i İmrân 3/51.

¹⁷⁶ Âl-i İmrân 3/54-55.

¹⁷⁷ Gündüz, *Hristiyanlık*, 22-23.

Hiz. İsa'nın mesajının temelinde Tanrı'ya iman etmek ve O'nun rızasını kazanmak vardır. Kişi, Tanrı'nın rızasına gösteriştten uzak kalarak, samimi bir şekilde sadaka, dua ve oruç gibi ibadetler yaparak ulaşabilir. Bu manada gösterişle yapılan hiçbir şeyin kıymetinin olmayacağı belirtmiştir. O, insanlara öfkelenmenin, kin duymanın yasak olduğunu ve aşağılamanın çetin bir hesaba sebep olacağını bildirmiştir. Kötülüğe direktmenin, kötülüğe kötülükle karşılık vermenin yanlış olduğunu, kötülüğe iyilikle karşılık verilmesi gerektiğini, merhametli ve affedici olmayı öğütlemiştir. O, sevgi üzerinde durmuş, kişinin Tanrı'yı, kendisini, komşusunu, dostlarını ve hatta düşmanlarını da sevmesi gerektiğini, onların da duaya layık olduğunu söylemiştir. Hiz. İsa; affetmenin, bağışlamanın önemi üzerinde durmuş ve bol mükâfatlı bir davranış olduğunu belirtmiştir. Çünkü bağışlamamak öfke alameti, tehlikeli, yanlış götürecü ve ölümcül bir günah iken bağışlama affedilmeye vesile bir davranıştır. O, alçakgönüllü olmanın öneminden bahsetmiş ve kendini alçaltan kişinin yüceltileceğini müjdelemiştir. O, İnananların gurura kapılmamalarını, Allah'tan korkmalarını emretmiştir. Hiz. İsa, yalan yere yemin edilmemesi ve dahi hiç yemin edilmemesi, evet ya da hayır demekle yetinilmesi gerektiğini bildirmiştir. O, bir kadına şehvetle bakılmasının dahi zina olduğunu ve bu sebeple kişinin eline, gözüne ve kalbine hâkim olması gerektiğini emretmiştir. Cimriliğin yanlış bir davranış olduğunu, mal biriktirenlerin ise mallarını güveler ve hırsızlar için biriktirdiğini söylemiştir. Hiz. İsa, malın Rab için kullanılması gerektiğini ve elde edilen mallardan sadaka verilmesi gerektiğini belirtmiştir. O, Tanrı'nın egemenliğinin yaklaştığını duyururken, insanları da tövbeye çağırmıştır.¹⁷⁸

3. HRİSTİYANLIKTA SADAKA

Yeni Ahit'te sadaka, Yahudi kutsal kitabında kullanılan İbranice *bi-tsedaka* kelimesinin Grekçe tercümesinde yer alan *septuagint* kelimesinin karşılığı olarak ve “merhametten kaynaklanan hediye” anlamında kullanılan *eleemosune* kelimesi ile ifade edilmektedir. Sadaka, Hristiyanlığın kutsal kitabının pek çok kısmında teşvik edilmektedir. Hristiyanlıkta sadaka anlayışını tam olarak anlayabilmek için Yahudi kutsal kitabıyla ilişkilendirme yapmak gerekmektedir.¹⁷⁹ Ancak Hiz. İsa gerek mesajlarıyla gerekse sadakanın ahlaki kaidelerinin uygulanışı noktasında Yahudi ahlak öğretilerinden ayrılmaktadır. Zira Hristiyan öğretiye göre Tesniye 15:7-11'te geçen ‘yoksul kardeşin’ ifadesinin Levililer 25:35'te ifade edildiği üzere

¹⁷⁸ Çavgalov, *İnciller'e ve Kur'an'a Göre Hiz. İsa'nın Mesajı*, 70-74.

¹⁷⁹ Salihoğlu, “Diğer Dinlerde Zekât”.

“kendi ulusundan olan” olarak değil yabancılara da dahil olduğu daha geniş kapsamlı bir yorumlama getirilmiştir. Ancak Ferisiler bu ifadeyi sadece kendi ulusundan olanlar olarak algılamış, Mesih ise bu yorumu kınamış (Luka 10:29) ve onların görüşünün aksine Musa Yasası’ndaki hayırseverlik kurallarının kendi ulusundan olmayan, Yahudilerle aralarında en şiddetli düşmanlık olan ve Yahudiler için çok sorunlu bir halk olan Samiriyelileri de kapsayacağını öğretmiştir.¹⁸⁰

Sadaka anlayışı, Hristiyanlıkta örnek şahsiyet olarak kabul edilen İsa peygamberin tavsiyeleri çerçevesince şekillenmiş ve bu hayrın zorunluluk olmaksızın gerçekleştirilmesi teşvik edilmiştir. Hatta öyle bir teşviktir ki bu ilk emir Tanrı’nın tekliği ve O’nun bütün kalple sevilmesi iken ikinci emir komşunun sevilmesi olmuştur. Ayrıca komşunun razılığı da Tanrı’nın rızasına götürebilmektedir. Hristiyanlıkta sadaka, her ne kadar zorunlu ve miktarı belirli bir yardımlaşma aracı olarak görülmemişse de muhtaç kişiye yardımda bulunmanın esas olarak görüldüğüne işaret edecek pek çok kıtas bulunmaktadır. Bunun yanında ondalık ve sunu gibi kimi düzenli kimi de durumlara göre ifa edilen yardımlaşma şekilleri de bulunmaktadır. Ancak sadaka ne miktarı ne de zamanı belirlenmiş bir yardımlaşma aracı olarak görülmemiş ve muhtaç kişilere yapılan her türlü gönüllü yardımın sadaka olduğu belirtilmiştir. Bu davranış, Hristiyanlıkta zorunlu bir ilke olarak değil, ahlaki bir gereklilik olarak baş göstermiştir.¹⁸¹

Sadaka, kişiye güven aşılayan ve onu düştüğü yerden kaldıran bir sevgi türüdür. Karşılaşılan maddi ve manevi kötülüklere karşı sevgi ile verilen bir yanıttır. Sadaka vermek, kişinin hem kendisine duyduğu saygının hem de dünyada ve insanda var olan iyiliği, her türlü olumsuzluğun ve katmanın altından çıkarma çabasının bir ifadesidir. Çünkü sadaka veren kişi, hala kurtarılabilecek bir şeylerin olduğuna, her şeyin kaybolmadığına ve geri dönüşün hala mümkün olduğuna inanır. Bu yönüyle sadaka bir acı taşır ancak bu umudu içinde barındıran bir acıdır.¹⁸² Sadaka, toplumsal kimliğin oluşumu ve sürdürülebilmesi için önemli bir uygulamadır. Sadaka ile hem toplumsal dayanışma oluşturulmakta hem de toplumsal dayanışmanın pekiştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Sadaka ile insanlara yardım etme veya alma pratikleri sunmaktadır.¹⁸³

Papa I. Leo (öl. 461) ‘ya göre Mesih’in insan doğasını üstlenme süreci(enkarnasyon), çift yönlü bir yoksullaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu süreç ile Mesih, yalnızca insanlıkla genel bir dayanışma içerisine girmemiş aynı zamanda özellikle yoksullarla özdeşleşmiştir. Bu

¹⁸⁰ Jonathan Edwards, *Christian Charity* (ABD: Chapel Library, 2022), 3-4.

¹⁸¹ Şeker, “Yahudilikte Sadaka”, 86.

¹⁸² Nêcek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 87.

¹⁸³ Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 10.

düşünceye göre yoksullara yardım etmek, kişinin Mesih'in doğasına ilişkin inancını fiiliyata döktüğü bir eylem olarak görülmüştür. Tanrı'nın insan doğasının hayal edilemez derecedeki acizetine inerek alçalmayı kabul etmesi, Tanrı'nın halkı olduğunu iddia eden inananların da benzer şekilde en yoksul kesimlere yönelmesini ve onlarla direkt olarak temas kurmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, yoksul bir kimseye somut şekilde yardım etmek, Mesih ile gerçek bir karşılaşmanın imkânı olarak görülmüştür. Buna mukabil yoksulların sefaletinden tiksirmek yahut da onlardan kaçınmak, Tanrı'nın enkarnasyon sürecinde gerçekleştirdiği kendini yoksullaştırma eylemini reddetmek anlamına gelmektedir. Bu şekilde Mesih'in yoksullarla özdeşleşmesine inanan kişinin yoksullara yönelik tutumu arasında ayrılmaz bir bağ kurulmuştur.¹⁸⁴ XVI. Benedictus (öl. 2022)'a göre, sadaka adıyla yardımda bulunan kişilerin ellerinin “*Tanrı'nın ellerinin bir uzantısı*” olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁵

Erken Hristiyan metinlerine göre iki farklı sadaka modeli bulunmaktadır. Bunlar *philanthropic* kelimesi ile ifade edilen “hayırseverlik modeli” ve *mutualism* ile ifade edilen “karşılıklılık modeli”dir. İlki dikey şekilde zenginden fakire yönelimliken, ikincisi fakirden fakire imkân paylaşımı şeklinde olmaktadır.¹⁸⁶

Erken dönem Hristiyan sadaka faaliyetlerinde ihtiyaç sahibi bireylerin çeşitli sınıfları için sorumluluk üstlenen kardeşlik örgütleri kök salmıştır. Bu görevleri cemaatler üstlenmiştir. Bu konfederatif örgütlerin faaliyetleri ise çok çeşitliydi. Nitekim kimi cemaatler, hastalara ve yolculara kendini adarken kimileri de yetimlere ve çeyizden yoksun olan genç kadınlara kendilerini adanmışlardı. Bunlardan muhtemelen en ünlüsü, varlığını sadakanın dini erdemliliğine borçlu olan hastane kurumudur. Bugün bile bu kurumların mirası görülebilir.¹⁸⁷

Erken dönemlerde sadaka vermek, Evharistiya kutlamasıyla bağlantılıydı. Bu bağlantıyı şöylece anlamak kolaydır: Her iki eylem de bir merhamet gösterisini kutlamaktadır. Evharistiya'da kişi, Mesih'in kendi hayatını sunarak dünyaya gösterdiği sevgiyi yeniden temsil eder. Sadaka veren mümin ise bu ilahi merhameti taklit ederek bu kutsal eyleme günlük yaşamında katılma fırsatına sahip olur. Evharistiya ve sadaka, lütfun akmasına vesile olan ve insanın günahının zararlı etkileriyle başa çıkılmasına yardımcı olan iki ayrıcalıklı yoldur.¹⁸⁸

Modern dönemde yoksulluk, genel verimlilik ve etkinlik açısıyla düşünülme eğilimindedir. Hükümet programları yoksulluğa yol açan sorunları düzeltmek üzere tasarlanmıştır. Ancak ilk bin beş yüz yıl Hristiyan tarihi boyunca yoksulluğa bakış böyle

¹⁸⁴ Gary A. Anderson, *Charity: The Place of the Poor in the Biblical Tradition* (Yale University Press, 2013), 9.

¹⁸⁵ Necek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 92.

¹⁸⁶ Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 17.

¹⁸⁷ Gary A. Anderson, *Charity*, 7.

¹⁸⁸ Anderson, *Charity*, 8.

değildi. Erken Hristiyan sadaka anlayışına göre sadaka aracılığıyla mümin, yoksulun yüzünde Tanrı ile karşılaşabileceğine ve böylece Tanrı ile temas kurabileceğine inanıyordu. Yani modern dönemde olan yoksulluğu çözülebilecek bir sorun olarak görmek, erken dönem Hristiyan anlayışında hayal edilebilecek bir şey değildi.¹⁸⁹

Sadaka, Hristiyan teolojisinde genellikle hayırseverlik anlamında kullanılmakla birlikte, “kefarete sadakası” şeklinde özel bir türü de mevcuttur. Kefaret sadakası ile hem ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmak hem de bireyin işlediği günahının ve onun sonuçlarının ortadan kaldırılması, temizlenmesi ya da telafi edilmesi kastedilmektedir. “Kefaret” sözcüğü ile Hz. İsa’nın ölümü ve/veya dirilişi ile “günahın kefareti” olayıyla da bağlantı kurulmaktadır. Netice itibari ile kefarete sadakasından günahın merhametli eylemler ile telafi edilmesi kastedilmektedir.¹⁹⁰ Kimilerine göre sadaka, kişinin günahlarının borcunu ödeyebilecek bir hazineyi finanse etmek şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁹¹

Hem eski hem de modern Hristiyan sadaka anlayışı, zenginler ve fakirler arasındaki keskinleşen ve büyüyen sosyal karşıtlık çerçevesinde şekillenmiştir. Bazen sadaka uygulaması toplumda hiyerarşi, bağımlılık hatta ekonomik ve sosyal ilişkileri kuran ve güçlendiren bir kaynak dağılımı olarak görülmüştür. Hz. İsa’nın takipçileri arasında sadaka konusunda iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki, Hz. İsa’nın serveti kınaması ve zenginlikten vazgeçilmesini talep etmesi, ikincisi zenginliğin muhtaç üyeleri desteklemek için kullanılması gerektiği düşüncesidir. Tam da bu noktada kefarete sadakası bu ayrışmaya şu şekilde çözüm bulmuştur: Varlıklı Hristiyanların vaftiz sonrası günahlarının bağışlanması için maddi kaynaklarını muhtaç insanlara dağıtarak affedilmek. Bu şekilde zenginlerin mal varlığının korunması sağlanırken, kanaatsizliğe karşı sosyolojik bir yatırım ve dikey bir finansal dağılım sağlanmıştır. Böylece fakirlik sorunu çözülmüş ve Hz. İsa’nın reddettiği zenginlik sorunu çözülmüştür. Ayrıca burada bir takasın gerçekleştiğini ifade etmek gerekir. Çünkü zengin, maddi varlığıyla fakire hizmet ederken, fakirler de manevi savunuculukla zenginelere hizmet etmektedir.¹⁹²

Netice itibari ile sadaka, yalnızca bir iyilik değil dünyaya ve onu yaratan Tanrı’ya dair bir inanç beyanıdır. Üstelik sadaka faaliyetlerine katılan kimi azizler yalnızca yoksullara somut maddi yardım sağlamakla kalmaz aynı zamanda bu yaptıklarıyla dünyayı yönlendiren

¹⁸⁹ Anderson, *Charity*, 7-8.

¹⁹⁰ David J. Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 7-9.

¹⁹¹ Anderson, *Charity*, 3.

¹⁹² Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 16.

finansal piyasalara karşı inanç temelli güçlü bir alternatif sunar ve bu şekilde dünyanın gizli yapısına dair derin bir hakikati görünür kılar.¹⁹³

3.1. Ötekiye Yaklaşım

Türk Dil Kurumu'na göre öteki “*Sözü edilen veya benzer iki nesneden veya kimseden önem veya konum bakımından uzakta olan; diğer, öbürü.*”¹⁹⁴ Şeklinde tanımlanmaktadır.

Dinler tarihinde öteki ile ilişki, yaratılanın yaratılması ile mecazen Yaratıcı'dan kopmasıyla başlamıştır. Ben-Sen, Ben-O, Ben-Öteki ayrışması ve kıyaslaması yaratılış ile birlikte başlamıştır. Semitik dinler ötekiyle ilişkiyi, (yaratıcı-yaratılmış ve yaratılmış-yaratılmış ilişkilerini) bir ahit ile başlatmıştır. Bu duruma göre Tanrı, mecazen ve adeta insanların önüne bir ahitleşme metni koymuş ve onlardan bu ahiti özgür, hür iradeleriyle kabul etmelerini istemiştir. Tarafların anlaşması mukavele ile sonuçlanmıştır. Bu sözleşme ile Tanrı, her şeyden evvel kendisinin dinlenilmesini, sözleşmenin ilk maddesine eklemiş ve yaratıcı-yaratılmış ilişkisi yürürlüğe girmiştir. Sonrasında ise yaratılan-yaratılan ilişkisine dair hususlar sıralanmıştır. Bu sebeple semitik dinlerin iman deklarasyonunun ilk maddesi Tanrı ile olan ilişkiye, sonraki maddeler ise insan ilişkilerinin dizaynına ayrıldığını görmekteyiz.¹⁹⁵

Eski Ahit metinlerine bakıldığında yer yer öteki ile alakalı olumlu ifadeler görülürken yer yer de olumsuz ifadelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Örneğin Tora'da, yabancı işçinin hakkının yenilmemesi gerektiği, aksi takdirde günaha girileceği,¹⁹⁶ ve onlar hakkında hüküm verirken adaletten sapılmaması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁹⁷ Başka bir bölümde: “*Memleketinizde sizinle yaşayan yabancıya kötü davranmayacaksınız. Aranızda yaşayan yabancı sizin için yerli gibi olacak; onu kendin gibi seveceksin, çünkü siz de Mısır diyarında yabancıydınız. Ben Tanrınız Yehova'yım.*”¹⁹⁸ Başka bir bölümde Tanrı'nın taraf tutmadığı, yabancıyı sevdiği, ona yiyecek ekmeğini ve sarıncak örtüsünü verdiği ifade edilmiştir.¹⁹⁹

Buraya kadar bahsettiğimiz kısımda Tora, yabancılara karşı iyi muamelede bulunulmasını istemiştir. Ancak şimdi zikredeceğimiz bölümlerde bu iyi muamelenin tam zıttı

¹⁹³ Anderson, Charity, 4.

¹⁹⁴ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “Öteki” (Erişim 22 Ocak 2025).

¹⁹⁵ Mustafa Özbaş, “Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları”, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/8-9 (30 Aralık 2016), 12-14.

¹⁹⁶ Yas. 24:14.

¹⁹⁷ Yas. 24:17.

¹⁹⁸ Lev. 19:33-34. Benzer anlatımlar için bkz.: Yas. 10:19. Çık. 23:9.

¹⁹⁹ Yas. 10:17-18.

bir anlayışın da olduğunu görmekteyiz. Nitekim Levililer bölümünde yabancılar için şu ifadeler kullanılmıştır:

*“Aranızda yabancı olarak yaşayan göçmenlerin ailelerinden, onların memleketinizde doğmuş, aranızda yaşayan çocuklarından köle alabilirsiniz; onlar sizin malınız olabilir. Onları sizden sonra çocuklarınıza miras bırakabilirsiniz; nesilden nesle miras olarak devredebilirsiniz. Bu kişileri işçi olarak kullanabilirsiniz; fakat birbirinizi, kardeşleriniz olan İsrailoğullarını zalimce ezmeyeceksiniz.”*²⁰⁰

Bu ifadelere göre yabancılar mal hükmünde görülmüş ve İsrailoğullarının ancak birbirleriyle kardeş olduklarını ve yabancılarla eşit olmadıkları belirtilmiştir. Bunun dışında yabancılardan kız alınıp verilmeyeceği, aksi halde yabancı kadınla evlenenin günaha sürükleneceği ve bununla Tanrı’ya karşı sadakatsizlik yapılmış olacağı,²⁰¹ leş bir hayvanın kutsal kılınan İsrailoğulları tarafından yenilmemesi ancak yabancılara verilebileceği,²⁰² yabancılardan kral yapılamayacağı,²⁰³ borcu olan bir yabancıyı sıkıştırılabileceği ancak bir Yahudi’ye bunun yapılmaması gerektiği belirtilmiştir.²⁰⁴ Tarihi süreç ve modern dönem içerisinde İsrailoğulları’nın kendisinden olmayana yönelik yıkıcı, müsamahasız ve soykırımcı tavrı, insanlığın ortak vicdanını yaralayan eylemlerle kendini tezahür etmiştir. Bu tavır, ilahi buyrukların yanlış yorumlanmasıyla başkalarına yaşam hakkı dahi tanımayan teolojik bir şiddete dönüşmüş, tarihte kendilerinin yaşamış oldukları soykırımı bu kez başkalarına yaşatacak şekilde; onların onurunu, gururunu ve insanlık haklarını yok sayan pratiklere dönüşmüştür. Bu durumun günümüz Filistin halkına yönelik uygulamalarda açık bir şekilde görülmesi hem Yahudi teolojisi hem de Yahudi etiği açısından ötekine yaklaşımın ne kadar ilahi merhamet, insani haklar ve ortak vicdan muhakemesi çerçevesince gerçekleştiği sorusunu sormayı zorunlu kılmaktadır.

Yeni Ahit’le birlikte, insan topluluklarının her birinden düşmanlara varıncaya kadar hepsinin sevgi eksenine çerçevesince bir tutum sergilemesi gerektiği vurgulanmıştır. Yardımseverlik hususunda dindarlar için bazı hedef ve şartlarla sınırlama olmaktadır. Dindarlar, kendilerinden olmayan kişilere yönelik yapılacak yardımlarda toplum yanlısı tavırdan kaçınmaktadırlar. Çünkü dinin kişiye kazandırdığı kimlik ayrıyeten de bir sınır çizme de olabilmektedir. Bu hususta dinlerin de kendilerine göre sınırlamaları olabilmektedir.

²⁰⁰ Lev. 25:45-46.

²⁰¹ Neh. 13:23-27.

²⁰² Yas. 14: 20-21.

²⁰³ Yas. 17:15.

²⁰⁴ Yas. 15:3.

Örneğin Eski Şeriat'ta bulunan “Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin” mealindeki kısım, tashih edilmiş²⁰⁵ ve bunun yerine Yeni Ahit:

“‘Komşunu seveceksin ve düşmanından nefret edeceksin’ dendiğini duydunuz. Fakat ben size şunu diyorum: siz düşmanlarınızı ve size zulmedenler için dua edin. Böylece göklerde olan Babanızın oğulları olursunuz, çünkü O, güneşini hem kötülerin hem de iyilerin üzerine doğdurur ve hem doğru olanların hem de olmayanların üzerine yağmur yağdırır. Eğer sizi sevenleri severseniz ne kazancınız olur? Vergi tahsildarları da aynı şeyi yapmıyor mu? Sadece kardeşlerinize selam verirsiniz, olağanüstü bir şey mi yapmış olursunuz? Diğer milletlerden insanlar da aynı şeyi yapmıyor mu?’”²⁰⁶

Beyanıyla Hristiyan inananların kucaklayıcı, sevgi ekseninde bir davranış modeli ortaya koymaları teşvik edilmiştir.

Yeni Ahit, düşmanları bile sevmeyi, iyilik etmeyene iyilik etmeyi ve karşılıksız iyilikler yapmayı övmüş ve bunları yapanların büyük bir ödüle layık olacağı müjdelenmiştir. Bunun yanında Tanrı insanlığa nasıl merhamet ettiyse insanların da daima merhametli olmalarını öğütlenmiştir. Başkalarını yargılamanın bırakılması gerektiği ve affeden kişinin de affedileceği bildirilmiştir.²⁰⁷

Yeni Ahit’te ve Hristiyan teolojide çizilen bu sevgi ekseninin ve merhamet düzeninin tarihi süreç içerisinde Hristiyan inananlar tarafından pratiğe yansımada eksik kaldığı görülmektedir. Zira dünyadaki sömürgecilik faaliyetlerinin çoğunluğunu Hristiyanlığı benimseyen Batılı ülkeler tarafından yapıldığı görülmektedir. Aynı ülkelerde ırkçılığın, köle ticaretinin yüzyıllar boyunca yapıldığı; insanların varlıklarına, yaşamlarına, özgürlüklerine ket vurulduğu tarihi kaynaklarda yer almıştır. Bu konunun nedeni, niçini ve nasılını kısaca açıklayalım.

Avrupalı ülkeler coğrafi keşiflerden sonra çeşitli ülkelerde üstünlük kurmaya çalışmışlardır. Bu ülkelerin üstünlük anlayışı ise daha çok “medeniyet ve ırk” üstünlüğü ile anlaşılmıştır. Bununla birlikte Avrupa ben ve öteki ayrımına gitmiştir. Öteki olarak gördüğü medeniyetleri alt medeniyet olarak görmüş ve bu ülkeleri kendilerince haklı gerekçelerle hakimiyet altına almaya çalışmışlardır. Hatta öyle ki bu hâkimiyeti “Beyaz adamın yükümlülüğü” ve “Uygarlaştırma misyonu” şeklinde gerekçelendirmişlerdir. Yani beyaz ırkın siyah ırka üstünlüğü düşüncesi hâkim olmuştur. Bu yapılanlar ise sömürgecilik şeklinde

²⁰⁵ Mehmet Bilici, *İncil’de ve Kur’an’da İnsan Sevgisi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 30.

²⁰⁶ Mat. 5:43-44. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 6:27-31.

²⁰⁷ Luk. 6:32-37.

olmuştur.²⁰⁸ Sömürgeciliğin dinsel dayanak noktası da bulunmaktadır. Avrupalı ülkelerin, sömürüyü Hristiyanlık dinini gerekçe göstererek yaptıkları belirtilmiştir. Bu görevi Tanrı'nın beyaz adama insanları uygarlığa götürme ve medenileştirme görevi olarak görmüşlerdir. Zaman içerisinde "Beyaz adam" ifadesi sömürgeci güç anlamında kullanılmıştır. Hatta öyle ki beyaz adam ve ötekiler olarak ırkçılığa giden bir ayrımcılık yapılmıştır.²⁰⁹ Ayrıca bahsettiğimiz din faktörü de sömürge mülklerini ele geçirmek için Avrupalı devletler tarafından asırlarca kullanılmıştır. Bunun yanı sıra sömürü topraklarına Hristiyanlık götürülmüş ancak bunu halkları boyun eğdirmek ve baskı altına almak için kullanmışlardır. 1442 yılında papalık Afrika'da ele geçirilen topraklara yerleşmeyi ve oralara ticaret yapmayı Haçlı Seferi olarak kabul etmiş ve bu karar köleliği ve sömürüyü dinen ve ahlaken haklı kılmıştır.²¹⁰ Bu konuyla alakalı şu ifadeler çok manidardır:

*"Misyonerler Afrika'ya geldiğinde bizim topraklarımız, onların İncili vardı. Bize, gözlerimiz kapalı dua etmeyi öğrettiler. Gözlerimizi tekrar açtığımızda İncil bizim, topraklarımız onların olmuştu."*²¹¹

Batının bu sömürü düzeni Afrika'da pek çok yapıyı bozmuştur. Özellikle kıtanın kültürel, siyasi, idari ve dini yapıları tahrip edilmiştir. Yerel halkın toprakları işgal edilmiş, insanları köleleştirilmiş, kıtalararası göçe zorlanmış ve insanlıktan tecrit edilme durumunda kalmalarına sebep olunmuştur. Kalanlar ise baskı altında yaşamak zorun kalmış; açlık, susuzluk ve yoksullukla mücadele etmişlerdir. Sömürgeci devletlerin siyasi ve ekonomik güç yarışları dünya çapında göçlere, iç savaşlara ve ülke işgallerine sebep olmuştur. Afrika kıtası üzerinde gayri hukuki ve gayri insani yöntemlerin uygulandığı bir sömürü düzeninin kurulmasına sebep olunmuştur. Avrupalılar, Afrika'yı ele geçirmek için yerliler üzerinde tarihin en acı katliamlarını uygulamışlardır. Sömürgeye boyun eğmek istemeyen halklara ise soykırım uygulanmıştır. Avrupalı sömürgeci devletler bu kıtaya yerleştikten sonra yerel halka sahip olduğu zenginliğin refahını hiçbir zaman yaşatmamışlardır.²¹² Avrupalı sömürge devletlerin yol açtığı; demografik savaşlar, göçler ve köle ticareti; kıtanın nüfus yapısını bozmuş, halk toplumsal yönden parçalanmış, uluslaşma süreçleri engellenmiş veya geciktirilmiş ve ekonomik yönden büyümeleri engellenmiştir.²¹³ Topraklarından göç ettirilen

²⁰⁸ Abdullah Sayın, "Fransa'nın Afrika Kıtası'ndaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir", *Social Sciences Studies Journal* 3/11 (2017), 1760-1761.

²⁰⁹ Ahmet Utku Özensoy, "15 ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/3 (27 Aralık 2019), 832.

²¹⁰ Abdulkadir İnaltekin, "Afrika'da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım", *SDE Akademi* 3/3 (27 Eylül 2023), 448-449.

²¹¹ İnaltekin, "Afrika'da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım", 461.

²¹² İnaltekin, "Afrika'da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım", 448-451.

²¹³ Sayın, "Fransa'nın Afrika Kıtası'ndaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir", 1759-1760.

Afrikalıların malları Batılılar tarafından işgal edilmiş, kendi topraklarının vatandaşlığından çıkarılmışlardır. Resmen sonu olmayan bir servete sahip olan Afrika kıtası, yiyecek ekmeğe ve içecek suya muhtaç hale gelmiştir.²¹⁴ 15. Yüzyılda sömürü hareketleri ile kıtanın yer altı ve yer üstü kaynaklarına zorla el konulmuş ve bu yerlerde hastalıklar ve katliamlar sonucu yerel halkın nüfusunda inanılmaz derecede azalmalar olmuştur. Bunun yanında Afrikalı 11,5 milyon insan köleleştirilip Amerika ve Avrupa kıtasına zorla çalıştırılmaya götürülmüştür.²¹⁵ Köleleştirilen milyonlarca Afrikalı karın tokluğuna insanlık dışı uygulamalarla çalıştırılmıştır. Sömürgeye itiraz eden veya baş kaldıran yerel halk ise soykırıma uğratılmış ve topraklarından göç ettirilmiştir.²¹⁶

Afrika'nın yerlileri hayvanat bahçelerinde vahşi hayvanlarla aynı kafese kapatılmış ve “evrimleşme sürecini geçememiş yamyamlar” olarak halka teşhir edilmiştir. 1950’li yıllara değin Afrikalı köleler, ABD ve Avrupa’da; İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İspanya, İtalya ve Avusturya’da insan sınıfının dışında tutulmuştur.²¹⁷

Bir yanda Yeni Ahit metinlerinde “düşmanını bile sev” anlayışı mevcutken, diğer tarafta Yeni Ahit metinlerine iman ettiğini söyleyen Avrupalı toplumlar, kendilerine tehdit unsuru dahi olmayan milyonlarca Afrikalıya insanlık dışı muameleler yapmıştır. Yeni Ahit metinlerinde ve Hristiyan teolojisinde yer alan ötekine yaklaşım anlayışı ile Avrupalı devletlerin ötekine yaklaşımı ne kadar paralel olduğu, Avrupalı devletlerin çizgisinin nasıl bir anlayışa yakın olduğu Hristiyanlık tarihi açısından cevap verilmesi gereken en önemli sorunlardan biridir.

3.2. Komşuluk

Türkçede komşu, car kelimesi ile yani “*yakın olma, yakınlık*” manasındaki civar ve mücavere mastarlarından isim olup genellikle birbirlerine yakın meskenlerde mukim olan kişi ve ailelerin her birini ifade etmektedir.²¹⁸ Türk Dil Kurumu’na göre komşu “*Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad, sınır ortaklığı bulunan; mücavir*”²¹⁹ olarak tanımlanmaktadır.

²¹⁴ İnaltekin, “Afrika’da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım”, 460.

²¹⁵ Özensoy, “15 ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi”, 832-833.

²¹⁶ İnaltekin, “Afrika’da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım”, 454.

²¹⁷ İnaltekin, “Afrika’da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım”, 458.

²¹⁸ Mustafa Çağrı, “Komşu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 23 Ocak 2025).

²¹⁹ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Komşu” (Erişim 23 Ocak 2025).

İnsanoğlunun konumlandırılışı (konması ve konumlanması) ile birlikte komşuluk ilişkileri başlamıştır. Konmak ayrı bir konumda bulunmak demektir. Semitik metinlere göre ilk konumlanma, ilk insanların cennette/bahçede konumlanmasıyla başlamıştır. Kitab-ı Mukaddes'e göre Tanrı, onları (Hz. Âdem ve Hz. Havva) komşu gibi ziyarete gelmiştir. Komşuluk öğretileri Kitab-ı Mukaddes'te önemli bir muhteva teşkil etmektedir. Bu öğretilerin topluma etkisi ve toplumun kendi tecrübesi neticesi ile komşuluk kültür olgusu oluşmuştur. Komşu, gelip benim yanı başıma konan, yerleşen yahut da yanı başına konduğum, yerleştiğim herhangi bir kan bağımın olmadığı ötekidir. Komşu tanınmayandır, aşına olunmayandır. Komşu; Tanrı, anne, baba, kardeş, akraba sıralamasından sonra gelen, ötekinin son halkasıdır. Ancak dışarda olanın da bize en yakın olanıdır. Sınırımızın dibidir. Komşu eşitimiz olan kardeşimizdir.²²⁰

Sosyal çevre ilişkilerimize komşularımızla başlarız. İnanç ve ahlak ilkeleri komşuyu diğer insanlardan hatta kimi zaman akrabadan bile önde tutar. Hristiyanlıktaki komşuluk ilişkisi de buna benzerdir. Zira On Emir'in sonunda komşuluk ilişkilerine yer verilmektedir. On Emir'in çerçevesince gerçekleştirilen düzenlemelerle komşuluk hukuku oluşturulmaya ve bu bağlamda toplumsal barış tesis edilmeye çalışılmıştır. İncillerde devamlı olarak komşunun hakkına riayet edilmesi, onlarla iyi ilişki kurulması, onların sevilmesi gerekliliğine dair tavsiyeler bulunmaktadır.²²¹ Zira mekânsal yakınlık zaviyesinden bakıldığında insanı en iyi anlayabilecek kişiler, kişinin komşularıdır. İncancı ne olursa olsun insanları komşu yerine koyabilmeyi, onları anlamak ve onlara yardım etmek öğütlenmektedir.²²²

Yaratıcı inancına sahip bütün dinlere göre tüm yaratılmışlar O'ndan kopup gelmiş ve belli bir süreliğine dünyaya konumlandırılıp birbirlerine komşu kılınmışlardır. Bu belli ve geçici süre içerisinde, O'nunla bağın koparılmaması için sözleşme yapılmış ve bu sözleşme neticesinde insanlara yakın ödül olarak birbirleriyle bir ve beraber olarak kardeşçe yaşadıkları ortamı cennete dönüştürme imkânı, uzak ödül ise zahmetsiz cennet lütfedilmiştir.²²³

Tevrat'ta komşuluk hususuna bakıldığında, meşhur On Emir'in ilk üç maddesi Tanrı'ya karşı görevlere, sonraki maddeler ise insani ilişkilere ve Şabat gününe (Dinlenme günü), son iki maddenin komşuya ayrıldığını görmekteyiz.²²⁴ Tevrat'ta: “*Komşun hakkında yalan şahitlik yapmayacaksın. Komşunun evine göz dikmeyeceksin. Komşunun karısına, erkek ve*

²²⁰ Özbaş, “Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları”, 12-14.

²²¹ Şahin Kızılabdullah, *Dinlerin Birey, Aile ve Toplum Barışına Katkısı (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 141-142.

²²² Ayten, *Empati ve Din*, 109.

²²³ Özbaş, “Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları”, 15.

²²⁴ Çık. 20:1-17.

kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, ona ait hiçbir şeye göz dikmeyeceksin."²²⁵ Levililer bölümünde: *"Komşunun hakkını yemeyeceksin, onu soymayacaksın..."*²²⁶ *"Bir adam komşusunun sakatlanmasına yol açarsa, kendisine de aynısı yapılacaktır."*²²⁷ *"...komşunu kendin gibi seveceksin..."*²²⁸ Diye emredilmektedir. Kişinin komşusunu sevmesinin ölçütü adalet ve eziyet etmemek olarak görülmüştür.²²⁹ Bunun dışında komşusuna saldıran ve öldüren kişinin lanetlendiği,²³⁰ komşunun canına kastedilmemesi gerektiği,²³¹ komşunun adil bir şekilde yargılanması gerektiği emredilmiştir.²³² Bunun yanında Tevrat'ın Yasanın Tekrarı bölümünde Tanrı: *"...yabancıyı sever, ona yiyeceği ekmeği, sarınacağı örtüyü verir. Siz de memleketinizde yaşayan yabancıyı seveceksiniz, çünkü Mısır diyarında yabancıydınız"*²³³ diye uyarıda bulunmuş ancak bunun yanında Çıkış bölümünde *"Her kadın komşusundan ve evinde misafir kalan kadından, gümüş ve altın eşyalar, giysiler isteyecek; oğullarınızı ve kızlarınızı bunlarla giydirilip kuşatacaksınız. Mısırlıların elinde avucunda ne varsa alıp götürceksiniz."*²³⁴ *"Halka söyle, kadın erkek herkes, komşusundan gümüş ve altın eşyalar istesin."*²³⁵ Şeklinde komşuya karşı gösterilecek tavra karşı tezat addedilebilecek ifadeler de bulunmaktadır. Martin Luther King (1929-1968), *"...komşunu kendin gibi seveceksin..."*²³⁶ Uyarısını şöyle yorumlamıştır: *"Bu buyruk özel olarak İsrailileri kapsıyordu. Eski Ahit'in Tanrısı bir kabile tanrısıydı. Öğretisi de kabileye dönüktü. 'Öldürmeyeceksin' demek, 'Senin kabilenden olan İsrailileri öldürmeyeceksin, ama Filistinlileri lütfen öldür' anlamına gelmektedir."*²³⁷

Netice itibari ile Tevrat'ta komşuluk ilişkileri Yahudilerin kendi aralarındaki münasebetle sınırlı tutulmuş ve yabancılara karşı antipati beslenmiştir. Özellikle Talmud yazarları yabancılar hakkında iyi niyet beslememiş, onlara merhamet edilmemesi gerektiğini, putperestlerin komşu sayılamayacağını, Yahudi olmayan kişilerin köpekten farksız olduklarını ifade etmişlerdir.²³⁸

²²⁵ Çık. 20:16-17. Benzer anlatımlar için bkz.: Lev. 18:20.

²²⁶ Lev. 19:13.

²²⁷ Lev. 24:19. Benzer anlatımlar için bkz.: Lev. 24:20.

²²⁸ Lev. 19:18.

²²⁹ Atilla Yargıcı, "Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'ın Sevgi Anlayışı", *Dini Araştırmalar* 7/21 (01 Haziran 2005), 218.

²³⁰ Yas. 27:24.

²³¹ Lev. 19:16.

²³² Lev. 19:15.

²³³ Yas. 10:17-19.

²³⁴ Çık. 3:22.

²³⁵ Çık. 11:2.

²³⁶ Lev. 19:18.

²³⁷ Özbaş, "Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları", 21.

²³⁸ Çağrı, "Komşu".

Yeni Ahit'te komşu sevgisi Eski Ahit'in ya tekrarı ya da yenilenmiş bir alternatifi olarak görülmektedir. Bu sevgi anlayışı Yeni Ahit'te yer bulmuş, Eski Ahit'in yargılayıcı ve cezalandırıcı yaklaşımının yerine sevgi eksenli bir bağışlama ve hoşgörü anlayışı getirilmiştir. Eski Ahit'te komşu anlayışı “senden olan” şeklinde sınırlandırılırken Hz. İsa ile birlikte yenilikçi ve sempatik bir hareketle bu anlayış daha da genişletilmiştir. Komşu hitabı Yeni Ahit'le birlikte etnik bir yapıya münhasır olarak değil insanların geneline şamil kılınmıştır.²³⁹ Hristiyanlık öğretisiyle birlikte komşuluk kavramı evrensel bir nitelik kazanmıştır. Yahudi ahlak öğretisinde bulunan “*Sen komşunu sevecek ve düşmanından nefret edeceksin*” öğretisi, “*Düşmanlarınızı sevin ve size eza edenlere dua edin*” şeklindeki öğretiye evrilmiştir.²⁴⁰

Yeni Ahit'te Hz. İsa, “*Annene ve babana saygılı olacaksın. Komşunu kendin gibi seveceksin*”²⁴¹ diyerek komşunun sevilmesini emretmiştir. O, birinci emrin Tanrı'nın sevilmesi olduğunu ifade ettikten sonra buna benzeyen ikinci emrin ise kişinin komşusunu kendisi gibi sevmesi gerektiğini söylemiştir. Bu emrin, bütün kanun ve peygamberlerin yazdıklarında da bulunduğunu ifade etmiştir.²⁴² Bunun yanında Hz. İsa, komşuların birbirini gözetmelerini, varsa sıkıntısı veya ihtiyacı bunları gidermesi gerektiğini verdiği örneklerle ifade etmiştir.²⁴³

Yeni Ahit metinlerinde, kişinin komşusunu sevmesi vurgulanırken bu sevgi ile komşuya kötülük edilemeyeceği ve bu sevgi sayesinde kanunun gereğinin tam olarak ifa edilebildiği beyan edilmiştir.²⁴⁴ Ayrıca komşuya karşı dürüst olmak da bu sevginin bir göstergesidir. Zira dürüstlük, ilişkilerin yürütülmesinde başat rol oynayan bir haslettir.

Yeni Ahit; her türlü etnik, kültürel, siyasi ve dini durumları karıştırmadan tüm insanlığa komşu gözüyle bakmakta ve toplumsal birliği amaçlamaktadır. Hz. İsa'ya göre komşu; hangi milletten, ekonomik durumdan olursa olsun herkeştir.²⁴⁵

Pavlus, komşunun sevilmesinde dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde ifade etmiştir:

“*Kardeşler, siz elbette özgür olmak için çağrıldınız; ancak bu özgürlüğü beden arzuları için fırsat bilmeyin. Fakat sevgiyle birbirinizin kölesi olun. Çünkü bütün Kanun şu tek sözle*

²³⁹ Bilici, *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*, 28.

²⁴⁰ Çağrıcı, “Komşu”.

²⁴¹ Mat. 19:19. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 10:27; Mark. 12:31.

²⁴² Mat. 22:37-40.

²⁴³ Luk. 10:29-37.

²⁴⁴ Rom. 13:9-10.

²⁴⁵ Bilici, *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*, 37.

*ifade edilir: “Komşunu kendin gibi seveceksin.” Ancak siz, birbirinizi ısırtıyor ve yiyorsanız, dikkat edin de birbirinizi yok etmeyin.”*²⁴⁶

Pavlus, kişinin başkasına karşı yalan söylememesi gerektiği ve doğruluğun toplumsal ilişkide etken bir rol oynadığına işaret ederek şunları söylemiştir:

*“... doğru sözlü olalım ve sevgiyle, baş olan Mesih’in önderliğinde her yönden olgunluğa doğru gelişelim.”*²⁴⁷ *“önceki yaşam tarzınıza uyan ve kendi aldatıcı arzularıyla giderek kirlenip bozulan eski kişiliği üzerinizden atmalısınız; zihinsel eğiliminizi yenilemelisiniz, gerçek doğruluk ve vefaya uyan, Tanrı’nın isteğine göre yaratılmış yeni kişiliği giymelisiniz. Artık yalanı bıraktığınıza göre birbirinize doğruyu söyleyin, çünkü hepimiz bir bedenün üyeleri olarak birbirimize aitiz.”*²⁴⁸

Tanrı sevgisi ile komşu sevgisi arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Bu iki sevgi öylesine sıkı bir ilişki içerisindedir ki kişi, komşusuna karşı kendisini kapatır yahut da ona nefretle yaklaşırsa, Tanrı sevgisine dair ileri sürdüğü tüm beyanlar gerçeği yansıtmaz ve bir yalana dönüşür.²⁴⁹

Komşu sevgisinin en inandırıcı ve en somut tezahürü sadaka davranışdır. Zira sadaka, insanın karşı karşıya kaldığı zorluklara bilinçli ve anlamlı bir yanıt verme biçimi olarak öne çıkar. Fakat sadaka yalnızca bir yardım faaliyeti olmasının ötesinde, acı çeken bir insana gerçek anlamda komşu olabilmeyi ve onunla derin bir empati kurabilmeyi gerektirir. Bu bağlamda günümüzde yalnızca yardımın etkinliğini değil aynı zamanda bu duyarlılığı mümkün kılacak hayırseverlik hayal gücüne de ihtiyaç duyulmaktadır.²⁵⁰ Yoksul komşuya ihtiyacı kadarı verilmesi emredilmiştir. Bu Tanrının halkı için bir görevdir. İmkânı olanlar varken, aşırı yoksulluk içinde yaşayan hiç kimsenin bırakılmaması gerekmektedir. Kutsal Kitap’ta geçen “İçinizde yoksul kalmasın” ifadesi ile işaret edilen, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını öyle bir şekilde karşılamalısınız ki aranızda aşırı yoksulluk içinde olan kimse kalmasındır. Komşunun ihtiyacı ve kişinin kendi imkânlarını dikkate alarak verdiği şey, cömert bir bağış olarak adlandırılabilir nitelikte olmalıdır.²⁵¹

Kişinin komşusunu kendisi gibi sevmesi, yaratılmışlara yönelik ahlaki yasanın özetidir. Onların yardımına koşmak ve sıkıntılarını hafifletmeye katkıda bulunmak ise bu sevginin en doğal ifadesidir. Komşuya yardım etmek için bir şeylerden feragat etmek bireye zor geliyorsa o kişinin onlara olan sevgi iddiasının boş olduğunun göstergesidir. Yalnızca sözle ve dille

²⁴⁶ Gal. 5:13-15.

²⁴⁷ Ef. 4:15.

²⁴⁸ Ef. 4:22-25.

²⁴⁹ Nêcek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 90.

²⁵⁰ Nêcek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 91-92.

²⁵¹ Edwards, *Christian Charity*, 6.

olan ancak fiile olmayan sevgi gösterilerinde ise gerçekten bir sevgi yoktur. Bu tür bir iddia sahte ve boş bir beyan olmanın ötesine geçmez. Muhtaç kişiye yardım etmeyi reddetmek makul bir şey değildir. Böyle yapmakla kişi benzer bir durumda nasıl davranılmasını istiyorsa onun tersini yapmış olmaktadır. Herkes kendi sıkıntılarını çok iyi hisseder, acı çektiğinde genellikle başkalarının şefkatine ve yardımına ihtiyacı olduğunu düşünür. Böyle bir durumda birey başkalarının kendisine yardım etmesini zorunlu görmekten de gecikmez.²⁵²

İnsanlığın genel durumu ve doğası dikkate alındığında yardımlaşma/sadaka görevi makul bir hal almaktadır. Bu hal komşuyu kişinin kendisi gibi sevmesi gerektiğini fazlasıyla makul kılar. Çünkü insan, Tanrı'nın suretinde yaratılmış ve bu sebeple sevmeye layıktır. Ayrıca insanlar doğası gereği birbirine yakın bir şekilde bağlıdır. Herkes aynı doğaya, benzer yetilere, eğilimlere, iyilik arzularına, ihtiyaçlara ve ıstıraptan kaçınma isteğine sahiptir ve herkes aynı kandan yaratıldı. İnsanlar birbiriyle toplumsal birlik ve dayanışma içinde yaşaması için yaratıldı. Tanrı, insanların birbirinin yardımına muhtaç olacak bir doğayla var etti. Bu açıdan insanlık, bedenın uzuvları gibidir. Hiçbir uzuv, diğeriyle birleşmeden ve onların yardımını almadan varlığını sürdüremez. İnsanlığın durumu böyleyken komşuyu sevmenin ne kadar akla ve doğaya uygun olduğu açıkça görülür. Kaldı ki bencil bir hal, insanın doğasına ve genel durumuna tamamen aykırıdır. Yalnızca kendini düşünen, komşularını umursamayan bir kişi, insan topluluğunun nimetlerinden mahrum bırakılmayı ve kendi başının çaresine bakmak üzere vahşi hayvanların arasına gönderilmeyi hak eder.²⁵³

4. YENİ AHİT'TE SADAKA KAVRAMI

Yeni ahit, diğeri bir adıyla yeni antlaşma, toplam yirmi yedi kitaptan yani dört incilin yanında yirmi bir mektup, (Pavlus'a ait on üç mektup ve diğeri) Luka'nın yazmış olduğu Resullerin İşleri kitabı ve Yuhanna tarafından yazılan Vahiy kitaplarından oluşmaktadır.²⁵⁴ İnciller, Tanrı'nın kendisini insan şeklinde, İsa Mesih suretinde ifşa etmesi ile birlikte; insanların onun yaptıklarını, söylediklerini, suskun kaldıklarını ve tepkilerini yazmasından ibarettir. Yirmi yedi kitaptan oluşan Yeni Ahit'in yanında bir de Eski ahit bulunmaktadır. Bunlar Yahudilerin yirmi dört kitap şeklinde tasnif ettiği külliyata denilmektedir. Hristiyanlara göre Tanrı, insanların kurtulması için İsrailoğullarıyla antlaşma yapmış ancak

²⁵² Edwards, *Christian Charity*, 8-9.

²⁵³ Edwards, *Christian Charity*, 8.

²⁵⁴ Gündüz, *Hristiyanlık*, 54.

onlar bu antlaşmayla kurtulamamıştır. Bu sebepten ötürü Tanrı, kurtulmayı başaramayan insanoğlu için oğlunu göndererek, insanlığın günahına kefaret olmuş ve onun kanıyla yeni bir antlaşma yapmıştır.²⁵⁵

4.1. İman, İtaat, İcraat ve Lütuf

Hız. İsa, müminlere dünyalık kaygılar içerisinde olmamalarını öğütlemektedir. Onlara Tanrı'ya güvenmeleri, O'nun krallığı için çalışıp çabalamaları ve bu sayede Tanrı'nın lütuf ve ihsanının nasıl ki diğer canlılara verildiyse pek kıymet verdiği müminleri de o nimetlere ihsan edeceğini şu ifadelerle anlatmaktadır:

*“Ondan sonra öğrencilerine şunları dedi: ‘Bu nedenle size diyorum ki ‘Ne yiyeceğiz?’ diye canınız için veya ‘Ne giyeceğiz?’ diye bedeniniz için kaygı çekmeyi bırakın. Çünkü can yiyecekten ve beden giyecekten daha değerlidir. Kuzgunlara bakın: Ne ekerler ne biçerler, ne ambarları ne de kilerleri var; ama Tanrı onları besler. Sizler kuşlardan çok daha değerlisiniz! Hanginiz kaygılanmakla ömrünü bir parça olsun uzatabilir? Bu küçücük şeye bile gücünüz yetmiyorsa, neden diğerleri için kaygı çekiyorsunuz? Zambakların nasıl büyüdüğüne iyi bakın. Onlar ne çalışıp didinir ne de iplik eğirirler, fakat size şunu söyleyeyim, bütün o haşmetiyle Süleyman bile bunlardan biri gibi giyinmemiştir. Tanrı bugün var olup yarın ocağa atılacak olan kır bitkisini bile böyle giydiriyorsa sizi çok daha iyi giydirmez mi, ey az imanlılar? Bu nedenle, yiyecek içecek derdine düşmekten ve bunlar için tasalanmaktan vazgeçin. Dünya milletleri hevesle bu şeylerin peşinde koşar, fakat Babanız bunlara ihtiyacınız olduğunu bilir. Yaşamınızda daima O'nun krallığı için uğraş verin, o zaman bu şeyler de size verilecektir.”*²⁵⁶

Tanrı'nın önünde yalnızca dilenci olanlar O'nun lütfettiği daveti kabul eder. Nitekim Luther öldüğünde cebinde yazılı halde şu sözler bulunmuştur: *“Bizler dilenciyiz”*²⁵⁷

Hız. İsa halkını düşünmüştür.²⁵⁸ O, inananlara dua etmeyi şu şekilde öğütlemiştir: *“O zaman İsa şunları dedi: ‘Dua ettiğinizde şöyle deyin: ‘Baba, ismin kutsal kılınsın. Krallığın gelsin. Bugün için ihtiyacımız olan ekmeği bize ver.’”*²⁵⁹ Çünkü *“...Dileyin, alacaksınız;*

²⁵⁵ Alıcı-Turan, *Dinler Tarihi I-II*, 447-448.

²⁵⁶ Luk. 12:22-31. Benzer anlatımlar için bkz.: Mat. 6:25-34; Luk. 12:22-31

²⁵⁷ Bahadır Argönül (ed.), *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Luka* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2019), 133.

²⁵⁸ Mark. 8:2.

²⁵⁹ Luk. 11:2-3.

böylece sevinciniz tam olsun.”²⁶⁰ “Dolayısıyla şunu bilin ki, istemeye devam edin, size verilecektir. Aramaya devam edin, bulacaksınız; kapıyı çalmaya devam edin, açılacaktır. Çünkü isteyen herkes alır, arayan herkes bulur ve kapıyı çalan herkese açılır.”²⁶¹ Zira her şeyi Tanrı lütfeder.²⁶² Çünkü varlık âlemindeki her şeyin yaratıcısı ve sahibi Tanrı’dır. O, varlığın ve zenginliğin tek ve yegâne sahibidir.²⁶³ Bu sebeple yalnızca O’na kul olunmalı ve yalnızca O’ndan istenilmeli: “Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Çünkü ya birinden nefret edip diğerini sevecek ya da birine bağlanıp diğerini hor görecektir. Siz hem Tanrı’ya hem de paraya kulluk edemezsiniz.”²⁶⁴ O halde para insana değil, insanın paraya efendi olması lazımdır. İnsanlık için tek efendi yaratıcı olan yüce Tanrı’dır. Parayı ve varlığı O’na hizmet için kullanmalıdır.²⁶⁵ Zira Tanrı’nın gözünde gümüş, altın ve yeryüzündeki krallık tacı gibi şeyleri insanlara vermesi çok basit şeylerdir. O, insanlık için Oğlu’nu verdi. Mesih, inananlar fakirken de onları sevdi ve acıdı. Kendini insanlığın yararına adadı ve kanını dökmekten gocunmadan insanlar için hayatını verdi. Kendinden vazgeçmeyi, ağır bir bedele katlanmayı dert etmedi. İnsanları çıplakken zenginleştirmek ve krallar gibi giydirmek için, açken sofralarında ağırlamak için, çamurdan alıp prenslerin arasına koymak ve yücelik tahtına mirasçı kılmak için hayatını feda etti. O insanlara sonsuzluk boyunca en büyük zenginliklerin ve bolluğun tadını çıkarmayı lütfetti.²⁶⁶ 2. Korintliler 8:9’da bu husus şu şekilde ifade edilir: “Efendimiz İsa Mesih’in gösterdiği lütfu biliyorsunuz; onun yoksulluğuyla siz zengin olasınız diye, kendisi zengin olduğu halde sizler uğruna yoksul oldu.”²⁶⁷ Bu hususa dair başka bir bölümde, mabede değil mabedin altınına edilen yeminin tutulması zorunludur diyenlere karşı: “Ey akılsız ve kör adamlar! Aslında hangisi daha önemlidir? Altın mı, yoksa altını kutsal kılan mabet mi?”²⁶⁸ sorusu sorularak asıl önemli olanın Tanrı’ya iman ve itaat olduğu kastedilmiştir.

Hız. İsa, insanlara yalnızca Tanrı’ya kul olmalarını emretmemiş O’nun isteklerini yerine getirmelerini de istemiştir: “‘Tanrı’nın isteğini kim yerine getirirse, benim kardeşim, kız kardeşim ve annem odur.’”²⁶⁹ Bununla birlikte kendi yanında olmayanları ise şu şekilde uyarmıştır: “Benden yana olmayan bana karşıdır ve benimle birlikte toplamayan etrafa

²⁶⁰ Yu. 16:24.

²⁶¹ Luk. 11:9-10. Benzer anlatımlar için bkz.: Mat. 7:7-8.

²⁶² Mat. 11:27.

²⁶³ Derek Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, çev. Turgay Üçal (İstanbul: Ön Asya Basım Yayın Dağıtım, 2000), 302-303.

²⁶⁴ Mat. 6:24. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 16:13.

²⁶⁵ Derek Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 317-318.

²⁶⁶ Edwards, *Christian Charity*, 9.

²⁶⁷ 2Ko. 8:9.

²⁶⁸ Mat. 23:16-17.

²⁶⁹ Mark. 3:35. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 8:21.

dağıtır.”²⁷⁰ Bu sebeple söylediklerinin yapılmasını istemiştir: “Bana ‘Efendim! Efendim!’ diyorsunuz da neden söylediklerimi yapmıyorsunuz?”²⁷¹ Netice olarak Hz. İsa muhataplarına şöyle bir uyarıyı ve müjdeyi bildirmektedir: “Bana ‘Efendim, Efendim’ diyen herkes göklerin krallığına erişemeyecek, ancak göklerde olan Babamın isteğini yapan kişi erişecektir.”²⁷² Zira para ve mallar insanlara ait değildir. Bunlar yalnızca Tanrı’nın belirlediği amaç doğrultusunda kullanılmak üzere insanlara vekil sıfatıyla emanet edilmiştir. Bir kâhya, efendisinin mallarını kendi çıkarı için yahut da istediği şekilde değil, yalnızca efendisinin yararı ve ailesinin ihtiyacına göre kullanmakla mükelleftir. Onları sahibiymiş gibi kullanma yetkisine sahip değildir. Görevi yalnızca efendisi adına onları uygun şekilde kullanmaktır.²⁷³

Kaygıdan uzak bir şekilde Tanrı’nın ona nimetlerini vereceğini bilerek yaşayan Hristiyan bir mümin ayrıca çalışıp çabalamalıdır. İncil metinlerinde bu husus şöyle ifade edilmiştir:

“Bizi nasıl örnek almanız gerektiğini kendiniz de biliyorsunuz, çünkü yanınızda olduğumuz sırada ne düzensizlik yarattık ne de kimseden karşılıksız bir şey alıp yedik. Tersine, hiçbirinize yük olmamak için gece gündüz emek verip alın teri dökerek çalıştık.”²⁷⁴

Yeni Ahit metinlerinde Tanrı’nın, ilahi takdiriyle genellikle; cömert, hayırsever ve eli açık insanlara gülümsediği ve onların işlerini başarıya ulaştıracağı ifade edilmiştir.²⁷⁵

4.2. Maddiyat ve Hristiyan Mümin Tavrı

Hz. İsa kendi gelişiyile yoksullara iyi haberin bildirildiğini Matta’da şöyle ifade etmiştir: “İsa şöyle cevap verdi: ‘Gidin duyduklarınızı ve gördüklerinizi Yahya’ya anlatın: Körlerin gözleri açılıyor ve topallar yürüyor, cüzzamlılar arınıyor ve sağırlar duyuyor, ölüler diriltiliyor ve yoksullara iyi haber bildiriliyor.’”²⁷⁶ Yine aynı şekilde başka bir bölümde kendi gelişinin yoksullara müjde olduğunu şu şekilde belirtmiştir: “” Yehova’nın ruhu üzerimdedir. Çünkü O beni, yoksullara müjdeyi vermem için meshetti; tutsaklara özgürlük, körlere

²⁷⁰ Mat. 12:30.

²⁷¹ Luk. 6:46.

²⁷² Mat. 7:21. Benzer anlatımlar için:Luk. 6:46.

²⁷³ Edwards, *Christian Charity*, 11.

²⁷⁴ 2Se. 3:7-8.

²⁷⁵ Edwards, *Christian Charity*, 18.

²⁷⁶ Mat. 11:4-5. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 7:19-22.

gözlerinin açılacağı haberini bildirmek; ezilenleri kurtarmak ve Yehova'nın kabul yılını duyurmak için gönderdi. ”²⁷⁷

İncil metinlerine bakıldığında yoksulların övüldüğü ve krallığın onların olacağını, zenginlerin ise yerildiği görülmektedir:

“İsa gözlerini öğrencilerine çevirip şunları dedi: ‘Ne mutlu size, ey yoksullar! Çünkü Tanrı’nın krallığı sizlerindir. Ne mutlu size, şimdi açlık çekenler! Çünkü doyurulacaksınız. Ne mutlu size, şimdi gözü yaşlı olanlar! Çünkü güleceksiniz. İnsanoğlundan dolayı insanlar sizden nefret ettiğinde, sizi aralarından kovduğunda, kınadığında ne mutlu sizlere! O gün sevinin, sevinçten zıplayın! Çünkü gökte ödülünüz büyüktür. Onların ataları da peygamberlere aynı şeyleri yaparlardı. Fakat vay halinize, en zenginler! Çünkü alacağınızı almış, teselli bulmuşsunuz. Vay halinize, şimdi tok olanlar! Çünkü açlık çekeceksiniz.’²⁷⁸

Yoksullara müjdeyi vermek için gelen Hz. İsa, zenginliğin aldatıcı bir güç olduğunu,²⁷⁹ kişiyi açgözlü yapabileceğinden hatta hayatını o mala mülke bağlayabilme gafletine düşürebileceğinden bahsetmiştir.²⁸⁰ Zengin olanlara açık bir şekilde; kibirli olmamaları, servetin kişiye bir güvence vermediği, güvencenin bol lütuf sahibi Tanrı’ya karşı bağlanılması gerektiğini ifade etmiştir. İnsanların sahip oldukları zenginlik ile iyilik ve iyi işler yapmaları ve eli açık bir şekilde başkalarıyla paylaşmaları gerektiğini bildirmiştir.²⁸¹

Zenginliğin kişiye güvence sağlamadığı verilen şu örnekte ifade edilmiştir:

“Onlara şu örneği anlattı: ‘Zengin bir adamın toprağı bol ürün verdi. Bunun üzerine, ‘Ne yapsam? Çünkü ürünüümü koyacak yerim yok’ diye düşünmeye başladı. O zaman kendi kendine dedi ki, ‘Şöyle yapayım: Ambarlarımı yıkıp daha büyüklerini kurayım. Bütün tahılımı ve mallarımı oralarda toplayayım. O zaman canıma derim ki, ‘Ey can, uzun yıllar yetecek kadar mal biriktirdin; rahatına bak, ye, iç, keyfini sür.’ Fakat Tanrı ona şöyle dedi: ‘Ey akılsız, bu gece canın senden isteniyor. Biriktirdiğin bu şeyler kime kalacak? İşte, kendisi için servet biriktiren, fakat Tanrı’nın gözünde zengin olmayan adamın durumu böyledir.’²⁸²

Bu örnekten anlaşılacağı üzere maddiyatın öne geçtiği dünyanın içerisinde, ruhani yaşamın değeri tam olarak anlaşılamaz. Tanrı’ya imanla olan ruhsal yaşam zenginliği, dünyasal zenginlikle ölçülemez.²⁸³

²⁷⁷ Luk. 4:18-19.

²⁷⁸ Luk. 6:20-25.

²⁷⁹ Mark. 4:19. Benzer anlatımlar için bkz.: Mat. 13:22.

²⁸⁰ Luk. 12:15.

²⁸¹ 1Ti. 6:17-18.

²⁸² Luk. 12:16-21.

²⁸³ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’ a Göre Etik*, 323.

Dünyaya ve dünya hayatındaki maddi varlığa karşı nasıl bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiği şu ifadelerde yer bulmuştur:

“Elindekiyle yetinmeyi bilen için Tanrı’ya bağlılık elbette büyük bir kazanç yoludur. Çünkü dünyaya bir şey getirmedik ve ondan bir şey de götüremeyiz. O halde, yiyeceğimiz, giyeceğimiz ve başımızı sokacak bir yerimiz varsa, bunlarla yetineceğiz. Fakat zengin olmayı hedef edinenler, ayartıcı durumlara ve tuzağa düşerler; insanları yıkıma ve yok oluşa sürükleyen anlamsız ve zararlı arzulara kapılırlar. Çünkü her türlü zararlı şeyin bir kökü de para sevgisidir. Bazıları bu sevdaya kapılarak iman yolundan saptılar ve büyük acılarla kendilerini yaraladılar.”²⁸⁴

Başka bir örnekte ölen zengin ve dilenci bir adamın hikâyesi şu şekilde anlatılmıştır:

“Zengin bir adam vardı; bu adam keten ve erguvani giysiler giyer, lüks içinde her gün zevk ve sefa sürerdi. Bir de, onun kapısının önüne getirilip bırakılan, bütün vücudu yaralarla kaplı Lazar adında bir dilenci vardı. O, zengin adamın sofrasından düşen kırıntılarla karnını doyurmak isterdi. Köpekler de gelir yaralarını yalardı. Bir gün dilenci öldü ve melekler tarafından İbrahim’in yanı başına götürüldü. Zengin adam da öldü ve gömüldü. Ölüler diyarında azap çekiyordu; başını kaldırıp uzakta İbrahim’i ve onun yanı başındaki Lazar’ı gördü. ‘İbrahim baba, bana merhamet et. Lazar’ı gönder de, parmağının ucunu suya batırıp dilimi serinletsin, çünkü bu alevlerin içinde acı çekiyorum’ diye seslendi. Fakat İbrahim şu cevabı verdi: ‘Oğlum, unutma ki sen ömrün boyunca iyi yaşadın; oysa Lazar’ın yaşamı zorluklar içinde geçti. O şimdi burada rahata erdi, sen ise acı çekiyorsun. Üstelik buradan size geçmek isteyenler geçemesin, oradan da kimse bize geçemesin diye sizinle bizim aramıza bir uçurum konulmuştur.’”²⁸⁵

Zenginlik kişiye çoğu zaman Tanrı’yı unutturmaktadır. Varlıklı olmak kişinin ruhsal yaşantısını öldürebilir. Kişiyi mal mülk tutkunu, maddi hastalıklı, acımasız, adaletsiz, yalnızca kendini düşünen bir canavara dönüştürebilir. Ancak şu noktayı da vurgulamak gerekir ki zenginlik de fakirlik de Tanrı’nın insana bir lütfudur. Önemli olan Tanrı’nın kutsal kitabına göre yaşamak, varlığını Tanrı’nın öğretisi doğrultusunda başkaları için kullanmaktır.²⁸⁶ Örneğin bir kişi ihtiyacı olan komşusuna hayırseverce verdiğinde, en kazançlı kişi verenin kendisidir.²⁸⁷ Zira “...Vermek almaktan daha büyük mutluluktur...”²⁸⁸

²⁸⁴ 1Ti. 6:6-10.

²⁸⁵ Luk 16:19-26.

²⁸⁶ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 306-307.

²⁸⁷ Edwards, *Christian Charity*, 15.

²⁸⁸ Elç. 20:35.

4.3. Krallığa Giden Yol: Sadaka

Herkes yaptıklarından sorumludur. Zira İnsanların inançları, istekleri ve niyetleri yapıp ettikleriyle görünür hale gelir ve insanlar bu yaptıklarıyla da karşılık görür. Bu gerçeklik Yeni Ahit metinlerinde şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Aynı şekilde her iyi ağaç iyi meyve verir, fakat her çürük ağaç kötü meyve verir. İyi ağaç kötü meyve veremediği gibi çürük ağaç da iyi meyve veremez. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılır. O halde, gerçekten de onları meyvelerinden tanıyacaksınız.”*²⁸⁹

Bu ikiyüzlülüğün değişmez bir hal ile gün yüzüne çıktığını vurgulayan doğadan bir örnektir. Neticede kötü ağaçlar kötü meyve verirken iyi ağaçlar ise yararlı meyveler üretir.²⁹⁰ Bu ifadeler ile Tanrı yargısının gerçekliğine vurgu yapılmaktadır.²⁹¹

Neler yapılması gerektiği hususu Luka’da şu şekilde anlatılmıştır:

Hz. Yahya iyi davranış sergilenmesini isterken “Ne yapalım?” diye soranlara karşı: *“Yahya da, ‘İki tane iç gömleği olan, birini hiç olmayana versin; yiyeceği olan da aynısını yapsın’ cevabını veriyordu.”*²⁹²

Muhatabın kim olduğu konusunda ise Luka ve Matta’da açıklık getirilmiştir:

*“...Hemen şehrin anayollarına ve sokaklarına git, yoksulları, kötürümleri, körleri ve topalları buraya getir’ dedi.”*²⁹³

*“Çünkü yoksullar her zaman yanınızda, fakat ben her zaman yanınızda olmayacağım.”*²⁹⁴

Bu ifade, cömert olmayan kişilerin yardımda bulunmamak için öne sürebileceği “yardım edecek kimse görmüyorum” gibi bahanelerini geçersiz kılmak içindir. Tanrı ilahi takdiriyle, halkının her yerde ve her çağda bu erdemi uygulama fırsatına sahip olacağı şekilde dünyayı düzenlediğini açıkça bildirmektedir.²⁹⁵

Sadakanın ve yardımlaşmanın gerekliliği çeşitli şekillerde ifade edilmiştir:

*“Vermeyi alışkanlık edinin, insanlar da size verecektir. Dolu dolu ölçerek, ölçeceği sallayıp bastırarak taşarcasına doldurup kucağınıza dökecekler. Hangi ölçekle ölçerseniz, aynı ölçekle alacaksınız.”*²⁹⁶

²⁸⁹ Mat. 7:17-20. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 3:8-9; 6:43-45.

²⁹⁰ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 80.

²⁹¹ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 59.

²⁹² Luk. 3:8-11.

²⁹³ Luk. 14:21.

²⁹⁴ Mat. 26:11. Benzer anlatımlar için bkz.: Mark. 14:7; Yu. 12:8.

²⁹⁵ Edwards, *Christian Charity*, 5.

²⁹⁶ Luk. 6:38.

“...iyilik etmeye devam edin ve karşılığında hiçbir şey beklemeden ödünç verin”²⁹⁷

Dünyalık insanlar parayı, dost edinmek ve daha çok para kazanmak için kullanırlar. Ancak Tanrı’nın kulları, parayı hikmetli bir şekilde Tanrı’nın egemenliği için kullanmayı öğrenmelilerdir.²⁹⁸

“Biri sana dava açıp mintanını almak isterse ona kaftanını da ver. Bir yetkili seni angaryaya koşarak bir mil gitmeni isterse onunla iki mil git. Senden bir şey isteyeneye ver ve senden ödünç isteyeneye sırt çevirme.”²⁹⁹

Hz. İsa, fedakârlık yapmaya istekli olunulmasını, bir yardım talebini reddetmeden önce iki kez düşünülmesini ister. Hz. İsa, bütün Hristiyanların kendi yüreğini incelemesini teşvik eder. İster iyi isterse kötü olsun, ihtiyacı olanlarla paylaşmakta cömert oldum mu diye sorulmasını ister. Çünkü o insanlık için canını verirken tamamen cömert davrandı. İnsanlık onunla affedilmeye ve yenilenmeye layık oldu. Nitekim vermeye yönelik Tertullianus’un şu ifadesi önemlidir: “Kaybetmekten korkmayan, vermeyi sıkıcı bulmaz.”³⁰⁰

“Bu nedenle emin olun ki, kim sahip olduğu her şeyden vazgeçmezse benim öğrencim olmaz.”³⁰¹

Öğrenci olmak, her şeyden vazgeçmeye hazır olmayı içerir. Hz. İsa da burada öğrenci olmanın koşulsuz niteliğini anlatmaktadır. Hz. İsa’yı izlemenin radikal gereklerini yerine getirmeye hazırlıklı olunmalıdır. Zira O, insanlar için her şeyini bıraktı.³⁰²

Hz. İsa, sonsuz yaşam için ne yapmalıyım diye soran kişiye şunları söylemiştir:

“Emirleri bilirsin: ‘Zina yapma! Adam öldürme! Annene ve babana saygılı ol!’ O zaman yönetici, ‘Bu emirlerin hepsine gençliğimden beri uyuyorum’ dedi. Bunun üzerine İsa şu karşılığı verdi: ‘Ancak, bir eksiğin var: Sahip olduğun her şeyi sat ve yoksullara dağıt. O zaman gökte hazinen olur. Sonra gel benim takipçim ol.’ Adam bunu işitince derin bir keder duydu, çünkü çok zengindi. İsa ona bakıp şunları dedi: ‘Paralı kişilerin Tanrı’nın krallığına erişmesi çok zor olacak! Aslında, devenin dikiş iğnesi deliğinden geçmesi zengin adamın Tanrı’nın krallığına erişmesinden kolaydır.’ Bunu duyanlar ‘Öyleyse kim kurtulabilir?’ diye sordular. İsa şu karşılığı verdi: ‘İnsanlar için imkânsız olan şeyler, Tanrı için mümkündür.’ Petrus, ‘Bak, biz sahip olduğumuz şeyleri bıraktık ve senin ardından geldik’ dedi. İsa da onlara şöyle söyledi: ‘Emin olun, Tanrı’nın krallığı uğrunda kim, ev veya eş veya kardeşler

²⁹⁷ Luk. 6:35.

²⁹⁸ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 317.

²⁹⁹ Mat. 5:40-42. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 6:30.

³⁰⁰ Ioanna Oskay vd. (ed.), *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Matta* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2023), 63.

³⁰¹ Luk. 14:33.

³⁰² Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 134-135.

veya ana baba veya çocuklar bırakmışsa, bu dönemde kat kat fazlasına ve gelecek ortamda sonsuz yaşama sahip olacaktır.’’³⁰³

Servet, işler ve kişisel fedakârlıklar insanı kurtarmaz ancak Tanrı’nın Egemenliği için yapılan herhangi bir fedakârlığın karşılığı hem bu hayatta hem de gelecek hayatta bolca verilecektir. Cennet, yalnızca sevgi dolu Tanrı’nın lütfuyla insanlara miras oluyor. İnsanlar birbirleriyle ilgilenirken yine de Tanrı, insanları cömert bir şekilde ödüllendirecektir.³⁰⁴

“...kime çok verilmişse, ondan çok şey istenecektir...”³⁰⁵

Tanrı, yardımı kimse bilmeden veya görmeden verilmesini istemektedir. Bunu yaparken de yalnızca O’nun hoşnut edilmesi düşüncesiyle yapılmasını istemektedir. Kişiye ne kadar bereket verildiyse o kadar da vermesi istenmektedir.³⁰⁶ Bununla beraber kişi, bu davranışları özgür, hür iradesiyle ve isteyerek yapmalıdır.³⁰⁷

Luka’da anlatılan bir olaya göre Hz. İsa, zengin bir adamın evine konuk olur. Ev sahibi, bu sevinçle malının yarısını yoksullara verdiğini ve insanlardan tehditle aldığı ne varsa bunların dört katını geri ödediğini söylemiştir. Bu sözlerin üzerine Hz. İsa: “...Bugün bu eve kurtuluş geldi, çünkü bu adam da bir İbrahim oğludur.”³⁰⁸ Diyerek zengin adama taltifte bulunmuştur. Adam bu söz ve davranışlarıyla gerçek tövbeyi göstermiştir.³⁰⁹

“Mallarınızı satın ve sadaka verin. Kendinize eskimeyen keseler yapın, göklerde hiç tükenmeyen bir hazine biriktirin; orada hazinenize ne hırsız yaklaşabilir ne de güve zarar verebilir. Hazineniz nerede ise, yüreğiniz de orada olur.”³¹⁰

Bu ifadeler malların yalnızca kişinin kendisi için değil başkalarına yardım için de kullanılması gerektiği noktasında radikal bir çağrıdır. Devam eden kısımda bir kişi için neyin önemli olduğunu öğrenmenin en etkili yolu, parasını nereye harcadığına bakmakla anlaşılabilceği ifade edilmektedir. Ayrıca bu metinde Hz. İsa’nın öğrencilerini Tanrı’ya karşı güvenmeleri noktasında cesaretlendirdiği görülmektedir. Zira Tanrı, onların ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Tanrı uygun gördüğünde, insanlar birbirine paylaşınsın diye cömertçe verir.³¹¹ Hz. İsa, servet karşısında doğru bir davranışı vurgulamak sebebiyle hazineler, göz ve efendi gibi kavramlar kullanır. Gökte hazineler ile kastedilen ebedi ödüllerin karşılıksız olduğu ve

³⁰³ Luka 18:18-30. Benzer anlatımlar için bkz.: Mark. 10:21-25:Mat. 19:21-29.

³⁰⁴ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 152.

³⁰⁵ Luk 12:48.

³⁰⁶ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 315.

³⁰⁷ Flm. 1:14.

³⁰⁸ Luk 19:1-9.

³⁰⁹ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 154.

³¹⁰ Luk. 12:33-34. Benzer anlatımlar için bkz.: Mat. 6:19-21.

³¹¹ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 123.

asla kaybolmayacağıdır. Yürek ifadesi ise zihin, duygular ve iradeyi içine alan kişiliğin merkezidir. Yürek, bir kişinin en çok değer verdiği şey üzerine olacaktır.³¹²

İnsanlar, paralarını sandıklarında sakladıklarında onu israf ettiklerini düşünmezler, aksine onu güvence altına aldıklarını düşünürler. O vakit hazine gökte saklandığında çok daha fazla güvence altındadır. Oraya konulan hiçbir zaman kaybolmaz, çürümeye uğramaz yahut da çalınmaz. Yeryüzünde bir hazine biriktirmek her zaman çalınma ya da başka şekillerde kaybolma riskine açıktır. Ancak gökte saklanan hazineler için ne bir hırsız ona yaklaşabilir ne de güve zarar verebilir. Bu hazine, Tanrı'nın bakımına emanet edilir ve O da sizin için güvenle saklayacaktır. Siz öldüğünüzde onu sonsuz bir artışla alacaksınız. Bu şekilde dünyevi mal varlığınızdaki bir kısmını bu şekilde bağışlamak suretiyle, sonsuz bir şekilde en büyük zenginlik, onu ve mutluluk içinde yaşayacağınız göksel servetleri alacaksınız, ayrıca hiçbir zaman da eksiklik çekmeyeceksiniz.³¹³

*“Siz içten gelen sadakalar verin, işte o zaman sizin için her şey temiz olur.”*³¹⁴

Özellikle aşırı ihtiyaç içinde olanlara kalpten gelerek vermek, dindarlığın gerçek bir ifadesidir. Bununla birlikte Hz. İsa, yalnızca yoksullara yardımı değil bunun yanında imanla gelen doğruluğu da talep etmektedir.³¹⁵

Yardımanın adaleti gözeterek, sevgi çerçevesince gerçekleştirmesi gerektiği şu ifadelerde yer bulmuştur:

*“Fakat vay halinize ey Ferisiler! Çünkü siz nanenin, sedefotunun ve diğer tüm bitkilerin ondallığını verirsiniz, ama adaleti ve Tanrı sevgisini önemsemezsiniz. Bunlar sizin yükümlülüğünüzdü, öte yandan diğer şeyleri de ihmal etmemeliydiniz.”*³¹⁶

Ferisiler, ondallığı verme konusunda çok titizdirler. Hz. İsa burada onların bu konudaki adanmışlığını değil, merhamet ve adaleti öncelik haline getirmeyişlerini kınamıştır.³¹⁷

Matta'da yer alan bir anlatıya göre Tanrı, insanların başkalarına gösterdiği merhamet ve yardımseverliğine şu şekilde cevap verecektir:

“O zaman kral sağındakilere şöyle diyecek: ‘Ey sizler, Babamın nimetlerine erenler, gelin, dünyanın kuruluşundan beri sizin için hazırlanmış olan krallığın mirasçısı olun. Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz. Yabancıydım, beni konuk ettiniz; çıplak kalmıştım, beni giydirdiniz. Hasta düşmüştüm, bana baktınız.

³¹² Oskay vd., *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Matta*, 67.

³¹³ Edwards, *Christian Charity*, 16.

³¹⁴ Luk. 11:41.

³¹⁵ Argönül, *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Luka*, 117.

³¹⁶ Luk. 11:42.

³¹⁷ Argönül, *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Luka*, 117.

Hapisteydim, yanıma geldiniz.”³¹⁸ “Kral da onlara şöyle cevap verecek: ‘Emin olun, mademki bu kardeşlerimin en küçüklerinden biri için bunu yaptınız, benim için de yapmış oldunuz.’”³¹⁹ “Kral bu kez de solundakilere şöyle diyecek: ‘Siz ey lanetliler, benden uzak durun, İblis ve melekleri için hazırlanmış sonsuz ateşe gidin. Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz, susamıştım içecek vermediniz. Yabancıydım, fakat beni konuk etmediniz; çıplak kalmıştım beni giydirmediniz; hasta ve hapisteydim, fakat bana bakmadınız.’”³²⁰

Bu metinden çıkarılacak iki nokta vardır. Bunlardan birincisi, yoksullara yapılan yardımın yani sadakanın kişiyi sonsuza dek sürecek olan lanetten kurtaracak güce sahip olması. İkincisi, kişi sadaka ile yani somut merhamet göstergesi aracılığıyla Mesih’le karşılaşır. İlk Hristiyanlara göre bu yalnızca bir metafor değil gerçek bir olguydu.³²¹

Yardım yaparken ya da sunu verirken karşı tarafın içsel dünyasıyla ilgilenmenin gerekliliği şöyle ifade edilmiştir:

“Öyleyse, armağanını sunağa getirdiğinde, kardeşinin sana kırgın olduğu aklına gelirse, armağanını orada, sunağın önünde bırak, git önce kardeşinle barış ve sonra geri dönüp armağanını sun.”³²²

Bu konuyla alakalı Augustinus, sunağın ruhsal bir şekilde yorumlanabileceği çünkü yürekte olan Tanrı’nın içsel tapınağındaki imanın kendisi olduğunu belirtmiştir. Görülen sunak ise imanın bir göstergesidir. Zira Tanrı’ya nasıl bir sunu yapılırsa yapılsın ister peygamberlik öğretisiyle ister dua ile isterse ilahi ya da zihinde oluşan diğer ruhsal armağanlar olsun, içten bir imana dayanmayan hiçbir sunu Tanrı tarafından kabul edilmeyecektir.³²³ Zira *“İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın.”³²⁴* Diye emredilmiştir. Ayrıca Hz. İsa buradaki uyarısını *“Komşunu kendin gibi sev”* buyruğunu farklı bir şekilde tanımlamıştır.³²⁵

Asıl yardımseverliğin miktarla değil adanmışlıkla olacağı Markos İncili’nde yer alan Hz. İsa’nın şu ifadelerinde yer edinmiştir:

“İsa hazine kaplarını görecektir şekilde oturdu ve halkın onlara nasıl para attığını izlemeye koyuldu; zengin kişilerden birçoğu bol bol para atıyordu. Bu sırada yoksul bir dul kadın geldi ve iki pul attı. Bunun üzerine İsa öğrencilerini yanına çağırdı ve şunları söyledi: ‘Emin olun, bu yoksul dul kadın hazine kaplarına para atanların hepsinden daha çok attı.

³¹⁸ Mat. 25:35-36.

³¹⁹ Mat. 25:40.

³²⁰ Mat. 25:41-43.

³²¹ Anderson, Charity, 6.

³²² Mat. 5:23-24.

³²³ Oskay vd., *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Matta*, 60.

³²⁴ Luk. 6:31.

³²⁵ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 79.

Çünkü hepsi ellerindeki fazlalıklardan attılar; o ise yoksul haliyle, tüm ekmek parasını, varını yoğunu attı.”³²⁶

Tanrı, insanlara güvenerek zenginliğinin küçük bir kısmını vermiştir. Bu sebeple insanlara düşen O’nun verdiği her bir kuruşunu; şükürle, hamtla ve sevinçle değerlendirmektir. Eğer yine kişiye yetecek kadarsa da böyle yapmalı ve O’na olan bağlılığını ifade etmelidir. Eğer verilen çoksa, en iyi şekilde kişinin kendi ihtiyaçları dışında Tanrı için kullanmaya hazır olmalıdır.³²⁷

5. HRİSTİYAN SADAKA ANLAYIŞINDA ETİK DEĞERLER

Hristiyan sadaka faaliyetleri yüzyıllar boyunca Hristiyanlar tarafından geliştirilen kurallar çerçevesince gerçekleştirilmelidir. Bu faaliyetler hem etik hem de toplumsal bir sorumluluğun ifadesidir. Sadaka, yaratıcı sevginin eyleme dökülmüş halidir, bu sebeple sadaka faaliyetleri sevgi düzeni içerisinde olmalıdır. Diğer bir ifadeyle sadaka, sorumluluk etiğiyle yakından ilişkilidir ve bu etik zamanla bireyin içsel yönlendirmesi olan vicdan etiğine dönüşür. Vicdan ise kişiye şöyle der: “Diğer insanların sorunlarıyla, sıkıntılarıyla, çaresizlikleriyle onları baş başa bırakamam.” ‘Herkes kendi başının çaresine baksın, baş edemiyorsa bu kendi sorunudur’ ilkesi hem bireysel hem de kolektif bencilliğini meşrulaştırır. Bu sebeple sadaka, yalnızca alıcıya yönelik bir yardım değil, aynı zamanda vereni sorumluluğa çağıran ahlaki bir zorunluluktur.³²⁸

Sadaka verme davranışıyla alakalı çeşitli talimatlar sıralanmıştır. Örneğin şefkatli olmak, herkese merhamet göstermek, tüm hastalarla ilgilenmek, bir yetimi, dulu, yoksulu ihmal etmemek, para sevgisinden uzak olmak gibi...³²⁹

Dr. Robert Necek³³⁰ (d. 1969)’e göre sadakada yedi ilke gözetilmelidir:

1. Sadaka her Hristiyan’ı ilgilendirir.

Herkes elindeki ekmeği olmayan kimseyle paylaşabilir. Bu sorumluluğu yalnızca zenginlere yüklemek, meselenin özünü kavrayamamış olmak ve komşuya duyarsız kalmak anlamına gelir.

³²⁶ Mark. 12:41-44. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 21:1-4.

³²⁷ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’ a Göre Etik*, 333.

³²⁸ Necek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 93.

³²⁹ David J. Downs, “Almsgiving and Competing Soteriologies in Second-Century Christianity”, *Religions* 9/7 (Temmuz 2018), 8.

³³⁰ The Pontifical University of John Paul II, Krakow. Social Sciences Department

2. Yardıma asla hayır denmemelidir.

Yardım her zaman yapılmalıdır. Kişi, bireysel olarak yardım yapamıyorsa başkasından yardım istemelidir. Unutulmamalıdır ki erdemli insanlar arasındaki kopuşlar, ait oldukları topluluğun vicdan azabıdır. Bu, kilisede yaşanmaması gereken bir durumdur. Bu sebeple 16. Benedikt (1927-2022)'e göre, düşüncede ve eylemde cömertlik ancak yaşayan bir imanla mümkündür. Bu iman, feragati ve komşuya karşı sorumluluğu teşvik eder.

3. Sadaka hikmetli (bilgece) olmalıdır.

Verilen paranın nasıl kullanılacağı ve nereye aktarılacağı bilinmelidir. Uyuşturucu kullanımı, sarhoşluk ve tembelliğe teşvik etmemelidir. Hristiyanlık safdillikle değil, bilgelik ve sorumlulukla özdeşleştirilmelidir. Zira komşuya ilgi göstermek, onun fiziksel, ahlaki ve ruhsal olarak her yönden iyiliğini istemeyi gerektirir. Sömürü bu iyilik anlayışına dahil değildir.

4. Biri ekmek isterse verilmelidir ancak para isterse ihtiyacının derecesi araştırılmalıdır.

Temel ihtiyaç karşılanmalı, ancak daha ileri taleplerde gerçek ihtiyaç olup olmadığı dikkatle değerlendirilmelidir.

5. Gerçek yoksulluk gizlidir.

Yoksul kişi genellikle kendini belli etmez. Ancak son çare olarak yardım talebinde bulunur. Yoksullar çoğu zaman aranmalı, ardından da onlara incelikli bir şekilde yardım yapılmalıdır.

6. Sadakanın dini bir değeri vardır.

7. Sadaka, altar (sunak) ile yakından ilişkilidir.³³¹

Devam eden bölümlerde Hristiyan sadaka anlayışındaki diğer etik değerlere değinilecektir.

5.1. Sevgi

Hristiyanlıkta; insan-insan, insan-Tanrı ilişkilerindeki en önemli yaklaşım şekli sevgidir. Çünkü Tanrı, biricik oğlunu insanlığın kurtuluşu ve onlara olan muhabbeti için çarmıhta feda

³³¹ Nêcek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 93-95.

etmiştir. Bu sebepten ötürü Tanrı, insandan kendisine ve diğer bütün insanlara sevgi ile muamelede bulunmalarını beklemektedir.³³²

Hristiyan sevgi anlayışını gösteren en temel metinlerden biri şudur: Hz. İsa'ya Kanunun en büyük emri nedir diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

*“... Tanrın Yehova'yı bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün zihninle seveceksin. Birinci ve en büyük emir budur. Buna benzeyen ikincisi ise, 'Komşunu kendin gibi seveceksin' emridir. Tüm Kanun ve Peygamberlerin yazdıkları bu iki emre dayanır.”*³³³

Burada Hz. İsa, Tanrı'yı ve komşuları sevmeyi tanrısal bir buyruğun iki ana unsuru olarak tanımlamıştır.³³⁴

Sevgi hususunda öncelikli olarak Tanrı sevgisine değinmek gerekir:

Eski Ahit'e göre Tanrı'nın kendi halkına yani İsrailoğullarına olan sevgisi değişmez ve sonsuzdur. Bu sevgi genel itibari ile İsrailoğullarına yönelikken kimi zaman kavim ayırt etmeksizin kendisine itaat edenleri de seveceği şeklinde zikredilmektedir. Ancak Kutsal Kitap'ta bu sevginin ardından daima Tanrı'nın gazabı da ifade edilmektedir.³³⁵ Örneğin Tevrat'ta “*‘Yehova, çabuk öfkelenmez, vefalı sevgisi engindir, kabahati ve suçu bağışlar, fakat suçluyu asla cezasız bırakmaz, babaların suçunun cezasını oğullara, üçüncü ve dördüncü nesle çektirir.*”³³⁶ Başka bir bölümde de “*‘Yehova, Musa'nın önünden geçerek şunları söyledi: ‘Yehova, Yehova; merhametli, lütufkâr, çabuk öfkelenmeyen, vefalı sevgisi ve hakikati engin olan Tanrı. Vefalı sevgisini binlerce nesle dek sürdürür, kabahati, suçu ve günahı bağışlar. Fakat suçluyu asla cezasız bırakmaz, babaların suçunun cezasını oğullara, torunlara, üçüncü ve dördüncü nesle çektirir.*”³³⁷ Bu tür metinlerde Eski Ahit'te Tanrı'nın insanlara yönelik muhabbeti ve gazabı ardı ardına zikredildiği görülmektedir.

Eski Ahit metinlerinde pek çok şiddet içerikli sahneler yer almaktadır. Örneğin Yeşu halkına dönüp “*...Yehova şehri size verdi*” diye halkına müjdeyi verdikten sonra halk düşmanlarının şehrine girmiş ve metnin devamında şunların yaşandığı ifade edilmiştir: “*‘Şehirdeki erkek kadın, genç yaşlı herkesi, sığırları, koyunları, eşekleri, yok edilecek her şeyi kılıçtan geçirdiler.*”³³⁸ Başka bir fetih/işgal faaliyetinde ise “*‘Menahem işte o zaman Tirtsa'dan gelip Tifsah'ı, içindeki her şeyi ve çevresini yerle bir etti; çünkü Tifsah halkı şehrin*

³³² Sevinç Sağbanşua, *İlahi Dinlerin Hedeflediği İdeal İnsan* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 35.

³³³ Mat. 22:34-40.

³³⁴ Oskay vd., *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Matta*, 157.

³³⁵ Bilici, *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*, 6.

³³⁶ Say. 14:18.

³³⁷ Çık. 34:6-7.

³³⁸ Yşu. 6:16-21. Benzer anlatımlar için bkz.: Yşu. 8:24.

kapısını açmak istememişti. Bütün gebe kadınların karnını yardı.”³³⁹ Bir başka savaş hadisesinde ise “...Yehova’nın Musa’ya emrettiği gibi, Midyan’la savaştılar...” diye belirtilerek, tüm düşman erkeklerinin öldürüldüğünü, kadınların ve çocukların tutsak alındığını, tüm hayvan ve malların yağmalanıp götürüldüğü ifade edilmiştir.³⁴⁰ Yapılan zulümlerin, tutsaklık ve yağmalamanın Tanrısal bir gerekçe ile yapılması ise ayrıca sorgulanması gereken bir mesele olmaktadır. Zira başka bir metinde “*Tanrın Yehova’nın eline vereceği tüm halkları yok edeceksin. Onlara acımayacaksın...*”³⁴¹ Şeklindeki şiddete, Tanrısal bir gerekçe oluşturan metinler bulunmaktadır.

Eski Ahit’te Tanrı’nın sevgisi, zıddıyla kaim bir sevgidir. İşlenen bir günahın kuşaklara sirayet edebildiği ifade edilmiştir. Bir suç işlendiğinde bu suça karşılık bir ceza görülmemişse bir sonraki nesiller bu suçun kendilerinden çıkabileceğinden endişelenip tedirginleşmiş ve sürekli Tanrı’nın gazabını bekler olmuşlardır. Zira Hz. Âdem’in işlemiş olduğu günah, masum bir kurbanla bu suçun temizlenmesine kadar nesiller boyu miras kalmıştır.³⁴² Ancak Tanrı, Hz. İsa ile birlikte insanların bu günahını aklamış ve O’nun lütfu, egemenliğini sağlamıştır. Yeni Ahit’te bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

“Fakat, Tanrı’nın armağanının sonucu, ilk suçun sonucundan tamamen farklıdır. Çünkü bir tek insanın suçu yüzünden çok kişi öldü; oysa yine bir tek insan, İsa Mesih sayesinde çok kişi Tanrı’nın lütfunu gördü; ve bu lütufla birlikte gelen karşılıksız armağan birçoklarına eşsiz yararlar sağladı. Ayrıca, karşılıksız armağanla ilgili durum, o insanın günahı yüzünden gelişen durumdan tamamen farklıdır. Çünkü bir tek suçun sonucu verilen hüküm mahkûmiyetti, birçok suçun sonucu verilen armağan ise aklanmaydı. Ölüm bir tek insanın suçu yüzünden, bu insan aracılığıyla kral olarak hüküm sürdüyse, bol bol lütfu ve karşılıksız armağan olarak verilen doğruluğa erişenlerin, bir tek insan İsa Mesih aracılığıyla yaşayıp krallar olarak hüküm sürmesi ne kadar daha kesindir! Dolayısıyla birinin suçu yüzünden her tür insan mahkûm olduğu gibi, birinin temize çıkaran davranış tarzı sayesinde her tür insan yaşamak üzere aklandı.”³⁴³

Eski Ahit’te suç ve suçluya karşı hem Tanrı’nın kavmine hem de ötekilere karşı yoğun bir şekilde ceza ve gazabı söz konusu iken Yeni Ahit’le birlikte bu gazabın temel nedeni olarak görülen suçun, İsa Mesih’in kurban edilmesiyle birlikte ortadan kalktığını görmekteyiz. Tevrat’ta Tanrı, İsrailoğullarını intikam almaya, düşmanlarını kılıçtan geçirmeye çağırması ve

³³⁹ 2Kings. 15:16.

³⁴⁰ Say. 31:7-11.

³⁴¹ Yas. 7:16.

³⁴² Bilici, *İncil’de ve Kur’an’da İnsan Sevgisi*, 6.

³⁴³ Rom. 5:15-18.

İsrailoğulları merkeziliğini esas alması söz konusu iken Yeni Ahit’le birlikte tüm uluslara yönelik sevgi hukuku ilkesi oluşmuştur. Bu sebeple Hristiyan İlahiyatçılar, Eski Ahit’ten Yeni Ahit’e uzanan bir gelişimin, yargılama ve öç almaya dayalı hukuktan toplumsal kurallardan, bağışlanma ve affetmeye, katı kuralcılıktan sevgi prensibine doğru gelişen bir ilerlemenin söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Netice itibari ile İsa Mesih dönemiyle, tanrısal hukuk ile kurtuluş ve bağışlanma ilkesi yerine, İsa Mesih ile ona iman ve sevgi ile kurtuluş ve bağışlanma ilkesi yerini almıştır.³⁴⁴ Zira Matta İncili’nde “*Ne mutlu merhametli olanlara, çünkü onlar merhamet görecekler.*”³⁴⁵ Luka İncili’nde “*Babanız nasıl merhametli ise, siz de daima merhametli olun.*”³⁴⁶ ve Yuhanna İncili’nde: “*Tanrı dünyayı öyle sevdi ki, biricik oğlunu verdi; ona iman eden hiç kimse yok olmasın, hepsi sonsuz yaşama sahip olsun diye bunu yaptı. Tanrı Oğlunu dünyayı mahkûm etsin diye değil, dünya onun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi.*”³⁴⁷

Tanrı, tabiata sevgiyi hâkim kılarak yaratmıştır. O, kâinatın temelini sevgiyle atmıştır. Ancak insanlık Hz. Âdem’in eliyle bu sevgiyi bir süre kesintiye uğratmış ve bunun cezasını öldürme, zulmetme, çalma, eziyet ve mutsuzluk veren hadiselerle Hz. İsa’nın kanıyla tüm günahlara kefarete oluncaya kadar, olanca şiddetiyle ödemiştir. Sonrasında Hz. İsa’nın kefareti, insanlığın kurtuluşuna ve mutluluğuna vesile olmuştur. Yani Tanrı, biricik oğlu vasıtasıyla kin ve nefretin yerine sevgi ve hoşgörüyü mukim kılmıştır. O, insanların huzur, mutluluk ve sevgi denizinde yüzmelerine vesile olmuştur. Bu sebeple insanlar birbirini sevmeli çünkü Tanrı insanları sevmektedir. İnsanlar birbirlerine karşı merhamet, acıma ve bağışlama duyguları içerisinde olmalı çünkü Tanrı insanları bağışlamış ve merhamet etmiştir.³⁴⁸ Bağışlama ve sevginin de ne denli bağlantılı olduğu şöylece ifade edilmiştir:

“...az bağışlanan az sever.”³⁴⁹

Kardeş Sevgisi de metinlerde ifade edilmiştir:

Kardeş sevgisi Yeni Ahit’in 163 yerinde kardeşlikten bahsedilmektedir. Kardeşine kızan kişinin hükme müstahak olacağı, ahmak diyenin ise cehennem ateşine duçar olacağı belirtilerek Allah’a itaat edenlerin birbirlerine karşı sevgi ve nezaketle muamelede bulunmaları gerektiğine işaret edilmiştir.³⁵⁰ Kardeşlik hem aynı anne ve babadan hem aynı ideale sahip olmakla hem de aynı dinin mensubu olmakla olunabilir. Bütün dinlerde

³⁴⁴ Gündüz, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hristiyanlık*, 27.

³⁴⁵ Mat. 5:7.

³⁴⁶ Luk. 6:36.

³⁴⁷ Yu. 3:16-17.

³⁴⁸ Bilici, *İncil’de ve Kur’an’da İnsan Sevgisi*, 8-10.

³⁴⁹ Luk. 7:47.

³⁵⁰ Yargıcı, “Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’an’ın Sevgi Anlayışı”, 214.

kardeşlikten kasıt, öncelikli olarak aynı dine mensup olanlar olmaktadır. İncil'in de üzerinde durduğu ve tesis etmek için tavsiye ve emir verdiği kardeşlik de bu inanç kardeşliğidir. Metinlerdeki kardeşlikten kasıt da genel itibari ile budur. Aynı idealleri paylaşmak, başkasının hak ve hukukuna saygı göstermek, yardım etmek, kendi nefesine tercih etmek gibi hasletler de bu tür ilişkilerde söz konusu olan sevgi kavramıyla temellendirilmektedir. İnsanın başka bir insana sevgi göstermesi de Tanrı'ya sevgi göstermek anlamına gelmektedir.³⁵¹ Sevgi öylesine önemlidir ki Antakyalı Ignatius (35-110)'a göre diriliş sevenlerin geleceği, sevgi de muhtaçlarla ilgilenme pratiğidir. Hatta öyle ki sevgi eksikliği yani muhtaçlarla ilgilenmemek, İsa Mesih'in bedeninin kurtarıcı önemini inkâr etmekle bağlantılı olduğunu ima etmektedir.³⁵²

Yuhanna 1. Mektubunda İnsanın kardeşini sevmesi hususu şöyle işlenmiştir:

*“Sevgili kardeşlerim, birbirimizi sevmeye devam edelim. Çünkü sevgi Tanrı'dandır; seven kimse Tanrı'nın çocuğudur ve Tanrı bilgisini edinir. Sevmeyen kimse Tanrı'ya tanımamıştır, çünkü Tanrı sevgidir. Tanrı biricik Oğlu aracılığıyla yaşam kazanalım diye onu dünyaya gönderdi ve Tanrı'nın bize olan sevgisini bu yolla gördük. Dolayısıyla asıl sevgi, bizim Tanrı'ya gösterdiğimiz değil, Oğlunu günahlarımıza kefarete eden bir kurban olarak göndermekle O'nun bize gösterdiği sevgidir. Sevgili kardeşlerim, Tanrı bizi böyle sevdiyse, biz de birbirimizi sevmeye borçluyuz. Tanrı'ya asla gören olmamıştır. Biz birbirimizi sevmeye devam edersek, Tanrı bizimle olur ve sevgisi içimizde mükemmelliğe erişir.”*³⁵³

Aynı metnin sonraki bölümlerinde insanın birbirini sevmesi ile Tanrı'ya olan sevgisi arasında doğru bir orantı kurulmuş ve Tanrı'ya seven kişinin kardeşini de sevmesi gerektiği şu ifadelerle belirtilmiştir: *“‘Tanrı'ya seviyorum’ deyip de kardeşinden nefret eden yalancıdır. Çünkü, gördüğü kardeşini sevmeyen görmediği Tanrı'ya sevir olamaz. Ondan aldığımız emir şudur: Tanrı'ya seven, kardeşini de sevsin.”*³⁵⁴

İnsanın kardeşini sevip sevmemesiyle, Tanrı'nın mı yoksa İblis'in mi çocuğu olduğunun belli olacağı, kardeşini sevmeyen kişinin ölü bir hal üzere olacağı ve kardeşinden nefret edenin ise katil olacağı bununla birlikte sonsuz bir yaşama sahip olamayacağı ifade edilmiştir.³⁵⁵ Başka bir bölümde kardeşini seven kişinin ışıpta olacağını ve tökezlemeyeceğini fakat kardeşinden nefret edenin karanlıkta olduğunu ve bu karanlığın onun gözlerini kör edip nereye gittiğini bilemez hale getirdiğinden bahsedilmiştir.³⁵⁶ Burada bahsedilen karanlık ve

³⁵¹ Bilici, *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*, 14.

³⁵² David J. Downs, “Almsgiving and Competing Soteriologies in Second-Century Christianity”, *Religions* 9/7 (Temmuz 2018), 6-7.

³⁵³ 1Yu. 4:7-12.

³⁵⁴ 1Yu. 4:20-21.

³⁵⁵ 1Yu. 3:10-15.

³⁵⁶ 1Yu. 2:7-11.

körlükten kasıt ise nefret ve kindir.³⁵⁷ Ayrıca sevgi bencil değildir. Sevgi bir armağandır. Geri alınabileceği ihtimaliyle verilen bir armağan ise gerçek anlamda bir armağan değildir. Bu sebeple sevgi, başka menfaatler elde etmek amacıyla uygulanan bir araç haline getirilemez.³⁵⁸

Hız. İsa bu sebeple insanları birbirini sevmeye yönlendirmekte ve hatta “...benim sizi sevdiğim gibi sevin”³⁵⁹ diye de öğütlemektedir. Kaldı ki Romalılar bölümünde kardeşini seven kişinin kanunun gereğini yaptığı ifade edilmiştir.³⁶⁰ Ancak bu sevginin lafta kalmaması gerekliliğini Yuhanna şu şekilde söylemektedir: “Çocuklarım, birbirimizi sevelim. Sadece sözle ve dille değil, işle ve hakikatle de sevelim.”³⁶¹

Yuhanna, Tanrı sevgisinin yalnızca sözle değil eylemle gösterilmesi gerektiğini, kişinin Tanrı’yı gerçekten sevip sevmediğinin yoksul kardeşine karşı gösterdiği merhametle ölçülebileceğini şu ifadelerle belirtmiştir: “Fakat dünya malına sahip olan biri, kardeşinin yokluk içinde olduğunu görüp de ondan şefkatini esirgerse, Tanrı’yı sevdiği nasıl söylenebilir?”³⁶²

Pavlus, kişinin sevgisi olmadan ve karşılık bekleyerek yardım yapanın kendisine hiçbir fayda sağlamayacağını şu şekilde ifade etmiştir: “Varımı yoğumu insanları doyurmak için verir, hatta kendimi bile feda edersem; fakat bunu övünmek için yaparsam ve sevgim yoksa bana hiçbir yararı olmaz.”³⁶³

Kardeşlerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar sevgi ilkesi çerçevesince yerine getirilmelidir. Kardeşlerin, ihtiyaçların giderilmesi noktasında birbirlerine yardımcı olmaları öğütlenmiş ve bunun da Tanrı’nın bir emri olduğu ve bu davranışın sevginin bir kıstası olacağı ifade edilmiştir. Çünkü ihtiyaç gidermek fedakârlığın göstergesidir. Fedakârlığın en büyüğünü ise Tanrı Oğlu’nun kanıyla yapmıştır.³⁶⁴ Şunu da ifade etmek gerekir ki:

“Sevgi, sevgi ile büyür.”³⁶⁵

Bunların yanı sıra oluşturulan bu sevgi iklimini bozabilecek bazı İncil metinleri de mevcuttur. Örneğin Yeni Ahit metinlerine göre Hız. İsa şöyle demiştir: “Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın; barış değil kılıç getirmeye geldim. Babayla oğul, anneye kız,

³⁵⁷ Bilici, *İncil’de ve Kur’an’da İnsan Sevgisi*, 15.

³⁵⁸ Nettek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 92.

³⁵⁹ Yu.13:34.

³⁶⁰ Rom. 13:8.

³⁶¹ 1Yu. 3:18.

³⁶² 1Yu. 3:17.

³⁶³ 1Ko. 13:3.

³⁶⁴ Bilici, *İncil’de ve Kur’an’da İnsan Sevgisi*, 16.

³⁶⁵ Nettek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 91.

*kaynanayla gelin arasında ayrılık yaratmaya geldim.*³⁶⁶ ve “*Ayrıca, başlarına kral olmamı istemeyen o düşmanlarımı da buraya getirin ve önümde öldürün.*”³⁶⁷ İfadeleri, sevgi ekseninin nasıl olduğu konusunu akla getirmektedir. Ayrıca bu metinlerin haricinde “*...kılıcı olmayan ise kaftanını satıp kılıç alsın.*”³⁶⁸ Uyarısı ve Yeni Ahit metinlerine göre Hz. İsa’nın muhataplarına “*Siz engerek soyu*”³⁶⁹ “*ikiyüzlüler*” *kör kılavuzlar*” “*akılsız ve kör adamlar*” “*kör Ferisi*”³⁷⁰ şeklindeki ifadeleri, sevgi dini olarak lanse edilen Hristiyanlıkta nasıl bir yer edinmektedir?

Hristiyan kaynaklarında sevgi, bağışlama ve hoşgörü gibi ifadelerle mevcut olmakla birlikte yine bu kaynaklarda şiddete dayanak oluşturacak referanslar da bulunmaktadır. Yeni Ahit metinlerinde Mesih beklentisini, Binyılcılığı işleyen bölümlerde “düşmanını bile sev” ilkesine muhalif olarak, ötekine şiddeti öngören ve hatta şiddeti kutsayan ifadeler bulunmaktadır. Bunun yanında Hristiyanlık, MS dördüncü yüzyıldan günümüze değin dinsel kaynakları referans göstererek şiddete başvuran bir din olmuştur. Hristiyanlar, Konstantin (öl. 337)’den günümüze kadar amaçları ve hedefleri uğrunda şiddete başvurmaktan, insanları/ulusları ölüme göndermekten kaçınmamışlardır. Zira bunu Haçlı seferlerinde, sömürülen topraklarda, dünya savaşlarında ve yakın geçmişte Balkanlar’da, Ortadoğu’da, Afganistan’da Irak’ta yaşanan olaylarda görebilmek mümkündür. Buralarda yaşanan şiddet, yaptırım, açlık, sakatlık ve ölümlere ise-çarmıh örneğinde olduğu gibi-kötülüğün ortadan kaldırılması için kimi masumların kurban edilebileceği ve bu şiddetin meşru sayılacağı düşüncesi yer almıştır.³⁷¹

5.2. Gönüllülük

Türk Dil Kurumu’na göre gönüllülük “*Gönüllü ve karşılıksız iş yapma; hasbîlik*”³⁷² olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü ise “*Bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen; fahri. Seven kimse veya sevgili.*”³⁷³ olarak tanımlanmaktadır. İlk tanım kişilerin herhangi bir çıkar gözetmeksizin, maddi ve manevi tüm kaynaklarını başka birinin yararına

³⁶⁶ Mat. 10:34-35.

³⁶⁷ Luk. 19:27.

³⁶⁸ Luk. 22:36.

³⁶⁹ Mat. 12:34.

³⁷⁰ Mat. 23:13-33.

³⁷¹ Gündüz, *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hristiyanlık*, 83-85.

³⁷² *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, "Gönüllülük" (Erişim 21 Ocak 2025).

³⁷³ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, "Gönüllü" (Erişim 21 Ocak 2025).

kullanmaları gerektiği şeklinde yorumlanabilir. “Seven kimse veya sevgili” tanımı ise Hristiyanlıktaki sevgi düsturuyla gönüllülüğün örtüştüğünü bizlere göstermektedir. Hayırseverlik faaliyetlerinde gönüllülük esası birçok dinde kendini göstermiş, bazı dinlerde ise bu ibadet zorunluluk esasına bağlanmıştır. Örneğin Yahudilik ve İslamiyet’te gönüllülük esaslı yardım işlerinin yanı sıra zorunlu hayır işleri bulunurken Hristiyan hayırseverlik anlayışında tamamen gönüllülük esası gözetilmektedir. Zira gönüllülük, Hristiyan inancında hayırseverlik erdeminin ön şartı olarak kabul edilmiştir. Nitekim eksik ve gönülsüz yapılan iyiliklerin Tanrı nazarında cezalandırılmayı gerektiren bir şey olduğu ifade edilmiştir.³⁷⁴

Sadaka verirken gözetilmesi gereken bazı hususlar vardır. Sadakanın gönüllü olarak, özgür bir irade ile karşılık beklemeksizin gizli ve cömert bir şekilde yapılması bunlardan bazılarıdır. Bunların yanında sadakanın gönüllü veya zorunlu olarak verilmesi de inançlar açısından farklılık göstermektedir. Zorunlulukla ve gönülsüzce sadaka vermektense fedakârca ve gönülden sadakanın verilmesi, makbuliyeti açısından daha önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Musa b. Meymun, sadakanın ifa ediliş şekli için bir sıralama yapmış ve gönülsüzce sadaka vermeyi, sadaka eyleminin en alt derecesi olarak görmüştür.³⁷⁵ Sadaka; zorla, yürekten gelmeyecek bir şekilde verilmemelidir. Büyük bir istemle, güler yüzlülükle verilmelidir.³⁷⁶ Nitekim bu husus Yeni Ahit metinlerinde yer bulmuştur. Örneğin Pavlus, sadakanın gönüllü bir şekilde ifa edilmesi gerekliliğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu yüzden size önceden gelmeleri ve daha önce cömertçe vaat ettiğiniz armağanı hazır etmeleri için kardeşlere ricada bulunmayı gerekli gördüm. Böylece, bağışınız zorla değil cömertçe verilen bir armağan olarak hazır olur. Diyeceğim şu ki, tohumu esirgeyerek eken az ürün biçer, esirgemedi eken bol bol biçer. Gönülsüzce ya da zorlamayla değil, herkes yüreğinde kararlaştırdığı gibi versin, çünkü Tanrı sevinçle vereni sever.”³⁷⁷

Elçi burada, çok az ve isteksizce yapılan bir bağışı “açgözlülük meselesi” olarak nitelendirir. Tanrı’nın halkı için, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gönülden ve isteyerek karşılamak bir görevdir. Bu görev içten bir isteksizlikle yahut da gönülsüzlükle yerine getirilirse Tanrı için geçerli olmaz. Tanrı, insanın yüreğine bakar ve elin verdiği yürekten gelmiyorsa kabul edilmez. Gönüllülük, Tanrı halkı için son derece sıkı bir yükümlülüktür. Yoksullara karşı nazik ve cömert olmak yalnızca övgüye değer bir davranış değil aynı zamanda zorunlu bir görevdir.³⁷⁸

³⁷⁴ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 82.

³⁷⁵ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 16-18.

³⁷⁶ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 346.

³⁷⁷ *Kutsal Kitap-Yeni Dünya Çevirisi*, 2Ko. 9:5-7.

³⁷⁸ Edwards, *Christian Charity*, 6-7.

5.3. Tevazu ve Alçakgönüllülük

Hız. İsa, insanlara kendilerine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranmalarını istemiştir. Bunun yanında kendisine iyilik yapmayana dahi iyilik yapılmasını, affedici olmayı, başkasının kusuruna değil kişinin kendi kusurunu görmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁷⁹ Aynı şekilde tevazu ve alçakgönüllü olunması gerektiğini inananlara şu şekilde öğütlemiştir: *“Eğer ben Efendi ve Öğretmen olduğum halde ayaklarınızı yıkadıysam, siz de birbirinizin ayaklarını yıkamalısınız. Benim size yaptığımı siz de yapın diye bu örneği bıraktım. Gerçek şu ki hizmetkâr efendisinden büyük değildir. Gönderilen de kendisini gönderenden büyük değildir.”*³⁸⁰ Zira *“...kim kendini yüceltirse alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir.”*³⁸¹ Bununla birlikte Hız. İsa, kendisinin yumuşak başlı, alçakgönüllü olduğunu ve rahata böylece kavuşulacağını bildirmiştir.³⁸²

Hız. İsa, büyük olmak ve en önde olmak isteyenin hizmetkâr olması gerektiğini ifade etmiştir.³⁸³ Nitekim Matta İncili’nde Hız. İsa bu hususta şunları söylemiştir: *“aranızda kim en önde olmak isterse hizmetkârınız olmalı. Nitekim insanoğlu da başkalarından hizmet kabul etmeye değil, kendisi hizmet etmeye ve birçokları için canını fîdye olarak vermeye geldi.”*³⁸⁴ Aynı minval üzere Luka’da: *“...Aranızda en büyük olan en küçük gibi olsun ve baş olan hizmetçi olsun.”*³⁸⁵ *“Çünkü kim kendini yüceltirse alçaltılacak; kendini alçaltan ise yüceltilecek.”*³⁸⁶ Diye belirterek tevazu ve alçakgönüllülüğün hem gerekliliğine hem de faydalarına değinmiş ve müminlerin dünyaya hizmet etmeye gönderildiğini ifade etmiştir. Zira Tanrı karşısında övünge davranan kişi, O’nun yargısıyla küçük düşürülecektir. Ancak alçakgönüllülükle günahını itiraf eden kişi bağışlanma umuduna güvenebilir.³⁸⁷ Bunun yanında yumuşak başlı olanların, yeryüzünü miras alacakları müjdelenmiştir.³⁸⁸

Alçakgönüllülük *“kişinin kendini küçük düşürmesi, dünyanın dört bir yanında dolaşp her adımda varlığı için özür dilemesi değildir. Alçakgönüllülük, insanın kim olduğunu bilmesi, bunun farkında olması ve başka biriymiş gibi davranmasıdır.”*³⁸⁹

³⁷⁹ Luk. 6:30.

³⁸⁰ Yu. 13:13-17.

³⁸¹ Luk 18:14. Benzer anlatımlar için bkz.: Mat. 23:12.

³⁸² Mat. 11:29.

³⁸³ Mat. 20:26-27.

³⁸⁴ Mat. 20:27-28. Benzer anlatımlar için bkz.: Mark. 9:35.

³⁸⁵ Luk. 22:26. Benzer anlatımlar için bkz.: Mark. 10:44; Luk. 22:26.

³⁸⁶ Luk. 14:11. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk. 18:14.

³⁸⁷ Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 132.

³⁸⁸ Mat. 5:5.

³⁸⁹ Nêcek, “Charity as an Expression of Creative Love”, 88.

Kendini yüceltmek isteyenın akıbeti için şöyle söylenilmiştir: “...Eğer ben kendimi yüceltseydim, benim yüceliğim bir hiç olurdu...”³⁹⁰

Hız. İsa, alçakgönüllülüğün insana birçok açıdan fayda sağlayacağını, bir davette başköşeye geçmeye çalışanları gördüğünde yaptığı şu uyarı ile ifade etmiştir:

“‘Sen bir düşün yemeğine çağrıldığın zaman, başköşeye kurulma. Belki senden daha itibarlı biri de çağrılmıştır. Bu durumda her ikinizi de davet eden sana gelip ‘Yerini bu adama ver’ der. O zaman utanarak kalkıp en arkaya geçersin. Fakat sen davet edildiğin zaman, gidip en arkaya otur ki, seni davet eden gelsin, ‘Dostum, gel daha öne geç’ desin. O zaman tüm misafirlerin önünde onurlandırılmış olursun.’”³⁹¹

Hız. İsa, burada gururun kişiyi nasıl küçük düşürmeye yol açtığını anlatıyor. Sen kendini övüp de yüksek bir konuma koyma. Bırak başkaları seni yüksek konuma koysun. Başkaları ne yaparsa yapsın, sen en yüksek konuma Tanrı aracılığıyla çıkacaksın.³⁹²

‘Göklerin krallığında en büyük kimdir?’ sorusuna Hız. İsa şöyle cevap vermiştir:

“Emin olun ki, sizler yolunuzdan dönüp küçük çocuklar gibi olmazsanız, göklerin krallığına asla erişemezsiniz. Öyleyse, kim kendini alçaltıp bu küçük çocuk gibi olursa, göklerin krallığında en büyük odur.”³⁹³

Bu ifadeyle kişinin kibirden uzak ve alçakgönüllü olması gerektiğini ifade etmiştir.

Pavlus da kişinin böbürlenmekten uzak durması gerektiğini ifade etmiştir.³⁹⁴ Ayrıca “Bana bağışlanan lütfâ dayanarak her birinize şunu söylemek istiyorum, kendiniz hakkında gerekenden fazla düşünmeyin. Herkes Tanrı’nın kendisine verdiği iman ölçüsünde düşünerek sağduyulu olduğunu göstereyin.”³⁹⁵ İfadeleriyle kişinin kendi hakkında çok fazla yargıda bulunmaması gerektiğini, ayrıyeten: “Kendinizle ilgili nasıl düşünüyorsanız başkalarıyla ilgili de aynı şekilde düşünün; gözünüz yükseklerde olmasın, mütevazı şeylerin peşinden gidin. Kendi aklını beğenenler olmayın.”³⁹⁶ Diyerek halkı uyarmıştır. Yine Pavlus, alçakgönüllü olunması gerektiği hakkında: “Tam bir alçakgönüllülükle, yumuşak başlılıkla, tahammülle, birbirinize sevgiden dolayı katlanarak, barışın birleştirici bağı içinde, ruhun sağladığı birliği korumaya içtenlikle çaba gösterin.”³⁹⁷ “Dolayısıyla, Tanrı’nın seçtiği ve sevdiği kutsal kişiler

³⁹⁰ Yu. 10:54.

³⁹¹ Luk 14:7-10.

³⁹² Argönül, *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Luka*, 132.

³⁹³ Mat. 18:1-4.

³⁹⁴ Rom. 11:18.

³⁹⁵ Rom. 12:3.

³⁹⁶ Rom. 12:16.

³⁹⁷ Ef. 4:2-3.

olarak, içten şefkat, iyilik, alçakgönüllülük, yumuşak başlılık ve tahammül niteliklerini giyin.”³⁹⁸

Petrus da alçakgönüllülüğün kuşanılması gerektiğini, Tanrı’nın kibirlilere karşı olduğunu, alçakgönüllülere ise lütf gösterdiğini ifade etmiştir.³⁹⁹ Havari Aziz Yakup, zengin ile yoksula ayrı muamelede bulunmanın yanlış olduğunu ve bunu yapanların kötü hükümler veren hâkimlerin durumuna düştüğünü ve günah işlediklerini belirtmiştir.⁴⁰⁰

5.4. Gizlilik

Hristiyanlıkta sadakanın gizli bir şekilde ifa edilmesi emredilmiştir. Aksi takdirde insanların gözü önünde veren kişinin sadakadan herhangi bir karşılık alamayacağı ile alakalı Matta İncili’nde şunlar söylenmiştir:

*“İnsanlar görsün diye, doğruluğunuzu onların önünde sergilemekten sakının. Yoksa göklerdeki Babanızdan bir karşılık alamazsınız. Bu yüzden, sen sadaka verdiğin zaman önünden borazan öttürme. İkiyüzlüler insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Emin olun, onlar karşılıklarını tam olarak aldılar. Fakat sen sadaka verdiğin zaman sol elin sağ elinin ne yaptığını bilmesin. Verdiğin sadaka gizli kalsın. Gizli yerinden her şeyi gören Babamız da sana karşılığını verecektir.”*⁴⁰¹

Yahudi dindarlığının üç önemli faaliyeti olan muhtaçlara sadaka vermek, oruç tutmak ve dua etmek eylemini Hz. İsa öğrencilerine, bu doğru faaliyetleri yanlış niyetlerle yapmamaları için uyarmıştır. Zira onların bu yaptıklarıyla bencil bir yüceliği değil Tanrının yüceltilmesini amaçlamalarını istiyordu. Hz. İsa, yapılan iyi şeylerim gizli yapılmasını istemektedir. Yapılan bu şeylerle Tanrı yüceltilmelidir.⁴⁰² Böyle bir ciddiyet ve mahremiyetin temel sebebi, sadakayı alan kişinin rencide edilmesini, sadakayı veren kişinin de kibirlenmesini engellemektir.⁴⁰³

Günümüzde insanlar farklı nedenlerle yardımlar yapmaktadır. Kimi zaman ego gösterisi, başkaları görsün diye yapılabilir. Ancak Kutsal Kitap’ın önerdiği, yardımı kimsenin bilmemesi ve Tanrı’nın isteği gözetilerek vermektir.⁴⁰⁴

³⁹⁸ Kol. 3:12.

³⁹⁹ 1Pe. 5:5.

⁴⁰⁰ Yak. 2:1-9.

⁴⁰¹ Mat. 6:1-4.

⁴⁰² Oskay vd., *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Matta*, 64-65.

⁴⁰³ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 81.

⁴⁰⁴ Malcolm, *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*, 314.

Sadaka ibadetinin gizli bir şekilde yapılması gerektiğini kesin ve net bir şekilde Yeni Ahit metinlerinde görmekteyiz. Ancak bu hususa muhalif gibi görünen bazı bölümler de vardır. Örneğin Luka İncili'nde dul bir kadının açıkça ne kadar bağış yaptığı görülmüyorken Hz. İsa tarafından kadının övülmesi bu hususa örnektir.⁴⁰⁵ Bunun yanında Elçilerin İşleri bölümünde, kişilerin sadakalarını muhtaç durumda olanlara dağıtmak üzere elçilerin önüne getirip bıraktığından bahsedilmektedir.⁴⁰⁶ Ayrıca Matta İncili'nde “... sizin ışığınız da insanların önünde parlasın ki, iyi işlerinizi görsünler ve göklerdeki Babanızı yüceltsinler.”⁴⁰⁷ Metni gizlilik hususunda soru işaretleri doğurmaktadır. Bu bölümler sadakanın gizli bir şekilde ifa edilmesine tezat bir görüntü oluşturmaktadır. Ancak bu örnekler iyiliği gerçekleştiren kişilerin yüceltilmesi için değil, Hristiyanları sadakaya teşvik etmek için yapılıyor olabilir. Hz. İsa'ya göre emredilen, verilen sadakanın kesinlikle gizli kalınması değil, yapılan bu iyilikten çıkar elde edilmemesidir. Hristiyan sadaka anlayışındaki gizlilik hususunda görünürde çelişki var gibi görünse de Hristiyanlar bunu kendi içlerinde çözmüş gibi görünmektedir.⁴⁰⁸

5.5. Evrensellik

Hristiyan sadaka anlayışındaki temel taşlardan birisi de evrenselliktir. Örneğin Yahudilikte sadaka, evrensel görünüm arz etmiş ancak süreç içerisinde cemaat içi esas alınmıştır. Romalılar, sadaka için hiçbir ayırım yapmamışlardır. Hristiyanlıkta, evrensellik esas alınmış ancak zaman içerisinde bu anlayışta da değişim olmuştur. Hristiyanlar, müjdeyi bütün insanlığa ulaştırmayı amaç edinmiş, sadakayı da bu amaca hizmet eden bir araç kılmışlardır.⁴⁰⁹ Hz. İsa, kimsenin boş çevrilmemesi gerekliliğini şu sözlerle öğütlemiştir: “Senden bir şey isteyene ver ve senden ödünç isteyene sırt çevirme.”⁴¹⁰ Hz. İsa, düşmanların bile sevilmesini, zulmedenlere ise dua edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca o, güneşin hem iyilerin hem de kötülerin üzerine doğduğunu belirterek ayırım yapılmaması gerektiğine işaret etmiştir.⁴¹¹ “Bu nedenle, siz gidin bütün milletlerden insanları öğrencim olarak yetiştirin;

⁴⁰⁵ Luk. 21:1-4.

⁴⁰⁶ Elç. 4:34-37.

⁴⁰⁷ Mat. 5:16.

⁴⁰⁸ Topçu, *Hristiyanlık'ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 81-82.

⁴⁰⁹ Topçu, *Hristiyanlık'ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 84.

⁴¹⁰ Mat. 5:42.

⁴¹¹ Mat. 5:42-45.

onları Babanın, Oğlun ve kutsal ruhun adıyla vaftiz edin.”⁴¹² Bu ifadelerle mesajın muhatabının tüm insanlık olduğu görülmektedir. Yani mesajın evrenselliğine işaret edilmektedir. Bu sebeple havariler, insanlar arasında ayırım yapmamış ve müjdeyi ulaştırırken insanlara cömert ve cana yakın bir şekilde yaklaşmışlardır.

Evrensellekle alakalı ifade edilen bu beyanların yanında, Hristiyan tarihinde daha en başta Gentilelere sadaka verilip verilmeyeceğine şüphe ile bakıldığı ve Hristiyan sadaka anlayışının evrenselliği noktasında değişimlerin olduğu görülmüştür. İncillerdeki pasajlarda da sadakanın evrensel olup olmadığı noktasında çelişkiler olduğu görülmektedir.⁴¹³ Zira Hz. İsa’nın Yahudi olması ve “...Ben İsrail evinin kaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim”⁴¹⁴ demesi bunun yanında Fenike halkından bir kadınının Hz. İsa’dan yardım istemesi üzerine Hz. İsa’nın “...çocukların ekmeğini alıp yavru köpeklere atmak doğru olmaz...”⁴¹⁵ şeklinde cevap vermesi ve “...bütün milletlerden insanları öğrencim olarak yetiştirin...”⁴¹⁶ ifadeleri ile kıyaslandığında müjdenin ve sadakanın muhataplarının değişebileceği görülmektedir. İlerleyen dönemlerde de kilise babaları, sadakanın muhataplarının sadece Hristiyanlar mı yoksa bütün insanlık mı olduğu konusunda tartışma yaşamışlardır. Sonraki dönemlerde ise yardım giderlerinin artması sebebiyle bazı kilise babaları sadakanın muhatabının sadece Hristiyanlar olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yazarı belli olmayan Didache ve Papa I. Clemens’in, Korintlilere yazmış olduğu mektupta da sadakanın muhatabının yalnızca Hristiyanlar olması gerektiğini ima etmiştir.⁴¹⁷

5.6. Dünyevi Karşılık Beklememek

Hristiyan teolojisinde, iyiliklerin dünyevi bir çıkar beklemeden yapılması beklenir. Zira Tanrı için yapılan iyiliklerin mükâfatı onun katında büyük olacaktır.⁴¹⁸ Yeni Ahit metinlerinde sırf başkaları görsün diye sadaka veren kişinin ikiyüzlü olduğu ifade edilmiştir.⁴¹⁹ Kaldı ki Yeni Ahit, müminlerin yaptıklarının karşılığını ahirette alacakları gibi

⁴¹² Mat. 28:19.

⁴¹³ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 85.

⁴¹⁴ Mat. 15:24.

⁴¹⁵ Mark. 7:24-28.

⁴¹⁶ Mat. 28:19.

⁴¹⁷ Topçu, *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*, 85-86.

⁴¹⁸ Mat. 5:11-12.

⁴¹⁹ Mat. 6:1-4.

dünyada da misliyle alacaklarını müjdelemiştir.⁴²⁰ Önemli olan Tanrı'yı sevmek ve O'nun sevgisi ile sadaka vermektir.⁴²¹ Ayrıca Kutsal Kitap'ta kişinin sevgisiyle, biriktirdiği hazinesi arasında doğru bir orantı kurulmuş ve *"Hazineniz nere ise, yüreğiniz de orada olur."*⁴²² Diye belirtilmiştir. Ayrıca sadakanın kimi nitelermelere göre hediye olarak ifade edilmesi sadakanın maksadını saptırmaktadır. Çünkü sadaka, doğası gereği tek taraflı ve kişisel olmayan bir olgudur.⁴²³

Hristiyan ilahiyatçı Immanuel Kant (1724-1804)'a göre yalnızca görev verilmeden, evrensel ahlak kurallarına riayet edilerek, ilahi bir ödöl gibi herhangi bir dışsal amaç olmadan yapılan şeylerin ahlaki değere sahip olduğunu ve dışsal bir amaç için yapılan hiçbir şeyin değerinin olmadığını söylemiştir.⁴²⁴

Bahsettiğimiz bu davranış tarzına diğergamlık da denilebilir. Zira diğergam kişi, yardım yaparken karşısındakinden dünyevi; para, övgü, karşı yardım gibi herhangi bir karşılık beklemez ve bunu sadece iyilik olsun diye yapar. Bu tür yardım şekline; sağ elin verdiğini sol elin haberdar olmaması şeklinde de ifade edebiliriz.⁴²⁵ Bu konunun sadakada gizlilik konusuyla da bağlantılı olduğunu eklemek gerekir.

Hz. İsa, yapılan iyiliklerin karşılığını dünyada beklememek gerekliliğini katıldığı bir davette şu ifadelerle net bir şekilde beyan etmiştir:

"Sonra İsa kendisini davet eden adama şöyle dedi: 'Sen bir öğle yemeği veya akşam yemeği verdiğin zaman, dostlarını, kardeşlerini, akrabalarını çağırma. Çünkü onlar da bir gün seni çağırabilirler ve karşılığını almış olursun. Sen ziyafet verdiğin zaman, yoksulları, kötürümleri, sakatları ve körleri çağır. O zaman mutlu olursun, çünkü onların buna karşılık sana verebilecek bir şeyleri yoktur. Bunun karşılığı sana doğruların dirilmesinde verilecektir.'"⁴²⁶

Böyle olan kişi yani karşılık veremeyecek bireyleri kendi ekmeğiyle doyurduktan, onlara yardım ettikten sonra, adil kişilerin dirilişinde ödölünü alacak ve Tanrı'nın Krallığı'nda eklemek yiyecektir.⁴²⁷ Yine aynı doğrultuda Hz. İsa: *"... Sahip olduğun her şeyi sat ve yoksullara dağıt. O zaman gökte hazinen olur. Sonra gel benim takipçim ol."* Diyerek sadakanın karşılığını göksel hazineye bağlamış ve kendisinin yolundan gitmek isteyen kişiye

⁴²⁰ Luka 6:35-38.

⁴²¹ Luk. 11:41-42.

⁴²² Luk 12:33-34.

⁴²³ Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 22.

⁴²⁴ Downs, *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*, 21.

⁴²⁵ Ayten, *Empati ve Din*, 39.

⁴²⁶ Luk. 14:12-14.

⁴²⁷ Edwards, *Christian Charity*, 16.

malını satıp yoksullara dağıttıktan sonra, karşılığını O'ndan beklemesini ve bu tavrın kendisine yoldaş olmanın ön şartı olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁸

5.7. Dünya Malından Yüz Çevirmek

Yeni Ahit'te dünya ve mal sevgisi hoş bir şey olarak karşılanmamıştır. Hatta öyle ki dünya sevgisi Tanrı sevgisine engel olduğu ve dünya ve mal sevginin de geçici olduğu belirtilmiştir. Mümin kişi ise sevgisini kardeşlerine ve Tanrı'ya göstermelidir. Yeni Ahit metinlerinde; insanlara, dünyaya ve dünya sevgisine meyletme yasaklanmıştır. Bununla beraber Tanrı, dünya ve dünyaya ait her şeyi çok sevdiğini ve de sevmeye devam edeceğini bildirmiştir.⁴²⁹

Yeni Ahit'te; yeryüzünde mal biriktirilmemesi gerektiği, biriktirilen malların güve ve pas ile yiyilip bitirileceği yahut da hırsızlar tarafından çalınacağı, bunun yerine gökte hazineler biriktirilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴³⁰ Müminlerin paraya değil Tanrı'ya kul olmaları gerektiği, rızık derdine düşüp de yarın ne olacak derdi ve kaygısı içerisinde olmamaları, bunun yerine Tanrı'nın rızıkını vereceğini bilerek, buna iman ederek yaşaması gerektiği belirtilmiştir.⁴³¹ Çünkü her kim bir şey dilerse o dilediğini bulur. Zira Tanrı, kendisinden iyi şeyler isteyene vereceğini bildirmiştir.⁴³²

Yeni Ahit'te mal sahibi olmak kötü görülmüş ve bu malların satılıp yoksullara verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu hususa dair Matta İncili'nde Hz. İsa: *"Şu gerçeği bilin, zengin adamın göklerin krallığına erişmesi zor olacak. Evet, devenin iğne deliğinden geçmesi, zengin adamın Tanrı'nın krallığına erişmesinden kolaydır."*⁴³³ Diyerek zenginliğin kişiyi Tanrı'nın krallığına erişirmeyi zorlaştıracak bir etken olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında yoksulların mutlu olmasını zira Tanrı'nın krallığının onlarla birlikte olduğunu, açlık çekenlerin doyurulacağını, tok olanlarınsa aç olacağını bildirilmiştir.⁴³⁴

Yuhanna, mal ve dünya sevgisi hakkında:

"Dünyayı da dünyadaki şeyleri de sevmeyin. Dünyayı sevende Babanın sevgisi yoktur. Çünkü dünyadaki her şey, beden arzusunu, gözlerin arzusu ve gösteriş merakı, Babadan değil"

⁴²⁸ Luk. 18:22.

⁴²⁹ Bilici, *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*, 11.

⁴³⁰ Mat. 6:19-21.

⁴³¹ Mat. 6:24-34.

⁴³² Mat. 6:7-11. Benzer anlatımlar için bkz.: Luk 12:22-31.

⁴³³ Mat. 19:18-24. Benzer anlatımlar için bkz.: Mar 10:21-25; Luk. 18:22-25.

⁴³⁴ Luk. 6:20-25.

dünyadan kaynaklanır. Üstelik bu dünya arzularıyla birlikte geçip gidiyor, fakat Tanrı'nın isteğini yerine getiren sonsuza dek kalacaktır.”⁴³⁵

İfadeleri ile dünyanın ve dünya malının sevilmesinden ziyade Tanrı'nın sevilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dünya malına sahip olup da Tanrı'yı seven kişinin yokluk içindeki kardeşine şefkat göstermesi gerektiği şu ifadelerde yer bulmuştur:

*“Fakat dünya malına sahip olan biri, kardeşinin yokluk içinde olduğunu görüp de ondan şefkatini esirgerse, Tanrı'yı sevdiği nasıl söylenebilir?”*⁴³⁶

⁴³⁵ 1Yu. 2:15-17.

⁴³⁶ 1Yu. 3:17.

SONUÇ

Bu çalışma, “Yeni Ahit’te Sadaka Kavramı” çerçevesinde Hristiyanlık öğretisinin yardımlaşma ve toplumsal sorumluluk anlayışını hem teolojik hem de etik boyutlarıyla analiz etmeyi hedeflemiştir.

Sadaka ve hayırseverlik, tarih boyunca gerek bireysel gerekse kurumsal boyutta, toplumsal yaşamın önemli bir parçası olmuştur. Geleneksel olarak; bireysellik, gizlilik ve karşılık bekleme esasına dayalı bir anlayışla yürütülen bu yardımlaşma biçimi, günümüzde değişen toplumsal ve ekonomik koşullarla birlikte farklı bir yapıya evrilmiştir. Bu dönüşüm, hayırseverliğin hem biçimini hem de toplumsal işlevini yeniden tanımlamayı gerektirmiştir. Bu süreçle birlikte; karşılıksız yardımın yerini karşılıklı kazanım, bireysel yardım çabalarının yerini örgütlü ve sistematik yapılar, gizliliğe dayalı geleneksel anlayışın yerine şeffaflık, hesap verilebilirlik ve kamuya açık uygulamalar yer almıştır.

Dinler de bu yardımlaşma uygulamasından bigâne kalmamıştır. Özellikle ilahi kaynaklı dinler; Yahudilik ve İslam bu yardımlaşmayı hem zorunlu hem de gönüllü bir şekilde inananlarına sorumluluk biçimi olarak önermiş ve teşvik etmiştir. Hinduizm ve Budizm dinleri de bireyin hem ruhsal gelişimi hem de karma yasası çerçevesinde başkalarına yardım etmeyi erdemli bir davranış olarak görmüştür.

Hristiyan inanca göre insanlığın ilk atası olan Hz. Âdem ve Hz. Havva ilk günden dolayı cennetten dünyaya gönderilmiştir. Dünyaya geldiklerinde türlü sıkıntılara duçar kalmış, insanın Tanrı’dan uzaklaşmasına ve nesiller boyu devam edecek olan ölümle yüzleşmesine sebep olmuştur. Ancak Tanrı, insanlığa olan muhabbeti sebebi ile Hz. İsa’yı insanlığın kurtuluşu için feda etmiştir. Böylelikle Hz. İsa’ ya iman edenler, vaftiz olanlar; asli günden kurtulmuş ve Tanrı’nın lütfu ile kurtuluşa ermekle müjdelenmiştir.

Hristiyanlıkta sadaka, Tanrının insanlığa olan fedakârlığına ve sevgisine temsilen katılmayı ifade etmektedir. Bu yönüyle sadaka, imanın bir tezahürü ve insanlığa olan dini sorumluluğun bir göstergesidir. Ayrıca Hristiyanlıkta sadaka, yalnızca maddi bir yardım olmanın ötesinde, Tanrı sevgisinin ve komşuluk ahlâkının fiili bir tezahürü olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle sadakanın hem bireyin ahlaki gelişiminde hem de toplumun sosyoekonomik yapısında belirleyici bir rol üstlendiği görülmüştür.

Yeni Ahit metinlerinde sadaka, gönüllülük esasına dayalı bir yükümlülük olarak yer almakta; gösterişten, karşılık beklemekten ve dünyevi çıkarlardan arındırılmış bir yardımlaşma biçimi olarak öne çıkmaktadır. Sadaka ibadetinin temelinde “komşunu kendin gibi sev” buyruğu yer almaktadır. Bu sevgi, yalnızca duygusal bir halin tezahürü değil aynı zamanda eyleme dönüşen bir sorumluluk anlayışının yansımasıdır.

Araştırmada ayrıca Hristiyan teolojisinde sadakanın sadece yoksula yardım değil, aynı zamanda zengine bir tür ahlaki sorumluluk yüklediği tespit edilmiştir. Böylece sadakanın hem veren hem alan açısından dönüştürücü bir potansiyele sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sadaka, Hristiyanlıkta sadece maddi yoksulluğu gidermeye değil, aynı zamanda ruhsal olgunlaşmayı sağlamaya dönük bir ibadet biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular, Hristiyan sadaka anlayışının yedi temel etik değer (sevgi, gönüllülük, tevazu, gizlilik, evrensellik, dünyevi karşılık beklememek, dünya malından yüz çevirmek) etrafında şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu değerler, bireysel vicdana hitap eden içsel bir sorumluluğun yanı sıra toplumsal adaletin ve dayanışmanın inşasında önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni Ahit ‘te yer alan düşmanın dahi sevilmesi ve evrensel sevgi temalı metinlerin Hristiyan Avrupa medeniyetinin kendisine hiçbir tehdit unsuru dahi olmayan Afrika devletleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde yaptığı sömürü faaliyetleri arasında paralellik arz etmediği tespit edilmiştir. Tüm insanlığın kurtuluşu için gönderilen Hz. İsa’nın takipçileri olduğunu iddia eden Batılı devletler, bu metinleri sırf o toprakların kaynaklarını kullanmak için kullanır hale gelmişlerdir. Bu yönüyle Yeni Ahit ‘te yer alan sevgi ve evrensellik düsturları, Avrupalı devletler nezdinde teoride bir anlam ifade etmemektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Yeni Ahit’te sadaka kavramının özgün bir biçimde işlendiğini, Hristiyanlık inancının etik yapısı içinde hayati bir yere sahip olduğunu ortaya koymuş, aynı zamanda literatürdeki bu boşluğu doldurarak dinler tarihi ve ahlâk felsefesi açısından önemli bir katkı sunmayı amaçlamıştır. Sadaka, bu bağlamda birey-toplum-Tanrı üçgeninde anlam kazanan çok katmanlı bir ibadet ve erdem örüntüsü olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Alıcı, Mustafa-Süleyman Turan (ed.). *Dinler Tarihi I-II*. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1., 2018.
- Anderson, Gary A. *Charity: The Place of the Poor in the Biblical Tradition*. Yale University Press, 2013. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt5vkzt9>
- Argönül, Bahadır (ed.). *Kutsal Yazılar'ı Keşif Serisi Luka*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1., 2019.
- Ayten, Ali. *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2010.
- Ayverdi, İlhan-Topaloğlu, Ahmet. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük: Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde*. İstanbul: Kubbealtı yay, İkinci baskı., 2005.
- Balıkçioğlu, Betül-Karacaoğlu, Korhan. "Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik: Stratejik Hayırseverlik". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/2 (01 Aralık 2007), 121-141.
- Bilici, Mehmet. *İncil'de ve Kur'an'da İnsan Sevgisi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Çağrı, Mustafa. "Hayır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 29 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayir>
- Çağrı, Mustafa. "İsâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Ekim 2024. (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 1 <https://islamansiklopedisi.org.tr/isar--digerkamlik>
- Çağrı, Mustafa. "Komşu". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 23 Ocak 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/komsu>
- Çavgalov, Niaz. *İnciller'e ve Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Mesajı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Demirci, Kürşat. "Diğer Dinlerde Hayır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayir>
- Downs, David J. *Alms Charity, Reward, and Atonement in Early Christianity*. Waco, Teksas: Baylor University Press, 2016.
- Downs, David J. "Almsgiving and Competing Soteriologies in Second-Century Christianity". *Religions* 9/7 (Temmuz 2018), 13. <https://doi.org/10.3390/rel9070201>
- Duman, Ali. "Sadaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sadaka>
- Edwards, Jonathan. *Christian Charity*. ABD: Chapel Library, 2022.
- Erkal, Mehmet. "Zekât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 16 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zekat>
- Erkal, Mehmet. "Zenginlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zenginlik>
- Eroğlu, Gültekin-Aytaç, Ömer. "Hayırseverliğin Değişen Yüzü ve Zenginlik: Geleneksel Hayırseverlikten Stratejik/Kurumsal Hayırseverliğe". *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2020), 211-227.
- Eskicioğlu, Osman. "Fakir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fakir>
- Eyuboğlu, İsmet Zeki. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 3., 1995.
- Gündüz, Şinasi. *Hristiyanlık*. İstanbul: İSAM, 10., 2021.
- Gündüz, Şinasi. *Şiddet ve Sevgi İkileminde Hristiyanlık*. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti., 2006.
- Harman, Ömer Faruk. "İsâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/isa>

İnaltekin, Abdulkadir. “Afrika’da Batı Sömürgeciliği, Köle Ticareti ve Soykırım”. *SDE Akademi* 3/3 (27 Eylül 2023), 446-494. <https://doi.org/10.58375/sde.1338468>

Kanar, Mehmet. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say, 2009.

Katar, Mehmet. “Kefâret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Aralık 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kefare>

Kızılabdullah, Şahin. *Dinlerin Birey, Aile ve Toplum Barışına Katkısı (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Kur'ân Yolu. Erişim 22 Ekim 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>.

Kutsal Kitap: *Tevrat, Zebur, İncil. Yeni Dünya Çevirisi*. Brooklyn: Watchtower Bible and Society of New York, Inc., 2011.

Malcolm, Derek. *Ahlak, Kutsal Kitap’a Göre Etik*. çev. Turgay Üçal. İstanbul: Ön Asya Basım Yayın Dağıtım, 2., 2000.

Nazîmâ, Ali-Reşad, Faik. *Mükemmel Osmanlı Lügati*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 3., 2001.

Nêcek, Robert. “Charity as an Expression of Creative Love” 4/1 (2013). <https://doi.org/10.2478>

Oskay, Ioanna vd. (ed.). *Kutsal Yazılar’ı Keşif Serisi Matta*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1., 2023.

Özbaş, Mustafa. “Kitab-ı Mukaddes Öğretilerinde Komşuluk ve Komşuluk Hakları”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/8-9 (30 Aralık 2016), 11-32.

Özcan, Şevket. *Dinlerin İnsana Verdiği Değer (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Özensoy, Ahmet Utku. “15 ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/3 (27 Aralık 2019), 819-834. <https://doi.org/10.21551/jhf.664516>

Öztürk, Mustafa. “‘Sadaka’ Kavramının Kur’an’daki Anlam Çerçevesi-Semantik Bir Tahlil Denemesi-”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (01 Nisan 2001), 457-487. <https://doi.org/10.17120/omuifd.87627>

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Salihoglu, Mahmut. “Diğer Dinlerde Zekât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zekat>

Samed, Abdus-Glenn, Lowell M. “Zekatın Gelişimi ve Monoteist Dinlerde Zekatın Kapsamı”. çev. Faruk Özdemir. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (01 Aralık 2013), 251-272.

Sucu, Merve. *Hristiyan Mezheplerinde Günah Algısı ve Yorum Farklılıklarının Dini Pratiklere Etkisi (Katolik-Ortodoks ve Protestan Mezhepleri)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Şağbanşua, Sevinç. *İlahi Dinlerin Hedeflediği İdeal İnsan*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Sayın, Abdullah. “Fransa’nın Afrika Kıtası’ndaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir”. *Social Sciences Studies Journal* 3/11 (2017), 14.

Şeker, Cihat. “Yahudilikte Sadaka”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2014), 83-104.

Topçu, Mücahid. *Hristiyanlık’ta Hayırseverlik Anlayışı: Aziz Augustine Örneği*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Toven, Mehmet Bahaettin-Hayber, Abdülkadir. *Yeni Türkçe Lügat*. Ankara: Türk dil kurumu, 2004.

Tural, Mustafa. *Semitik Metinlerde Müdahale Fenomenolojisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

Yargıcı, Atilla. “Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’an’ın Sevgi Anlayışı”. *Dini Araştırmalar* 7/21 (01 Haziran 2005), 207-222.

Yeğin, Abdullah vd. *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*. İstanbul: TÜRDAV Basım Yayım Limited Şirketi, 1978.

Yel, Ali Murat. “Geleneğin bozulması: Kurtuluş teolojisi ve Cizvitler”. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 5 (01 Aralık 1998), 33-55.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Empati”. Erişim 16 Nisan 2025.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=empati>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Fakir”. Erişim 13 Kasım 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=fakir>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Gönüllü”. Erişim 21 Ocak 2025.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=gönüllü>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Gönüllülük”. Erişim 21 Ocak 2025.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=gönüllülük>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Hayırseverlik”. Erişim 30 Ekim 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=hayırseverlik>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Komşu”. Erişim 23 Ocak 2025.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=komsu>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Öteki”. Erişim 22 Ocak 2025.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=öteki>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Sadaka”. Erişim 16 Ekim 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=sadaka>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. “Zengin”. Erişim 13 Kasım 2024.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=zengin>

ÖZGEÇMİŞ

Furkan Bulut, ilköğrenimini İstanbul Küçükçekmece’de, ortaöğrenimini Düzce’de tamamlamıştır. Lisans eğitimini Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat bölümünden mezun olarak tamamlamıştır. 2022 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığı’nda İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.

